

Europäischer Metallgewerkschaftsbund
European Metalworkers' Federation
Fédération Européenne des Métallurgistes

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG
Labour Relations
and Social Dialogue
in South East Europe

Inicijative metalskih sindikata za održivu industrijsku politiku Srbije

Sadržaj

Deo		Page
	Predgovor	1
1	Makroekonomski okvir industrijskog razvoja Srbije	2
	1.1. Spoljna trgovina	3
	1.2. I Investicije	5
	1.3. Proces privatizacije 2000-2011.	6
2	Ndustrija Srbije	10
.	2.1. Industrijski kapaciteti	12
	2.2. Tržište rada	12
	2.3. Profit I gubici	15
	2.4. Strateško mapiranje i klasteri	
3..	Neki rezultati modela inudstrijske politike	16
4..	Ocena modela industrijske politike na primeru metalskog sektora	18
	4.1 BDP	
	4.2. Zapsoelnost	
	4.3. Profitabilinost	19
	4.4. Investicije	20
	4.5. Izvoz/Uvoz	21
	4.6. Zarade	22
	4.7. Obrazovanje	
5.	Ocena prakse industrijske politike na primeru snage I slabosti mealskog sektora	27
6	Znaci oporavka inudstirjsk politike Srbije	33
	6.1. Primeri oporavka u metalском sektoru	38
7.	Promena industrijske structure Srbije s ciljem uvođenja održivosti resursa	39
	7.1. Dobri primeri	
	7.2. Razlozi uvođenja održivog koncepta industrijske politike	42
		42
8..	Predlozi Srbije 2020	
9.	Glavni izazovi industrijske politike Srbije	47
10.	Inicijative Industrirjskih sindikata u kreiranju održive industrijske plitike Srbije	51

Beograd. August 2011

UVOD

Cilj ovog priloga jeste dalja izgradnja kapaciteta industrijskih sindikata i zajedničkog pristupa u sagledavanju instrumenata za kreiranje održive industrijske politike u Srbiji koja je sposobna da se pozabavi izazovom treće industrijske revolucije.

Obzirom da se industrijama Srbije nalazi na raskršću strukturnih promena, a za održivi ekonomski rast i stabilnost zemlje je neopodna jaka proizvodnja, sagledavanje novog koncepta snažne industrijske politike usmerene na rast i inovacije neophodne preduzećima, radnicima i potrošačima u vreme ekonomske nestabilnosti i izazova održivog razvoja, se nameće kao preduslov. Uprkos snažnom procesu deindustrializacije u Srbiji, industrijama ima važnu ulogu u: stvaranju srpskog društvenog proizvoda, zapošljavanju, produktivnosti, izvozu, pokretanju brojnih uluga i rešavanju problema životne sredine, zdravstva, kvaliteta života.

Rad industrijskih sindikata na ovim pitanjima se odvija u kontinuitetu i rezultat je prethodnih seminara i radionica vezanih za sagledavanje pritisaka na industriju, posebno metalski kompleks, širokog spektra izazova koji se međusobno pojačavaju: opadanje industrijske proizvodnje i zaposlenosti, nove međunarodne podele rada, izmeštanja proizvodnje i razvoj lanaca dobavljača, brz tehnološki progres, razvoj društva i ekonomije zasnovane na znanju, inovacijama, novim materijalima i naprednim tehnologijama, zelenoj privredi i klimatskim promenama. Razmatranje performansi industrijije, posebno metalskog sektora u Srbiji u kontekstu je i realizacije uslova za uspešnu evropsku integraciju Srbije:

- kvalitetnijeg odgovora na izazove integracije **Industrije Centralne i Istočne Evrope** u Zapadno evropsku ekonomsku strukturu
- stvaranja ekonomskih i tehničkih uslova za implementaciju standarda, direktiva i preporuka, Nove ekonomski arhitektura EU, sadržanih u tzv. zajedničkim pravnim tekovinama (*acquis communautaire*) Evropske Unije

Aktivno učešće sindikata u industrijском i socijalnom dijalogu na širim pitanjima ublažavanja posledica procesa deindustrializacije- povlačenja iz starih industrijama, kao i jačanja uloge propulzivnih delatnosti za proizvodnju sofisticiranih proizvoda visokih tehnologija, posebno u elektro-metallnom kompleksu (poluprovodnici, elektronski računari, komunikaciona oprema i uređaji), i pojavi inovativnih (kreativnih) industrijama i raznih servisnih industrijama u službi ostale industrijе vrlo je važno za uspešan industrijski razvoj u nrednom periodu. Ovo posebno zbog radikalnog smanjivanja uloge industrijе u stvaranju novostvorene vrednosti i zaposlenosti (zbog fenomena smanjivanja preduzeća, koncentracijom resursa na osnovne poslovne aktivnosti i prepustanjem sekundarnih i tercijarnih poslovnih aktivnosti kooperantima u proizvodnji, odnosno servisnoj industrijи, tercijarizacije ukupne unutrašnje privredne strukture i postepenog intenziviranja efekata prelivanja industrijskih metoda i sredstava rada u druge proizvodne i neproizvodne delatnosti, a na odgovarajući način i u neprivredne delatnosti. Svojom aktivnom ulogom, izgrađenim kapacitetima sindikati mogu doprineti razvoju procesa reindustrializacije, društveno-ekonomskoj organizaciji svih oblika proizvodnih i neproizvodnih aktivnosti na industrijskim principima uz veću zaštitu prava radnika i izgradnju njihovih sposobnosti za prihvatanje novih industrijskih izazova.

Savremeni pristup sindikata industrijskoj politici treba da doprine i unapređenju konkurentnosti industrijе u kojoj deluju, kao i povećanju uticaja na državu da stvara što povoljniji ambijent za otvaranje novih preduzeća, poboljšavanje sposobnosti postojećih i otvaranje novih radnih mesta.

Tekst ovog nacionalnog priloga je koncipiran kao odgovor na sledeća pitanja:

- Sa kojim osnovnim izazovima se suočava industrijama u Srbiji
- Koji su znaci oporavka industrijske politike u Srbiji
- Koji su glavni predlozi Srbije u Strategiji 2020
- Daju se i određene procene dobru i loše prakse industrijske politike u Srbiji korišćenjem swot analize poejidnih delatnosti unutar metalskog sektora
- Upućuje se na promenu modela industrijske politike u Srbiji
- Upućuje se na mogućnosti promene u industrijskoj strukturi Srbije uvođenjem ekonomije efikasnog korišćenja resursa i smanjenja ugljenodioksida, kao i iznose primera dobroih propisa i prakse u Srbiji u kojima se uspešno primenjuju instrumenti za stvaranje održive industrijske politike.

1. Makroekonomski okvir industrijskog razvoja u Srbiji

Tranzicioni period 2001-2011. karakteriše sprovođenje dve generacije reformi:

- privatizacija i restrukturiranje privrede, makroekonomска stabilizacija, cenovna i spoljnoekonomска deregulacija i liberalizacija, konsolidacija i privatizacija bankarskog sektora, početak pridruživanja EU, brojna zakonska prilagođavanja u svim oblastima privrede i društva (doneto je više od 400 sistemskih zakona kojima se podržavaju strukturne reforme). Osnovni ciljevi ekonomske politike bili su održavanje makroekonomске stabilnosti, uz istovremeno ostvarivanje visoke stope privrednog rasta
- podsticajni ambijent za domaće i inostrane investitore, zaštita svojine i ugovora, reforma poreskog sistema, reformisani javni sektor, usklađena fiskalna i monetarna politika, efikasan bankarski sistem i razvoj finansijskih tržišta, razvijeni odnosi privatnog i javnog partnerstva, posebno u infrastrukturnim delatnostima, regulisano tržište rada i uređeni odnosi između zaposlenih i poslodavaca, napredak u smanjenju sive ekonomije i korupcije, generalno, reforme koje sve zajedno povećavaju kredibilitet zemlje i smanjuje rizik za ulaganje, sprovedene su parcijalno, a u nekim segmentima su u početnoj fazi.

U prethodnoj deceniji, 2001-2011.godine Srbija je imala zančajan privredni rast do 2008.godine. vrlo impresivan priliv stranih direktnih investicija i kreditnih sredstava. Od 2008. Godine, usled svetske krize, ali i nekonokurentne strukture domaće privrede, Srbija se suočila sa problemom: pada izvoza, nerazmenjivosti svoje robe, nelikvidnošću.

Najveći negativni efekti krize odrazili su se na industriju (pad od -12,1%), posebno prerađivačku industriju (pad od -15,8%), gde je u potpunosti anuliran rast u periodu 2001-2008. godine, na trgovinu (-12,3%) i građevinarstvo (-25,1%). Nepovoljni uticaji krize odrazili su se na privrednu Srbiju u uslovima visoke domaće tražnje i visokog deficita tekućeg računa. Zbog značajnog smanjenja priliva inostranog kapitala, usporavanja kreditne aktivnosti, značajnog usporavanja rasta zarada došlo je do pada domaće tražnje (8,4%). Drastičan pad tražnje kao posledica smanjenja lične potrošnje i proizvodnih aktivnosti uticali su na smanjenje spoljnotrgovinske razmene, posebno uvoza (pad uvoza roba 28% i izvoza roba 20%), što je rezultiralo poboljšanjem tekućeg računa bilansa plaćanja. Deficit se sa 7,0 mlrd. EUR u 2008. smanjio na 2,1 mlrd. EUR u 2009. godini (sa 21,2% na 6,9% BDP). U drugoj polovini 2009. godine i tokom 2010. godine privredna aktivnost u Srbiji se stabilizovala pod uticajem brojnih podsticajnih mera. Srbija je ostvarila prosečnu stopu rasta BDP od 4,4% u proteklih 10 godina. Apstrahujući negativan uticaj svetske ekonomske krize, ova relativno visoka stopa rasta BDP (5,4% u periodu 2001-2008.) ipak ne odsljikava u potpunosti stanje privredne aktivnosti Srbije. Naime, zbog izuzetno niske baze iz godina koje prethode tranzicionom periodu, rast BDP se može gledati kao predimenzioniran

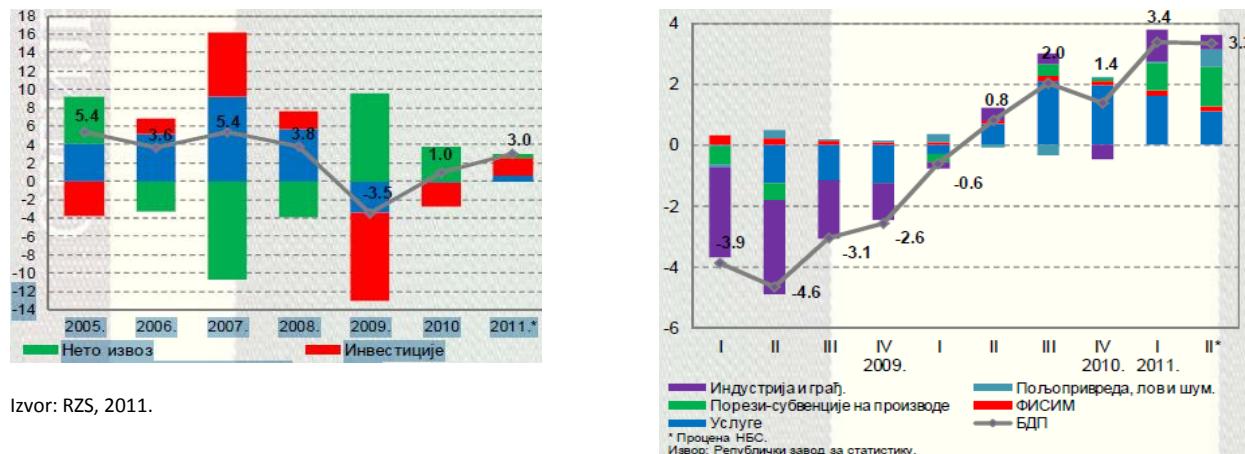
Tabela 1. Vrednost BDP Srbije, 2002-2011. u mil EUR

Godina	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Q1 2011
Bruto društveni proizvod	16 028	17 306	19 026	20 306	23 305	28 468	32 668	28 883	28 815	7 090
Kreditni rejting				Standard & Poor's: B+	Standard & Poor's and Fitch: BB-	Standard & Poor's: BB-/stable /positive; Fitch: BB-/stable	Standard & Poor's: BB-/stable; Fitch: BB-/stable	Standard & Poor's and Fitch: BB-/negative	Standard & Poor's: BB-/stable	Standard & Poor's and Fitch: BB-/stable

Izvor: RSR

Za dosadašnji ostvaren rast BDP, najviše je zaslužan sektor usluga sa prosečnom stopom rasta BDV od 6% na godišnjem nivou (najizraženiji rast su ostvarili podsektori trgovina i saobraćaj i telekomunikacije sa prosečnim godišnjim stopama rasta od 11,1% i 14,9%, respektivno). Sa druge strane, došlo je do izraženog trenda deagrarizacije i deindustrializacije (prvenstveno prerađivačke industrije) u privredi Srbije, nastalog prevashodno kao posledica neadekvatne strukture investicija, delimično neuspele privatizacije i već spomenute ekspanzije sektora usluga. Posledično, u periodu 2001-2009. prosečne stope rasta sektora poljoprivrede i industrije iznose 2,1% i -0,5%, respektivno. Sektor građevinarstva je u istom periodu ostvario negativu stopu rasta od -0,1%.

Grafikon 1-2. Doprinosi međugodišnjem rastu BDP-a (u p.p.)

Izvor: RZS, 2011.

Promena sektorske strukture BDP Srbije u korist usluga, na štetu industrijie u periodu 2001-2011.

Sektorska struktura BDV – Razmatranjem sektorske strukture formiranja BDV u privredi Srbije u periodu 2001-2009, može se uočiti veće učešće sektora usluga (62,3%) u odnosu na sektor razmenjivih dobara (37,7%). Pod uticajem svetske ekonomske krize, sektori Industrije (prerađivačka industrija) i Građevinarstva zabeležili su najznačajni pad učešća u ukupnoj BDV, dok su Saobraćaj i telekomunikacije, kao i Poslovanje sa nekretninama ostvarili najviši rast učešća. sektor razmenjivih dobara ima veoma nisku stopu rasta od samo 0,4% u tranzisionom periodu, što govori da je gotovo celokupan rast BDV privrede generisan od strane BDV sektora usluga.

Tokom 2010. privreda Srbije je započela oporavak od uticaja svetske ekonomske krize, te je procenjena međugodišnja stopa rasta BDP na nivou od oko 1,5%. U 2010. ne dolazi do značajnih promena u sektorskoj strukturi. Sektor industrije koji je beležio najveći pad dodata vrednosti u 2008. i 2009. (apsolutno gledano) je sektor koji u 2010. ostvaruje najveći oporavak, dok sektor usluga zadržava skoro identičnu stopu rasta kao i u 2009. Prema podacima RZS-a, u T1 je ostvaren rast realnog BDP-a od 3,4%, na osnovu kretanja indikatora ekonomske aktivnosti, procenjuje se da će u T2 2011. doći do usporavanja rasta BDP-a na 2,03% kao posledica slabijih rezultata industrijske proizvodnje.

1.1. Kretanje ekonomske i spoljnotrgovinske aktivnosti

Izvoz robe zabeležio pad od 15,7%, a uvoz robe pad od 2,9%. Međugodišnje posmatrano, u maju je robni izvoz, izražen u evrima, povećan za 8,9%. Istovremeno je ostvaren međugodišnji rast uvoza od 18,7%.

Stanje spoljnotrgovinske razmene se od početka perioda 2003-2009 iz godine u godinu pogoršavalo, što pokazuje rastući deficit spoljne trgovine. Rast ukupnog izvoza je u 2009. u odnosu na 2003. bio 144,2%, uvoza 74,7% i deficit 33,8%. Ukupan deficit u periodu 2003-2009. iznosi 42,2 mlrd.EUR. Tokom perioda beleži se visoko učešće spoljnotrgovinskog deficitu u bruto domaćem proizvodu (27,1% u 2008). Sektorska struktura izvoza srpske privrede je nepovoljna uz dominaciju proizvoda niže faze prerade (sirovina i poluproizvoda). U strukturi izvoza prema nameni proizvoda u posmatranom periodu, najzastupljeniji su proizvodi za reprodukciju, roba za široku potrošnju i oprema. Iako su u posmatranom periodu ostvarene visoke stope rasta izvoza, to nije bilo dovoljno za održivost kretanja u spoljnem sektoru privrede, kao ni za neophodan rast prerađivačke industrije./

Ukupan izvoz prerađivačke industrije porastao je u 2009. u odnosu na 2003. za 136,2%, uvoz je porastao za 45,3%. Deficit je zabeležio smanjenje od 27,3% usled značajnijeg pada uvoza od pada izvoza u 2009, kao posledica svetske ekonomske krize. Ukupan deficit prerađivačke industrije u posmatranom periodu iznosi 22,7 mlrd. EUR. Ukupan izvoz prerađivačke industrije 2003-2009. iznosio je 31,6 mlrd.EUR (94% ukupnog izvoza). Strukturu izvoza karakteriše visoko učešće podsektora: **proizvodnja osnovnih metala (24,1%)**, proizvodnja prehrambenih proizvoda, pića i duvana (17,1%), proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda (10,2%), proizvodnja proizvoda od gume i plastike (7,5%), **proizvodnja ostalih mašina i uređaja (7,1%)**. Ovih pet podsektora čine 66,6% (2/3) izvoza prerađivačke industrije u posmatranom periodu./Tabela 4. Statistički aneks/

Proizvodnja osnovnih metala i metalnih proizvoda, takođe, beleži smanjenje vrednosti izvoza u 2009. u odnosu na 2008. Učešće izvoza osnovnih metala i metalnih proizvoda u ukupnom izvozu prerađivačke

industrije u posmatranom periodu je 24,1%, dok je pokrivenost uvoza izvozom iznosila 105,3%. Proizvodnja sirovog gvožđa i čelika je u 2009. u odnosu na 2008. smanjila svoje učešće u ukupnom izvozu podsektora (sa 36,5% na 28,2%). Ostale grane po značaju učešća u ukupnom izvozu podsektora u 2009. su plemeniti i obojeni metali (31,6%) kao i ostala primarna proizvodnja gvožđa i čelika (13,8%). ***Proizvodnja ostalih mašina i uređaja***, nakon dvogodišnjeg rasta vrednosti izvoza, u 2009. je ostvarila pad. Učešće izvoza ostalih mašina i uređaja u ukupnom izvozu prerađivačke industrije je u datom periodu 7,1%, pokrivenost uvoza izvozom je bila 31,8%. Najznačajnije grane u izvozu u 2009. su proizvodnja oružja i municije (23,7%), kućnih aparata (23,6%) i drugih mašina za specijalne namene (19,9%). Prema geografskoj strukturi srpski izvoz je skoncentrisan najvećim delom na članice EU (više od polovine ukupne razmene). Najznačajniji spoljnotrgovinski partneri u izvozu su: Bosna i Hercegovina, Nemačka, Crna Gora, Italija, i Rumunija. Glavni spoljnotrgovinski partneri na strani uvoza su: Ruska Federacija, Nemačka, Italija, Kina i Francuska. Struktura izvoza nije dobro geografski diversifikovana – čak 90% suficita Republika Srbija ostvaruje sa samo tri zemlje: Makedonija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina. Najveći deficit u razmeni potiče iz Ruske federacije, usled visoke uvozne zavisnosti srpske privrede (uvoz nafte i gasa - oko 20% ukupnog deficit-a).

Visoka stopa rasta izvoza u periodu januar-septembar 2010. je ostvarena zahvaljujući ***rastu izvoza proizvoda crne i obojene metalurgije*** kao i izvoza poljoprivrednih proizvoda. U narednom periodu se na osnovu dosadašnjih kretanja izvoznih tokova može očekivati kontinuitet rasta izvoza.

Posmatrajući zemlje u okruženju odnos izvoza prerađivačke industrije u ukupnom robnom izvozu, dostiže oko 90%. Sve posmatrane zemlje, osim Bugarske i Hrvatske u 2009., imaju ***značajno učešće izvoza motornih vozila i opreme u izvozu prerađivačke industrije*** (Češka, Slovačka, Mađarska, i Rumunija). U strukturi izvoza prerađivačke industrije Bugarske, ***značajno je učešće izvoza osnovnih metala, koksa i derivata nafte, odevnih predmeta i krvna kao i prehrambenih proizvoda. Bugarska je najveći neto izvoznik obojenih metala u regionu*** (neto izvoz u 2009. iznosio je 1,1 mldr. EUR). Takođe ima značajno učešće izvoza osnovnih metala u izvozu prerađivačke industrije (20%). Strukturu izvoza Češke karakteriše značajno učešće izvoza motornih vozila i ostalih mašina i uređaja (30% u 2009). Veliki je neto izvoznik motornih vozila (7,5 mldr. EUR u 2009). Mađarska u strukturi izvoza prerađivačke industrije ima značajno učešće radio, TV i komunikacione opreme (24,9%) i izvoza motornih vozila (16,9%). Izvoz motornih vozila, telekomunikacionih aparat i uređaja čini 40% izvoza prerađivačke industrije Slovačke. Takođe, Slovačka je jedina zemlja u regionu pored Srbije koja je u 2009. ostvarila neto izvoz gvožđa i čelika. Nosioci izvoza prerađivačke industrije Rumunije su motorna vozila i telekomunikacioni aparati i uređaji koji čine četvrtinu izvoza. Hrvatsku strukturu izvoza prerađivačke industrije karakteriše učešće transportne opreme, prehrambenih proizvoda, koksa i derivata nafte, električne opreme kao i osnovnih metala. Strukturu izvoza prerađivačke industrije EU-27 odlikuje učešće hemije i hemijskih proizvoda, ostalih mašina i uređaja kao i motornih vozila i prikolica.

Osnovne karakteristike izvoza srpske privrede su:

- nizak stepen proizvodne koncentracije, uprkos relativno maloj vrednosti ukupnog izvoza, najviše zastupljen resursno-intenzivan izvoz, dok je kod ostalih zemalja Istočne Evrope najveći ideo srednje tehnološki intenzivnih proizvoda;
- Izvozne aktivnosti nekoliko preduzeća određuje ukupnu dinamiku izvoza (*US Steel*, valjaonice bakra i aluminijuma, *Gorenje*, *Tigar...*) usled male vrednosti izvoza,
- Prisutna je i značajna korelacija između izvoza i uvoza, pa su tako najveći izvoznici ujedno i najveći uvoznici. Ovakvim relacijama teško je smanjiti spoljnotrgovinski deficit, pa je kao jedna od solucija i supstitucija uvoza razvojem mreže dobavljača sa domaćeg tržišta.

1.2. Investicije

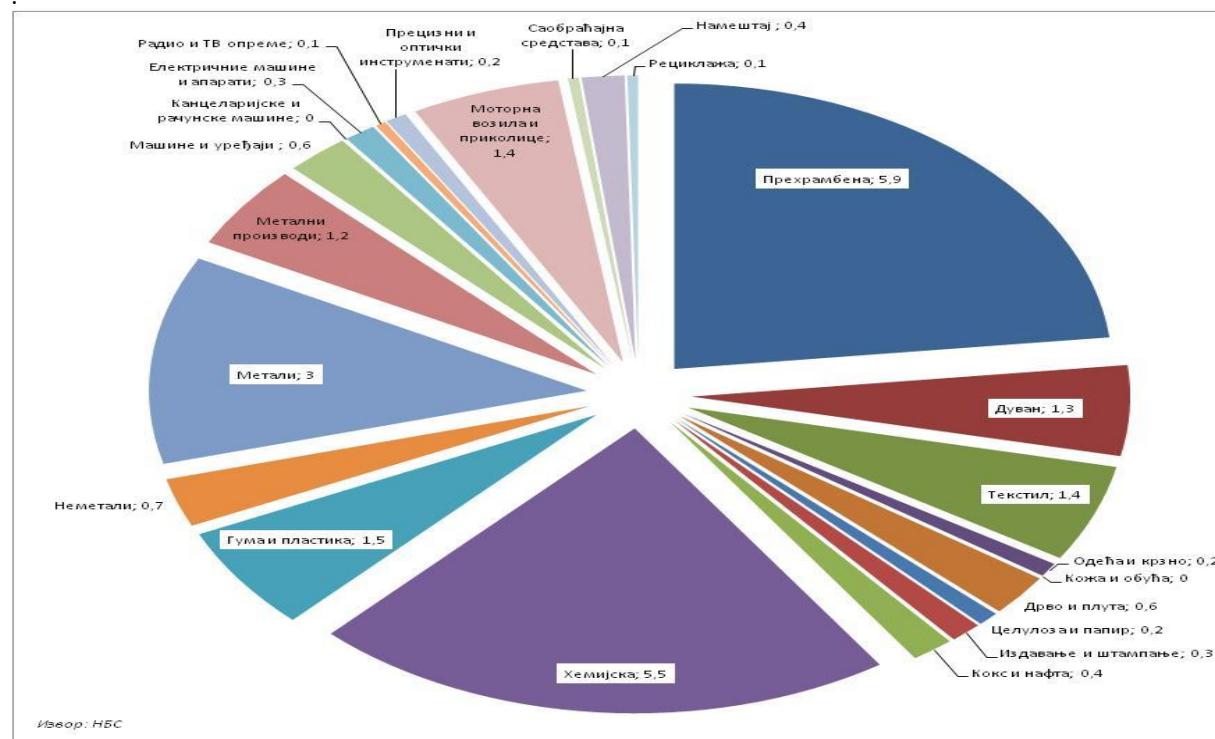
Investicije u osnovna sredstva predstavljaju najvažniji segment potrošnje BDP sa stanovišta razvoja. U periodu 2001-2011. realizovan je povoljniji ambijent za poslovanje i investiranje privrednih subjekata, međutim tekuća investiciona aktivnost, u odnosu na razvojne potrebe, i dalje je na niskom nivou. U periodu 2001-2008. investicije su realno rasle po prosečnoj godišnjoj stopi od 7%, a usled ekonomске krize u 2009. došlo je do pada investicione aktivnosti za oko -20%. Zahvaljujući preduzetim merama od strane Vlade i velikim infrastrukturnim projektima (nastavak izgradnje koridora 10 i putnih pravaca zapadne i istočne Srbije) u 2010. zabeležen je rast investicione aktivnosti. U strukturi ukupnih investicija učešće investicija u industriju se povećalo sa 29,9% u periodu 2001-2005. na 30,4% u periodu 2006-2008. (prerađivačke sa 18,7% na 21,8%).

Стране директне инвестиције

Ekonomска kriza u svetu najpre se odrazila na tokove stranih direktnih investicija, kao i iscrpljene mogućnosti privatizacije i strukturnih slabosti privrede. Srbija je u 2009. uspela da privuče 1,4 mlrd. EUR neto stranih direktnih investicija, što je za 452 mil. EUR manje nego 2008. godini. U periodu 2001-2009. ukupne strane direktne investicije neto u Srbiji iznosile su 12,3 mlrd. EUR, a najviši nivo ostvaren je u 2006. godini 3,3 mlrd. EUR. Veći deo stranih direktnih investicija se u mil. EUR uloženo u prerađivačku industriju, od čega u proizvodnju osnovnih metala 90,3 mil. EUR. U periodu 2004-jun 2010. SDI u prerađivačku industriju iznosile su oko

25% ukupnih SDI, a najatraktivnije oblastu za ulaganja su bile proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića i proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda, na koje se odnosi oko 45% svih SDI u prerađivačkoj industriji. Tokom 2010. nastavljena je tendencija pada SDI, tako da u prvom polugodlu 2010. godine SDI u Srbiji iznose 419,5 mil. EUR, što je čak za 53% manje u odnosu na isti period prethodne godine. 25% svih stranih direktnih investicija je ušlo u prerađivačku industriju u periodu od 2004-2010.godine

Grafikon 2: Struktura SDI u prerađivačku industriju 2004-2010

Strane direktne investicije u Srbiji su se uglavnom odvijale preko kupovine preduzeća u procesu privatizacije, dok tzv. *greenfield* investicije nisu u punoj meri zastupljene. Nažalost, priliv SDI u Srbiju je do sada dominantno bio motivisan kupovinom lokalnih monopola ili oligopola u oblastima finansija, proizvodnje cementa, cigareta, energenata, trgovine na malo i slično.

Tabela 2: SDI u metaliski sektor, 2006-2008

Osnovni metali i metalni proizvodi	10,9	12,8	9,6	11,1
Ostale mašine i uređaji	4,6	6,5	3,1	4,7
Električni i optički uređaji	3,5	2,9	3,3	3,3
Saobraćajna sredstva	1,2	4,4	2,7	2,8

Izvor: RZS, RZR

1.3. Proces privatizacije, 2000-2011.

Na osnovu privatizacionog modela prodaje društvenog kapitala iz 2001. proces privatizacije u Srbiji se privodi krajem. Ukupno je privatizovano više od 2.400 preduzeća javnim tenderima i aukcijama, a putem tržišta kapitala više od 700 preduzeća. Programom privatizacije preostalo je da se privatizuje još 300 preduzeća., od čega je 40 u industriji. *U prerađivačkoj industriji* privatizovano je 878 preduzeća – 60 javnim tenderom, 515 aukcijskim metodom, a 303 putem tržišta kapitala – a preostalo je da se privatizuje još 39 preduzeća, oko 4%.

Privatizacijom preduzeća u Prerađivačkoj industriji (878), ostvaren prihod od 1,5 mlrd. EUR (55% ukupnih privatizacionih prihoda) i realizovane investicije u vrednosti 953 mil. EUR (73% ukupnih investicija). Usled nepoštovanja ugovornih obaveza (neplaćanje rata, neodržavanje kontinuiteta proizvodnje, nepoštovanje investicionog i socijalnog programa, raspolažanje imovinom suprotno odredbama kupoprodajnog ugovora) poništeno je 258 kupoprodajnih ugovora Agencije za privatizaciju i kupaca (44% ukupnih raskida).

Tabela 3: METALNI KOMPLEKS, Privatizacija 2002-2009		
	Ukupno preduzeća	Broj zaposlenih
Tenderi	13	13.700
Aukcije	231	35.000

Tenderi i aukcije ukupno	244	48.700
Tenderi –raskidi ugovora	4	6.167
Aukcije – raskidi ugovora	44	5.170
Ukupno raskidi ugovora	48	11.337

Izvor: Agencija za privatizaciju

R.b.	Preduzeće	Broj zaposlenih	Status
1.	SZP Zavarivač Vranje	450	R
2.	PPT Holding Trstenik	330	R
3.	Petar Drapšin ad Novi Sad	70	R
4.	MIN AD Vagonka Niš	310	P
5.	MIN Lokomotiva Niš	320	P
6.	IMR Beograd	830	R
7.	FVK Kraljevo	915	R
8.	FAP Korporacija	1.143	R
9.	21 Oktobar Kragujevac	298	
10.	Zorka Obojena metalurgija Šabac	120	R
11.	Teleoptik Žiroskopi Zemun	165	R
12.	IMK 14 Oktobar Kruševac	1.670	R
13.	Zastava kamioni Kragujevac	740	R
14.	IMT Beograd	820	R
15.	EI Niš	170	R
16.	Majevica Holding B. Palanka	250	R
17.	Goša HK S. Palanka	14	R
18.	Goša Solko	114	R
19.	Trepča Zvečan	3.840	R
20.	Kablovi Jagodina	2.100	R
21.	Ikcarbus Zemun	305	R
22.	Rudnik bakra Majdanpek	961	R
23.	RTB Bor doo (matično)	119	R
24.	RBB Bor doo	1.972	R

✓ 49 preduzeća u restrukturiranju sa

24.092 radnika

Od 40 preduzeća preostalih za privatizaciju za 19 je određen metod prodaje (tender ili aukcija), dok je za ostala preduzeća postupak privatizacije obustavljen dok se ne otklone problemi vezani za dalji postupak privatizacije (nerešena pravno- imovinska pitanja, utvrđivanje udela državne svojine, okončanje postupka podržavljenja idr.). U grupi preduzeća kod kojih je privatizacija prekinuta najbrojnija su privredna društva organizovana u skladu sa Uredbom o zaštiti imovine delova preduzeća čije je sedište na teritoriji bivših republika SFRJ i preduzeća koja se nalaze u postupku podržavljenja pred Direkcijom za imovinu Republike Srbije. **Ocena:** Privatizacioni model u Srbiji nije neposredno produkovao izrazite pozitivne efekte na razvoj industrije. Osnovni

25.	RTB TIR Bor	1.700	R
26.	FRA Čačak	560	R
28.	PPT Zaptivke Trstenik	320	R
29.	PPT TMO Trstenik	178	R
30.	PPT Armature Aleksandrovac	410	R
31.	PPT Kočna tehnika Trstenik	585	R
32.	PPT Servoupravljači Trstenik	257	R
33.	PPT Delovi Novi Pazar	56	R
34.	LIVMIN Niš	60	R
35.	MINOM Niš	25	R
36.	Minmodel Niš	25	R
37.	MIN Specijalna vozila Niš	17	R
38.	MIN inženjering Niš	48	R
39.	EI Metal Niš	3	R
40.	EI televizija Niš	16	R
41.	Goša Fabrika drumskih vozila S. Palanka	172	R
42.	Zastava lивница Topola	210	R
43.	Lola sistem Beograd	9	R
44.	Sloboda aparati Čačak	2	R
45.	Utva Pančevo	346	R
46.	Petar Drapšin Mladenovac	540	R
47.	IPK Majdanpek	340	R
48.	Krušik plastika Osečina	187	R
49.	Zastava metali Resavica		R
		Ukupno	24. 092

Izvor: SSMS, Samostalni sindikat metalaca Srbije, 2011.

razlog je što se neprivatizovana društvena preduzeća koja su poslovala u tom periodu nisu restrukturirala i razvijala zbog same činjenice da su očekivala privatizaciju. Ona su investirala i prilagođavala se tržištu samo u meri koja je bila nužna da opstanu, odnosno da budu u stanju da isplaćuju zarade zaposlenima. Slično ponašanje je bilo svojstveno društvenim preduzećima i pre započinjanja privatizacije u Srbiji, odnosno u okviru čistog, globalnog društveno-svojinskog modela privređivanja (zaposleni kao upravljači nisu imali interes da finansiraju razvoj preduzeća nauštrb zarada, a država i privatni investitori su bili isključeni kao investitori po prirodi samog svojinskog), tako da je započeta, a nedovršena privatizacija društvenih preduzeća samo još više pojačala njima i inače inherentnu razvojnu inertnost. menjana, i to ne putem korekcija i nadogradnje jednog odabranog modela privatizacije što bi bilo logički opravdano, već se radilo o radikalnoj zamjeni jednog modela privatizacije drugim.

Uz navedeno negativno dejstvo samog predugog trajanja procesa privatizacije društvenih preduzeća, uključujući i industrijska, na razvoj preduzeća tokom prve decenije privatizacije u Srbiji krajnje negativno delovao je i ambijent u kome su ona poslovala, jer se raspalo jugoslovensko tržište, a privreda Srbije je bila pod spoljnim sankcijama. Svi ovi faktori imali su za posledicu da su preduzeća u industriji Srbije tokom dugotrajnog procesa privatizacije ne samo zaostajala u razvoju, nego su poslovno i resursno devastirana. Zakonska regulativa je nekoliko puta

Problemi restrukturiranja. Nakon dugotrajne specifične političko-ekonomске krize tokom devedesetih godina prošlog veka, sva preduzeća u Srbiji, uključujući pre svega industrijska i građevinska, bila su u takvom stanju da im bilo potrebo i (a) upravljačko, i (b) proizvodno-poslovno i finansijsko restrukturiranje. Od 2402 ukupno privatizovanih preduzeća, poništeno je 586 privatizacija, ili 24,4%. Kad se na broj neprivatizovanih preduzeća doda broj onih koja bi trebalo ponovo da budu privatizovana nakon raskida ugovora, onda od ukupnog broja preduzeća koja podležu privatizaciji treba da se privatizuje njih oko 33%. U slučaju prerađivačke industrije, raskinuto je 29,4% ugovora, u građevinarstvu 28,6%, tako da u industriji preostaje da se (po prvi put i ponovljeno) privatizuje oko 32%, a u građevinarstvu oko 33% od ukupnog broja preduzeća koja su podlegala privatizaciji društvenog kapitala.

Ispostavilo se da je privatizacija svakako potreban, ali ne i dovoljan uslov za dobro korporativno upravljanje. U slučaju Srbije je očit nedostatak dovoljnog broja kvalitetnih i kompetentnih kupaca preduzeća, na šta najneposrednije ukazuje veliki broj poništenih privatizacija. Stanje korporativnog upravljanja ni u privatizovanim preduzećima u Srbiji nije zadovoljavajuće. Na to pre svega ukazuju slabe poslovne i razvojne performanse celokupne industrije Srbije.

Postprivatizaciono restrukturiranje. U restrukturiranju je 127 preduzeća, odnosno oko 14% od ukupnog broja preduzeća koja treba da budu privatizovana (po prvi put, ili nakon raskida ugovora). U industriji ima najviše preduzeća „u restrukturiranju“ – preko 20% od onih koja su preostala za privatizaciju, dok je u građevinarstvu takvih preduzeća procentualno znatno manje, oko 5%.

Za suštinsko restrukturiranje preduzeća u Srbiji, poslovno-programsко и finansijsko, ostavljeno je da bude realizovano od strane novih vlasnika, nakon privatizacije. Da bi se uvećala izvesnost da će nova uprava privatizovanih preduzeća tako i da postupa, u ugovore o kupoprodaji preduzeća uključivana je, i uključuje se, obaveza kupca da investira određene iznose, za koju obavezu kupac obezbeđuje i bankarske garancije. Neispunjavanje ove obaveze jedan je od češćih razloga za raskid ugovora o kupoprodaji. Obavezno investiranje, prema programu koji predstavlja komponentu ugovora o kupoprodaji kapitala preduzeća, svakako je odigralo pozitivnu ulogu u postprivatizacionom restrukturiranju preduzeća, ali standardni ugovori o kupoprodaji kapitala preduzeća sadrže i neke obaveze kupaca koje imaju potpuno suprotne efekte. To se odnosi na obavezu zadržavanja iste delatnosti preduzeća, na zabranu prodaje imovine iznad određene vrednosti i na zabranu otpuštanja radnika tokom određenog perioda. Ove ugovorne obaveze i zabrane, koje su usmerene na sputavanje zloupotreba od strane kupaca, sputavaju istovremeno i poslovnu fleksibilnost privatizovanih preduzeća, te u suštini doprinose zamrzavanju postojeće, inače neadekvatne, privredne strukture.

Specifična zakonska regulativa. Zakonom o privatizaciji predviđeno je restrukturiranje preduzeća i pre procesa privatizacije. Međutim, ovo restrukturiranje vrši se samo u slučaju kad Agencija za privatizaciju proceni da preduzeće ne može da bude prodato u standardnom postupku javnog tendera ili javne aukcije, pre svega zbog toga što mu je organizacioni oblik neprikladan, ili ima prevelike dugove prema državi i pravnim licima u njenoj svojini

(tzv. državni poverioci). Za takva preduzeća Agencija donosi odluku o restrukturiranju, kojom ona dobijaju specifičan formalno pravni status – „preduzeće u restrukturiranju“. Status „preduzeće u restrukturiranju“ ima, prema Zakonu, za posledicu (a) da državni poverioci uslovno otpisuju svoja potraživanja prema njemu, koja naplaćuju iz prodajne cene na *pro rata* osnovi kad se preduzeće proda, i (b) da nad imovinom ovih preduzeća ni jedan poverilac ne može da sproveđe prinudno izvršenje sve dok je ono „u restrukturiranju“. Isključivi cilj ovakvog preprivatizacionog restrukturiranja jeste da preduzeća postane i ostane „prodavljivo“ – tako što će se podeliti, spojiti, ili proći kroz neku drugu statusnu podelu, zatim time što će mu kroz (uslovni) otpis dugova prema državnim poveriocima kapital dobiti makar minimalnu pozitivnu vrednost i, najzad, tako što mu poverioci kroz prinudno izvršenje prodati delove ključne imovine i učiniti ga neutrživim kao celinu. Za preduzeća „u restrukturiranju“ važeći Zakon o privatizaciji ne predviđa nikakva ulaganja radi suštinskog restrukturiranja, niti se u praksi vrši takvo investiranje. Ono se ostavlja kupcu preduzeća, odnosno investiranje u preduzeća vrši se u okviru postprivatizacionog restrukturiranja.

Preprivatizaciono restrukturiranje kako je ono regulisano Zakonom je svakako potrebno i može da bude veoma korisno sa stanovišta omogućavanja privatizacije preduzeća sa društvenim kapitalom. Međutim, korišćenje ovog „metoda privatizacije“ i u slučaju kad je očigledno da on na kraju neće omogućiti prodaju konkretnog preduzeća standardnim metodom javne aukcije ili tendera ima samo negativne posledice. Tada davanje preduzeću statusa „u restrukturiranju“ praktično odlaže status „u stečaju“ – pri čemu i inače postoji velika sličnost između ova dva statusa, pre svega u pogledu zaštite od prinudnog izvršenja. Negativne posledice predugovog zadržavanja preduzeća sa statusom „u restrukturiranju“ ogledaju se u svojevrsnom konzerviranju ovih preduzeća, odnosno njihovih resursa. Da se nad ovim preduzećima brzo sproveđe stečajni postupak, njihovi resursi bi mogli da budu uspešno aktivirani u istoj delatnosti, ili bi dobili neku alternativnu upotrebu, čime bi takođe bila izvršena privatizacija, sa istovremenim doprinosom restrukturiranju privrede.

U Srbiji je tokom poslednje decenije dva puta menjana stečajna regulativa, a i obučen je i licenciran dovoljan broj stečajnih upravnika. Novim Zakonom o stečaju donesenim 2009. skraćeno je trajanje stečajnog postupka, a i detaljno je razrađen slučaj kad se istovremeno sa podnošenjem predloga za pokretanje stečajnog postupka podnosi unapred pripremljeni plan reorganizacije preduzeća stečajnog dužnika. Usvajanjem ovog unapred pripremljenog plana stečaj se odmah i okončava, i preduzeća nastavlja da posluje u skladu sa planom reorganizacije. Poseban problem predstavlja restrukturiranje i privatizacija problematičnih sektora metalske industrije:

- *Rudarsko-topioničarski basen Bor* (RTB Bor, 1903. jedan od najvećih proizvođača bakra u centralnoj Evropi, rudnik za podzemnu eksploraciju, tri površinska kopa, rudno ležište Borska Reka, tri postrojenja za flotaciju, topionica, rafinacija i prateća infrastruktura, sa ukupno oko 5000 zaposlenih. 2009., pokušano je sa uključivanjem strateškog partnera koji bi dokapitalisao preduzeće i tako stekao 40% kapitala (sa mogućnošću sticanja do 67%), ali je i ovaj pokušaj bio neuspešan. Pristupilo se investiranju u RTB Bor, u novu topionicu i fabriku sumporne kiseline, procena ulaganja su oko 175 mil. evra, od čega se 135 mil. evra odnosi na uvoznu opremu (obezbeđenu putem robnih krediti sa garancijom Republike) a 40 mil. evra na radove i isporuke domaćih preduzeća (ova sredstva obezbeđuje država i sam RTB Bor). Sa uporednim ulaganjima u novu rudarsku mehanizaciju, izgradnja nove topionice rezultovaće znatnim povećanjem proizvodnje bakra, a od izuzetne važnosti biće i efekti na smanjenje zagadživanja okoline. Doći će i do novog zapošljavanja, naročito mlađih radnika, koji će biti adekvatno obučavani
- *Preduzeća iz grupe Zastava, Kragujevac/2001.* preprivatizaciono restrukturiranje, iz holdinga izdvojena su sva preduzeća proizvođači komponenti, koja su potom privatizovana u postupku standardne prodaje prema Zakonu o privatizaciji. U okviru holdinga, ostala su samo preduzeća proizvođači vozila – Zastava automobili i Zastava kamioni u Kragujevcu, i manje preduzeće Specijalna vozila u Somboru. Sa italijanskim Fiatom, osnovano je u Kragujevcu novo preduzeće, Fiat Automobili Srbija (FAS), sa učešćem Republike Srbije od 1/3 i Fiata od 2/3. Republika Srbije ulaže u FAS građevinske objekte izuzete iz preduzeća Zastava Automobili (ulaže formalno i opremu, ali je ona neupotrebljiva), novčana sredstva i razne pogodnosti za preduzeće, a Fiat ulaže novčana sredstva i novu opremu. Republika i lokalna zajednica ulažu i u izgradnju kraka autoputa od oko 25 km, u izgradnju obilaznice oko Kragujevca, rekonstrukciju deonice železničke pruge, gasifikaciju i obezbeđivanje kapaciteta za snabdevanje električnom energijom, s tim što ova ulaganja služe i za šire svrhe i ne smatraju se ulaganjima u FAS. Kad se završe sva ulaganja u sam FAS, njihova vrednost iznosiće oko 1,5 mlrd evra. Preduzeća će počevši od prvog kvartala 2012. biti u mogućnosti da proizvodi oko 200 hiljada automobila B segmenta i zapošljavaće oko 2400 radnika, s tim

što je moguće da se proizvodnja kasnije uveća na 300 hiljada automobila godišnje. Veliki broj komponenti za automobile proizvodiće se u regionu, od strane drugih preduzeća, sa mogućnošću zapošljavanja oko 10.000 radnika. Slično će se privatizovati i preduzeća: Zastava kamioni, iz Kragujevca, i Zastava Specijalna vozila iz Sombora, čime će biti okončano restrukturiranje i privatizacija celokupne nekadašnje grupe Zastava.

- *Fabrika automobila Priboj* (FAP) /broj zaposlenih 1500, „u restrukturiranje“, shodno Zakonu o privatizaciji, ali ovakva priprema preduzeća za privatizaciju nije dala rezultate, jer pokušaj prodaje kapitala FAP-a putem standardnog javnog tendera nije uspeo. Zbog toga će i ovo preduzeće biti privatizovano uz neposredno angažovanje države, odnosno u specifičnom aranžmanu sa nekim od strateških partnera, koji inače ispoljavaju interes za ulaganja i saradnju sa FAP-om.
- preduzeća iz grupe Industrija hidraulike i pneumatike „Prva petoletka“, Trstenik/ nisu prodata ni u tri sprovedena postupka javnog tendera. 4.500 zaposlenih, biće restrukturirana i privatizovana direktnim angažovanjem države. Da bi se očuvali resursi ovih preduzeća do iznalaženja strateških partnera, ova preduzeća biće subvencionisana, a moguće je da će država i ulagati u neka od njih, kad se utvrdi da takva ulaganja povećavaju izglede za uspešnu privatizaciju.

Globalna recesija usporila je završetak procesa i potencirala sledeće probleme: nedovršenu privatizaciju velikih industrijskih preduzeća, za ovaj izveštaj posebno važno za metalski kompleks, restrukturiranje preduzeća koje dugo traje i gde preduzeća nemaju status, poništene privatizacije, neadekvatno korporativno upravljanje u privatizovanim preduzećima. Izostala je enerhična transformacija metalske industrije kroz privatizaciju za brže prilagođavanje zahtevima ino-tržišta sa vrstom proizvoda, za stupanje u određene složene privredno-kooperanske odnose sa značajnim proizvođačima opreme, prvenstveno u Evropi, a potom u Aziji i Americi, u cilju unapređenja tehnološke osnove proizvoda. Metalski sektor nije uspeo da nađe brojnije strateške partnere kako bi bio uspešniji u svom tržišnom nastupu i konkurentniji.

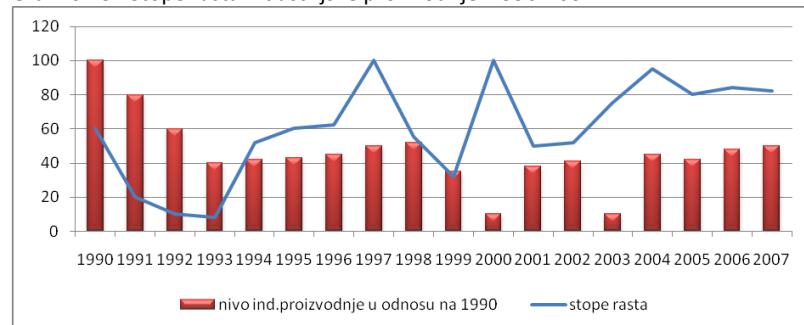
2. Industrija Srbije

Industrijsku proizvodnju Srbije u tranzicionom periodu 2001-2010. karakteriše: tehnološko-ekonomsko zaostajanje većine kapaciteta, nezadovoljavajući nivo kvaliteta proizvoda i usluga po svetskim standardima, visok uvoz, nizak nivo marketing menadžmenta i upravljanja proizvodnjom, viškovi radne snage, iščekivanja u vezi sa privatizacijom, nedostatak direktnih stranih investicija itd. Takođe, tranziciono razdoblje karakteriše dvostruko brži rast uvoza od izvoza, što znači da je kontinuirano bila prisutna znatna supstitucija domaće proizvodnje inostranom. Snažan rast vrednosti uvoza je bio posledica visoke javne potrošnje, rasta lične potrošnje, ali istovremeno i u manjoj meri rasta proizvodnje namenjene izvozu roba. Pri tome, rast javne i lične potrošnje se zasnivao na zaduživanju u inostranstvu i domaćem tržištu. Uz takav rast došlo je do povećanja pokrivenosti ukupne domaće i inostrane tražnje uvoznim robama i uslugama (rast uvoza u 2008. u odnosu na 2001. iznosi preko 2 puta). Takva kretanja potvrđuju činjenicu da snažan rast ukupne tražnje nije bio iskorišćen za povećanje domaće proizvodnje, ova kretanja zaustavljena su 2009. godine u kojoj je svetska finansijska i ekonomski kriza prouzrokovala pad domaće i ino-tražnje. U tom kontekstu kretanja u industriji Srbije, su slična kretanjima u Evropskoj uniji. Međutim, situacija je kod nas specifična s obzirom da u prethodnom razdoblju (dobre konjunkture na svetskom tržištu 2004-2007.) nije dovršeno restrukturiranje privrede. Tako je industrija, posebno prerađivačka, dočekala krizu uglavnom s niskim nivom konkurenčnosti i efikasnosti poslovanja, povećanom nelikvidnošću, uz kontinuiran pad zaposlenosti i sve manjim brojem proizvoda za izvoz. Posmatrano po aktivnostima, najveći rast bruto dodate vrednosti ostvaren je u **saobraćaju, snabdevanju električnom energijom, gasom i parom, prerađivačkoj industriji**, finansijskoj delatnosti i delatnosti osiguranja, dok je najveći pad zabeležen u građevinarstvu. Industrijska proizvodnja je, u maju ostvarila rast od 3,5%, dok je u odnosu na isti mesec prethodne godine bila viša za 6,8%.

Posmatrano po sektorima, međugodišnji rast je ostvaren u:

- rudarstvu (32,1%)
- snabdevanju električnom energijom, gasom i parom (19,1%)
- prerađivačkoj industriji (2,6%).

Grafikon 3: Stope rasta industrijske proizvodnje 1990-2007.

Izvor: SGS

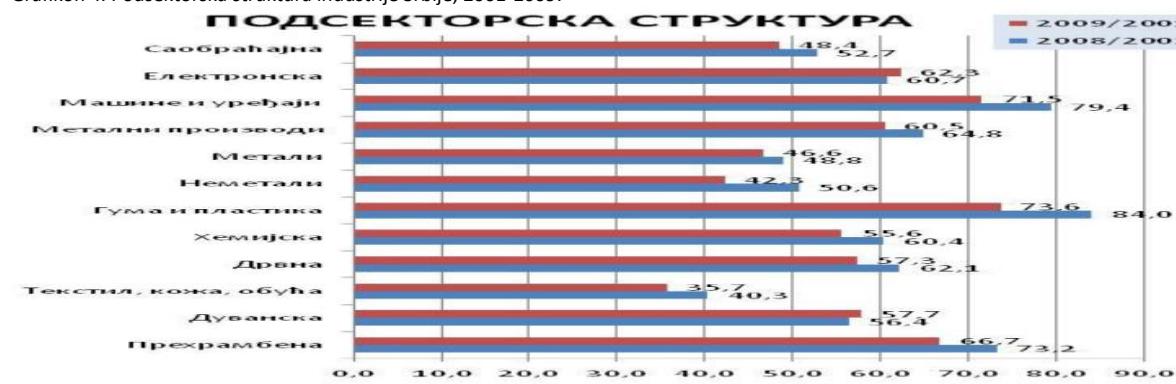
Dugogodišnja nekonkurentnost industrije (prosečna stopa rasta fizičkog obima industrijske proizvodnje u periodu 2001-2008. godine iznosi 2,2% za ukupnu industriju i 2,0% za prerađivačku industriju), uz nepovoljnije uslove poslovanja izazvanih globalnim recesijskim kretanjima, doveo je industriju Srbije u 2009. godini na nivo 44,6% proizvodnje iz 1990. godine. To je značajno naglasiti zato što je industrijia, uprkos nepovoljnim kretanjima, još uvek najznačajnija delatnost ukupne privrede. U 2009. godini u ukupnoj bruto dodatoj vrednosti učestvuje sa 19%, u bruto domaćem proizvodu sa 15,9%, a oko 95% spoljnotrgovinske razmene odnosi se na industriju.

U strukturi vrednosti ukupne privrede industrijia u 2008. učestvuje 35,6%. Najveće učešće u strukturi vrednosti proizvodnje prerađivačke industrijie imaju podsektori: proizvodnja prehrambenih proizvoda, pića i duvana 30%, **proizvoda osnovnih metala i standardnih metalnih proizvoda 16,3%** i proizvoda hemikalija i hemijskih proizvoda 8,9%, a najmanje učešće imaju podsektori: proizvodnja kože 0,9%, prerada drveta i proizvodi od drveta 2,1% i proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava 3,0%.

Tabela 5. Tranzicioni bilans poslovanja prerađivačke industrijie, mil. EUR

	Broj preduzeća	Broj zaposlenih	Prihod	Dobit	BDV	Gubitak	Kumulirani gubitak
2003.							
Prerađivačka industrijia	15.261	527.532	10.852,4	391,2	2.189,9	931,3	3.684,1
2008.							
Prerađivačka industrijia	18.509	393.475	22.081,7	1.283,8	4.455,1	1.251,6	5.706,3
2009.							
Prerađivačka industrijia	18.642	354.178	16.899,5	961,5	3.691,6	1.370,8	5.615,5
BILANS (2003-2009)							
Prerađivačka industrijia	3.381	-173.354	6.047,1	570,3	1.501,7	439,5	1.931,4
BILANS(2008-2009)							
Prerađivačka industrijia	133	-39.297	-5.182,2	-322,3	-763,5	119,2	-90,8

Grafikon 4. Podsektorska struktura industrijie Srbije, 2001-2009.

Postojeća tehnološka struktura prerađivačke industrije je nepovoljna. Posmatrano, po tehnološkim grupama u strukturi prerađivačke industrije najveće učešće imaju grupe niske tehnološke (49,9%) i srednje-niske (25,6%) tehnološke intenzivnosti. Pojedini segmenti, posebno u delu visokih tehnologija i srednje-visokih tehnologija su u potpunosti nestali. Tako na primer, industrija Srbije više ne proizvodi maštine alatke, industrijske robote i transfer linije za automobilsku i druge industrije prerade metala, a upravo ovaj sektor je kroz svoja generička svojstva u periodu pre 1990. godine predstavlja motor razvoja industrije, bitnu komponentu tehnološke nezavisnosti i dugoročne stabilnosti. Istovremeno, proizvodnja ove vrste proizvoda je značajno doprinosila izvozu i ugledu industrije u svetskim razmerama. Kao posebno ilustrativan primer može se izdvojiti masovna proizvodnja i izvoz `cnc` obradnih centara na tržište SAD, koji je svojevremeno bio kolevka ove visokovredne i vrlo kompleksne tehnologije (ovaj program je bio realizovan krajem 80-tih prošlog veka kao zajednički strateški projekat domaće industrije i domaće nauke).

Tabela 6: Tehnološki profil strukture industrije Srbije 2008.

OECD indikator ulaganja u I&R	Podsektori	Broj preduzeća	Zaposlenost	BDV
< 1 %	Low-tech (LT)	64,0	51,2	50,7
	Prehrambena industrija	18,8	23,0	29,9
	Tekstil	12,9	9,9	4,9
	Koža	1,7	3,0	1,4
	Drvna	9,1	3,4	2,1
	Papir, štampanje	10,9	6,1	8,1
	Ostalo	10,6	5,8	4,3
1 % - 2%	Medium-low-tech (MLT)	25,4	23,1	25,4
	Koks i derivati nafte	0,1	0,2	0,3
	Guma i plastika	5,4	5,3	6,0
	Ostali minerali	5,1	4,8	6,0
	Metalna industrija	14,8	12,8	13,1
2% - 5%	Medium-high-tech (MHT))	5,4	18,8	16,4
	Hemijska industrija	2,1	5,3	7,7
	Maštine i uređaji	2,4	7,0	5,0
> 5%	Saobraćajna sredstva	0,9	6,4	3,8
	High-tech (HT)	5,1	6,9	7,5
	Elektronska industrija	5,1	6,9	7,5

Izvor: OECD

Slična situacija je prisutna i u drugim sektorima prerađivačke industrije, kao što su sektori proizvodnje elektronskih uređaja, transportnih sredstava (automobila, kamiona, autobusa i vazduhoplova), ili sektor poljoprivrednih maština. Devastiranjem ovih sektora je praktično paralisana prerađivačka industrija, jer su oni za sobom povukli i ostale sektore industrije Srbije i doveli do uništavanja ogromnog broja malih i srednjih preduzeća, koja su svoj proizvodni program bazirala na kooperativnim odnosima, uz specijalizaciju

za jednu usku klasu proizvoda, odnosno komponenti prethodno navedenih složenih proizvoda metaloprerađivačke industrije. Proces razvoja tehnologije imao je inverznu prirodu.

U strukturi agregatne tražnje u 2008. godini najveće učešće imaju industrijski podsektori: proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića, proizvodnja osnovnih metala i metalnih proizvoda i proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda. U strukturi domaće tražnje najveće učešće imaju proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića 21,5%, proizvodnja osnovnih metala i metalnih proizvoda 12,6% i proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda 12,4%.

Tabela 7: Domaća ponuda¹

	2007			2008		
	Domaća ponuda	Domaća tražnja	Racio domaće ponude	Domaća ponuda	Domaća tražnja	Racio domaće ponude
	mlrd. RSD	%	mlrd. RSD	%		
Prerađivačka industrija	845,1	1742,2	48,5	987,8	2003,3	49,3
Osnovni metali i metalni proizvodi	77,1	209,8	36,7	110,7	251,4	44,0
Ostale mašine i uređaji	16,1	130,4	12,3	16,5	151,2	24,4
Električni i optički uređaji	41,7	163,9	25,4	38,3	130,8	14,0
Saobraćajna sredstva	15,5	110,0	14,1	18,3	130,8	14,0
Ostalo	35,3	54,6	64,7	34,8	58,0	60,0

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

Racio domaće ponude za celu prerađivačku industriju pokazuje da se u 2008. godini oko polovine domaće tražnje za proizvodima prerađivačke industrije pokriva iz domaćih izvora. Posmatrano po podsektorima prerađivačke industrije najveći deo domaće tražnje koji se zadovoljava iz domaće ponude je u podsektoru proizvodnja prehrambenih proizvoda, pića i duvana (88,1%), zatim sledi podsektor proizvodnja proizvoda od ostalih minerala (72,9%), proizvodnja celuloze, papira i izdavačka delatnost (67,6%), ostala prerađivačka industrija (60%). Najmanja pokrivenost domaće tražnje sa domaćom ponudom je u podsektorima: proizvodnja električnih i optičkih uređaja (14%), **proizvodnja saobraćajnih sredstava (14%)** i proizvodnja tekstila i tekstilnih proizvoda (18,6%).

2.1. Kapaciteti industrije

Stepen iskorišćenosti kapaciteta u industriji je nezadovoljavajući smanjen je sa 69% u 1990. na 48,1% u 2005. i 43,4% u 2009. godini. Uzroci niskog korišćenja kapaciteta su: nizak nivo industrijske proizvodnje (posledica nedovoljne tražnje na domaćem tržištu i nizak nivo izvoza), nedostatak sredstava za investicije i finansiranje tekuće reprodukcije, zastarelost opreme i tehnologije, neadekvatna kreditna podrška, problem snabdevanja repromatrijalom, višak zaposlenih i nedostatak stručnog kadra itd. Instalirani proizvodni kapaciteti (u pogledu obima), nisu ograničavajući faktor povećanja proizvodnje, ali u pogledu kvaliteta (tehnološki nivo), strukture i organizacione usklađenosti situacija je znatno nepovoljnija. To znači da zastarelost strukture kapaciteta u odnosu na zahteve savremenog tržišta, prepostavlja velika investiciona ulaganja. U 2009. usled svetske ekonomske krize i pada industrijske proizvodnje smanjen je stepen iskorišćenosti kapaciteta u svim industrijskim oblastima. Posmatrano po oblastima **najviši nivo korišćenja kapaciteta je u proizvodnji** odevnih predmeta i krvna, zatim slede: **recikaža, proizvodnja, radio TV i komunikacione opreme, proizvodnja mašina i uređaja, proizvodnja kancelarijskih i računskih mašina,** proizvodnja duvanskih proizvoda i proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića. **Najniža iskorišćenost kapacite tokom 2009. godine bila je u proizvodnji nameštaja i raznovrsnih proizvoda (15,7%) i u proizvodnji osnovnih metala (23%), zbog visokog pada proizvodnje u ovim oblastima.**

U periodu 2001-2010. godine nivo fizičkog obima industrijske proizvodnje u Srbiji u poređenju sa razvijenijim tranzisionim zemljama je nizak. Nivo industrijske proizvodnje u 2009. u odnosu na 2000. godinu veći je za 2,9% (prosečna godišnja stopa rasta niska 0,3%), a prerađivačka industrija je na nivou 2000. godine.

2.2. Tržište rada

Negativni trendovi pada zaposlenosti i rasta nezaposlenosti iz devedesetih godina dvadesetog veka nastavljeni su i tokom najvećeg dela ove decenije, čak i u godinama najvećeg privrednog rasta. Ekonomski rast doveo je do rasta zarada i penzija dok se broj zaposlenih i dalje smanjivao. Danas je u industriji Srbije zaposleno 250.000 radnika manje (35%) u odnosu na 1990. Višegodišnja tendencija opadanja broja zaposlenih u ukupnoj privredi prisutna je u sva tri sektora industrije. Ukupan broj zaposlenih u periodu 2001-2008. smanjivao se po prosečnoj godišnjoj stopi od 0,6% - u preduzećima po stopi od 2,7%, dok je zaposlenost kod privatnih preduzetnika rasla po stopi od 7,9%. Ukupan broj zaposlenih u 2009. godini u odnosu na 2008. godinu smanjen je za 5,5%. Broj zaposlenih u preduzećima, ustanovama, zadrušama i organizacijama smanjen je za 2,2%, a visok pad zabeležen je kod privatnih preduzetnika i zaposlenih kod njih za 13,8%.

¹ Racio domaće ponude= domaća ponuda/domaća tražnja (Domaća ponuda: proizvodnja umanjena za izvoz)

U 2010. godini nastavljeno je smanjenje ukupnog broja zaposlenih za 4,9%, u preduzećima, ustanovama, zadružama i organizacijama za 3,0% i najveći pad zabeležen je kod privatnih preduzetnika i zaposlenih kod njih za 10,4%. Najveće smanjenje zaposlenosti u 2010. je u prerađivačkoj industriji -28.039 lica.

Došli su do izražaja strukturni problemi privrede i društva. Osnovni razlog za ova kretanja jeste dualnost tržišta rada u Srbiji - gde jedan broj zaposlenih ima visoku sigurnost zaposlenja, dok drugi deo zaposlenih radi na „marginama“ i ima veoma nisku sigurnost zaposlenja. Dodatno na smanjenje zaposlenosti utiče ubrzan proces restrukturiranja preduzeća u državnoj svojini, što vodi ka transformaciji privredne strukture i ka pomeranju aktivnog u neaktivno stanovništvo. Privredni sektor je nastavio da se prilagođava krizi smanjenjem broja zaposlenih, dok se javni sektor sa predviđenim smanjenjem zaposlenih u administraciji nije dovoljno prilagodio novonastalim makroekonomskim prilikama. Smanjenje zaposlenih može se dobrim delom objasniti uticajem tranzisionog restrukturiranja kroz intenzivno oslobođanje „viškova“ zaposlenih u privatizovanim firmama i dosadašnjim modelom rasta, u kome je zaposlenost bila zanemarena kao bitan cilj socioekonomskog razvoja.

Tabela 8: Zaposleni u industriji Srbije, 2007-2010.

	Broj zaposlenih				Struktura u (%)				Indeks 2010/2007
	2007	2008	2009 (X)	2010 (IV)	2007	2008	2009 (X)	2010 (IV)	
Ukupno zaposleni	2.655.736	2.821.724	2.590.188	2.412.106	100,0	100,0	100,0	100,0	90,8
Poljoprivreda, šum.i vodopr.	551.716	707.318	620.258	549.816	20,8	25,1	23,9	22,8	99,7
Ribarstvo	876	1.526	1.927	2.251	0,0	0,1	0,1	0,1	257,0
Industrija	620.966	561.669	515.182	480.639	23,4	19,9	19,9	19,9	77,4
Vađenje ruda i kamena	41.261	32.387	27.726	20.748	1,6	1,1	1,1	0,9	50,3
Prerađivačka industrija	521.744	484.281	441.472	405.485	19,6	17,2	17,0	16,8	77,7

Izvor: RZS (Anketa o radnoj snazi

U strukturi prerađivačke industrije u 2009. najveće učešće imaju zaposleni u: proizvodnji prehrambenih proizvoda, pića i duvana (20,4%), **proizvodnji ostalih metala i standardnih metalnih proizvoda (12,8%)**, prerađivačkoj industriji na drugom mestu nepomenutoj (9,2%), proizvodnji mašina i uređaja, na drugom mestu nepomenutoj (8,4%), proizvodnji tekstila i tekstilnih proizvoda (8,3%), proizvodnji električnih i optičkih uređaja (7,4%), proizvodnji saobraćajnih sredstava (6,5%). Komparativna analiza globalne zaposlenosti ima tendenciju pomeranja od sektora industrije ka uslužnom sektoru. Tranzicija prema tržišnoj ekonomiji doveo je do rasta produktivnosti i pada zaposlenosti. **Smanjeno je učešće zaposlenih u industriji u odnosu na ukupan broj zaposlenih sa 23,4% u 2007. na 19,9% u 2010.** (u prerađivačkoj industriji sa 19,6% na 16,8%).

Stopa participacije

Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni priraštaj i starenje stanovništva) doprineli su pogoršanju osnovnih indikatora tržišta rada. Početni indikator u grupi indikatora tržišta rada je stopa participacije (aktivnosti) i predstavlja procentualno učešće aktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu starom 15 i više godina.

- Osnovna promena u strukturi stanovništva u periodu 2004-2010. ogleda se u pomeranju aktivnog u neaktivno stanovništvo. Smanjenje aktivnog u ukupnom stanovništvu je isključivo rezultat smanjenja broja zaposlenih i istovremeno povećanje neaktivnog. MMF, za period od 2008-2010. najveće ekonomiske krize, tvrdi da je posao u Srbiji izgubilo 440.000, / 250.000 zvanično zaposlenih i 195.000 radnika na crno/
- Najgori bilans je u industriji koja je 2008. zapošljavala 526.000 radnika, a 2010. 447.000, što je za 76.000 radnika manje, 14,9%.

Tabela 9. Pad broja zaposlenih u Srbiji u vreme krize po sektorima

godina	Broj zaposlenih	Industrija	Poljoprivreda	Gradjevinarstvo	Državna uprava	obrazovanje
2008-	2.000.145	355.753	42.631	85.904	69.325	133.279
2009.	1.899.596	325.183	40.430	81.767	71.157	135.600
2010.	1.810.959	303.481	37.995	74.803	70.498	137.269
2011.jun	1.755.238	295.994	35.435	73.744	70.448	138.949
razlika	-244.907	-59.759	-7.196	-12.160	+1.123	+5.670

Izvor: RZS

- U realnom sektoru radi 301.452 radnika. U junu 2011. Godine bilo je zaposleno 1.770.628 radnika. U 2010. u odnosu na 2004. Aktivno stanovništvo je smanjeno za 17,5%, a stopa aktivnosti za 8,6 procenatnih poena. Ukupan broj aktivnih, prema Anketi o radnoj snazi, smanjen je za 5,0% u 2010. godini, u odnosu na

2009. godinu (odnosno sa 3.119.419 lica u 2009. Na 2.964.966 u 2010. godini). Stopa participacije lica radnog uzrasta (15-65) ima tendenciju pada, sa 60,6% u 2009. na 59,0% u 2010. godini. Ukupna stopa participacije, izražena kao procentualno učešće aktivnih od 15-64 godina (zaposleni i nezaposleni) u ukupnom broju stanovnika radnog uzrasta starosti od 15-64 godine, anketom obuhvaćenih zemalja, po podacima za 2010. godinu, kretala se u Srbiji od najnižih 59,0%.

Srbija ima najnižu stopu participacije od 59,0% u poređenju sa Evropskom unijom i zemljama okruženja.

Prisutna je niska stopa participacije mladih (15- 24 godine) od 28,2%, u poređenju sa EU-27 (44,3%) i zemljama okruženja, a sa druge strane stopa participacije starijih (55-64 godina) od 37,3% je ispod EU 27- (49,9%), prevazilazi stopu participacije iste kategorije stanovništva u drugim zemljama u tranziciji. Niska stopa aktivnosti prevashodno je rezultat niske aktivnosti mladih (15-24), starih (55-64) i žena. Smanjenje aktivnog i stope participacije mladih izazvano krizom u 2009. nastavljena je i u 2010. godini, dugoročno je potrebno obezbediti balans, između radno aktivnog i starijeg neaktivnog stanovništva.

Stopa zaposlenosti

U periodu od 2006-2008. godine stopa zaposlenosti pokazuje pozitivan trend, da bi u 2009. godini pala za 3,3 i u 2010. za 3,2 procentna poena u odnosu na prethodnu godinu. Stopa zaposlenosti je veoma niska smanjena je sa 50,4% u 2009. (što znači da je svaki drugi stanovnik radnog uzrasta bio zaposlen) na **47,2%** u 2010. Godini, što je u poređenju sa Evropskom unijom, pojedinim njenim članicama, kao i zemljama u okruženju na niskom nivou. U 2010. u odnosu na 2004. broj zaposlenih je smanjeno za 18,2%, a stopa zaposlenosti za 7,3 procentna poena.

Zaposleni po sektorima

Značajan indikator u grupi indikatora tržišta rada koji pokazuje strukturne promene zaposlenih tokom vremena je učešće zaposleni po sektorima. Promene u strukturi zaposlenih po sektorima (prema međunarodnoj klasifikaciji koja je uporediva sa Evropskom Unijom, Srbija-NACE rev.1, EU- NACE rev.2 od 2008) pokazuju kretanja karakteristična za zemlju čija se privreda, mada sa zakašnjnjem kreće ka modernim tokovima. To se ogleda u sve većem broju zaposlenih u sektorima uslužnih delatnosti.

Struktura zaposlenih u 2010. godini, prema sektorima je: usluge 58,5% (muško 53,1% i žensko 65,3%), industrija 19,3% (muško 23,4% i žensko 13,8%) i poljoprivreda 22,2% (muško 23,2% i žensko 20,9%). Učešće zaposlenih u sektoru poljoprivrede u ukupnom broju zaposlenih je visoko i ima tendenciju smanjenja sa 23,9% u 2009. na 22,2% u 2010. U strukturi zaposlenih u uslugama nisko je učešće zaposlenih u uslugama smeštaja i ishrane 3,0% (direktno ili indirektno u turizmu).

Učešće zaposlenih u **sektoru industrije je nisko i iznosi 19,3%**, samo Hrvatska ima niže 19,2%. Prosečno učešće zaposlenih u sektoru industrije u EU-27 je 17,7% dok ostale zemlje u okruženju imaju veće učešće od Srbije.

Strategija Evropa 2020 postavlja cilj povećanja broja zaposlenih na 75%. Ukoliko želimo da dugoročno težimo ka razvijenim zemljama EU, potrebno je do 2020 dostići bar približno nivo koji EU ima u 2010. godini. Ostvarenje ovog cilja zahteva povećanje efikasnosti tržišta rada i promenu structure radne snage.

Tabela 10. prosek zaposlenih, penzionera, nezaposlenih i zaposlenih u Srbiji, 2000-2010.

Kategorije	2000.	2005.	2010.
Penzioneri	1.510.801	1.508.976	1.626.581
Nezaposleni	731.320	895.697	729.520
Zaposleni	2.097.218	2.068.964	1.795.775
Zbirno	2000.	2005.	2010.
Penzioneri I nezaposleni	2.242.121	2.404.673	2.356.101
Zaposleni	2.097.218	2.068.964	1.795.775
Razlika	144.903	335.709	560.326
	6,4%	13,9%	23,7%

Izvor: RZS

Nezaposlenost

Problem velike nezaposlenosti, prenet iz predtranzicionog perioda, još više je izražen zbog daljeg procesa svojinske transformacije, restrukturiranja preduzeća i krize u 2009. (stečaj i likvidacija firmi, tehnološki viškovi u procesu restrukturiranja i otpuštanja zbog krize).

Međutim, nezaposlenost u 2010. beleži manji rast (65.741 lice) u poređenju sa velikim padom zaposlenosti (220.193 lica) što ukazuje da je veliki broj osoba koje su prestale da rade prešao u neaktivna lica (122.012 lica) u odnosu na 2009. Tržište rada karakteriše:

- neusklađenost između ponude i potražnje radne snage, pojačana neskladom u kvalifikacionoj, starosnoj i profesionalnoj strukturi: stopa nezaposlenosti je znatno iznad proseka EU (Srbija 22,2%, u 2011. EU-27 - 9,3%), visoka strukturna i dugoročna nezaposlenost (Srbija 69,1%), visoka stopa

nezaposlenosti mladih od 15-24 godina (Srbija 46,2%, EU 20,5%), i visoka stopa nezaposlenosti lica sa

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Prosečna neto-zarada - Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Prerađivačka industrija	83,2	78,2	78,2	79,9	81,6	79,5	80,6	80,5
Osnovni metali	76,9	92,9	101,1	104,8	113,1	111,5	110,6	105,8
Metalni proizvodi	80,4	74,1	66,5	68,0	67,5	63,1	65,2	64,3
Ostale mašine i uređaji	64,7	57,5	63,7	67,6	73,3	74,2	75,7	83,1
Kancelarijske i računske mašine	138,4	132,3	138,7	141,1	150,8	136,2	138,1	104,8

n
i
ž
i
m
i
s
r
e
d
n
j
i

m nivoima obrazovanja uz velike regionalne disproportcije u nezaposlenosti.

U periodu 2007-2010. broj zaposlenih kod pravnih lica smanjen je za 78.000 lica u procesu restrukturiranja privrede (92,3% smanjeno u realnom i 7,7% u javnom sektoru). Preduzetnički sektor je do 2008. apsorbovao jedan deo nezaposlenih, od 2009. nije više u mogućnosti: naime, smanjen je broj zaposlenih za 22,5% (128.000 lica), što je mnogo više u poređenju sa rastom u periodu 2004-2008. godine (100.305 lica).

Međutim, i dalje stopa nezaposlenosti od 20,0% u 2010. i 22% u 2011. je visoka.

U poređenju sa odraslima, položaj mladih na tržištu rada se pogoršao, budući da se povećao jaz između stope nezaposlenosti mladih i stope nezaposlenosti ukupnog stanovništva. Struktura nezaposlenih prema nivou obrazovanja deluje prilično stabilno u posmatranom periodu. Nezaposlenost je najviše rasprostranjena među onima sa srednjim nivoom obrazovanja (69,1%)

Zarade

U tranzicionom periodu 2001-2010. godine, ostvaren je dinamičan rast neto zarada. Prosečne neto zarade, povećane su sa 102 EUR (6.078 dinara) u 2001. na 400 EUR (32.746 dinara) u 2008. godini, odnosno za 3,9 puta. U 2008. godini, došlo je do tendencije usporavanja rasta prosečnih realnih neto zarada, uključujući usporavanje rasta zarada u javnom sektoru. **Prosečni godišnji realni rast zarada u periodu 2001-2008. bio je 13,7%** što je znatno brže od rasta BDP (5,4% i produktivnosti rada (6,0%). Posmatrano na nivou sektora, u periodu 2001-2008, najveće prosečne neto zarade, u odnosu na prosek zarada u Republici, ostvarene su: u sektoru finansijskog posredovanja, proizvodnji električne energije, gasa i vode, vađenju ruda i kamena, državnoj upravi i socijalnom osiguranju. Najniže prosečne neto zarade, u odnosu na prosek zarada u Republici imali su zaposleni u: poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi, prerađivačkoj industriji, građevinarstvu i trgovini na veliko i malo. Pad ekonomski aktivnosti uticao je na usporavanje rasta zarada tako da su u **2009. realne neto zarade povećane samo 0,2%** (na što je jednim delom uticala nova metodologija). **U periodu I-IX 2010. neto zarade povećane su realno za 2,5%** u odnosu na isti period 2009., dok su smanjene sa 338 EUR u 2009 na 325 EUR.

Natprosečne zarade su u javnom sektoru a ispodprosečne u privatnom sektoru. Prosečne zarade u rudarstvu i energetici, uglavnom i dalje državnim preduzećima (javna preduzeća) su znatno više nego zarade u prerađivačkoj industriji, koja je najvećim delom privatizovana. Zarade u poljoprivredi, ugostiteljstvu i trgovini su ispod proseka, dok su u državnoj administraciji, zdravstvu i obrazovanju iznad proseka (zaposleni na budžetu). U odnosu na zemlje u okruženju u 2010. zarade u Srbiji su veće u odnosu na Albaniju i Bugarsku, približno su na nivou Makedonije i Rumunije, a niže su od zarada u Sloveniji, Češkoj, Poljskoj, Slovačkoj, Hrvatskoj, Mađarskoj, Bosni i Hercegovini. U septembru 2010. godine, 51.811 zaposlenih **nisu primili zaradu**, što je za 2,6% manje u odnosu na septembar 2009. godine (76.520).

Druge električne mašine i aparati	86,9	79,3	79,1	77,9	73,3	75,6	73,4	76,3
Radio, TV i komunikaciona oprema	56,3	58,7	75,9	69,6	55,9	48,8	47,4	49,6
Precizni i optički instrumenti	70,5	56,3	59,5	59,3	56,2	46,9	48,9	55,9
Motorna vozila i prikolice	79,5	70,1	75,1	73,1	67,2	61,9	67,3	64,4
Ostala saobraćajna sredstava	64,1	61,2	64,1	67,2	66,7	66,4	67,5	68,0
Nameštaji sl. proizvodi	65,4	56,2	47,8	47,6	55,8	52,7	53,9	54,6
Reciklaža	51,6	43,8	43,8	54,8	58,9	67,8	70,6	75,9

Izvor: RZS

Penzije.

U periodu

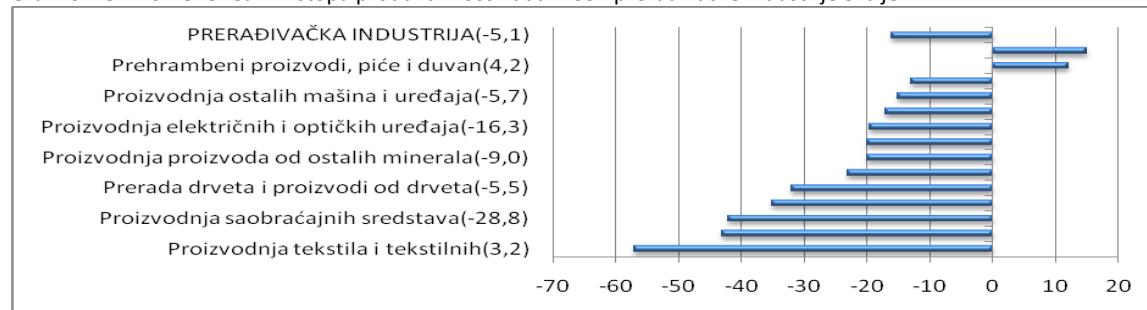
2001-2008. Prosečan godišnji realni rast penzija iznosio je 7,6%. U 2009. realan rast penzija je 3,3% (posle povećanja od 10% zamrzнуте су на нивоу из октобра 2008). **Prosečna penzija u 2010. iznosila je 19.890 dinara i realno je smanjena za 5,9% u odnosu na 2009. godinu.** Ukupan broj korisnika penzija povećan je za 1,6% (25.239) u 2010. u odnosu na 2009. Odnos prosečnog broja zaposlenih i penzionera u 2010. iznosio je 1:1, a prosečna penzija je 58% prosečne neto zarade.

2.3. Dobit/gubici prerađivačke industrije

U okviru Prerađivačke industrije najveću dobit u periodu 2003 - 2009. ostvarila su preduzeća iz oblasti *Proizvodnja hrane, piće i duvana* (13,5 mlrd. dinara ili 28,2% u 2003 i 26,3 mlrd. dinara ili 29,1% u 2009.), *Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda* (6,1 mlrd. ili 12,7% i 12,0 mlrd ili 13,4%) i *Proizvodnja proizvoda od gume i plastike* (3,4 mlrd ili 7,2% i 7,9 mlrd dinara ili 8,9%). Proizvodnja *Prehrambenih proizvoda, piće i duvana* je istovremeno i nosilac najvećih gubitaka. U 2009. godini u ovoj oblasti ostvareno je 22,1 mlrd. dinara gubitka, odnosno 17,2% *Prerađivačke industrije* (26,3 mlrd. dinara ili 17,6% u 2003.). Sledi *Proizvodnja osnovnih metala* (19,6 mlrd. dinara; 15,2%), *Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda* (17,4 mlrd. dinara; 13,6%) i *Proizvodnja motornih vozila i prikolica* (14,5 mlrd. dinara; 11,3%).

Profitabilnost merena odnosom profita² i bruto dodate vrednosti ukazuje da je profitabilnost Prerađivačke industrije na nivou EU, a ispod proseka za Bugarsku, Češku, Mađarsku Rumuniju i Slovačku. Na nivou EU-27 u 2008. godini sve oblasti Prerađivačke industrije poslovale su pozitivno, dok su *Proizvodnja kancelarijskih i računskih mašina* u Češkoj i *Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava* u Slovačkoj iskazale neprofitabilnost. U Republici Srbiji *Proizvodnja osnovnih metala* i *Proizvodnja motornih vozila i prikolica* u 2009. godini iskazale su negativne stope profitabilnosti, odnosno iskazale su gubitak na supstanci (iz poslovnih prihoda ne mogu u celini reprodukovati utrošene vrednosti sredstava za proizvodnju niti mogu isplatiti zarade). U poređenju sa 2003. broj neprofitabilnih oblasti smanjen je sa šest na dve oblasti, a stopa profitabilnosti Prerađivačke industrije beleži porast sa 31,1% na 35,0%.

Grafikon 5. Promene realnih stopa produktivnosti rada MSSP prerađivačke industrije Srbije

2.4. Strateško mapiranje klastera u metalkoj industriji Srbiji

Iz sledećih tabela mogu se videti tehnološki nivo MSPP prerađivačke industrije, stvorena bruto dodata vrednost i vrednost izvoza po tom osnovu.

Tabela 13. Indikatori MSPP sektora u okviru Prerađivačke industrije u 2009. godini prema tehnološkoj strukturi, (u %)

Grane	Broj preduzeća	Broj zaposlenih	Promet	BDV	Izvoz	Uvoz
Prerađivačka industrija MSPP ukupno	100	100	100	100	100	100
Nisko tehnološki sektori	61,3	59,2	55,8	55,3	56,8	39,9
Ostala prerađivačka industrija	10,1	7,3	6,2	5,6	7,8	4,8
Srednje nisko tehnološki sektori	23,7	23,0	22,0	23,1	21,8	21,2

² Профит – бруто додата вредност умањена за трошкове зарада

Proizvodnja metala i metalnih proizvoda	13,7	12,7	12,3	12,0	12,8	10,4
Srednje visoko tehnološki sektori	4,9	10,9	12,8	12,9	14,3	21,5
Proizvodnja ostalih mašina i uređaja	2,2	4,4	3,3	4,4	2,7	3,9
Proizvodnja saobraćajnih sredstava	0,8	3,0	3,0	2,8	6,8	8,5
Visoko tehnološki sektori	10,1	6,9	9,5	8,7	7,1	17,3
Proizvodnja električnih i optičkih uređaja	10,1	6,9	9,5	8,7	7,1	17,3

Regionalni razmeštaj industrije. Regionalni BDP Srbije za 2009. ukazuju da je samo Beogradski region ostvario iznadprosečni indeks BDP po stanovniku, odnosno, ima 2,8 puta veću vrednost od regiona Južne i Istočne Srbije.

Više od polovine opština (82) svrstava se u grupu nedovoljno razvijenih opština³. Svi dosadašnji modeli privrednog rasta i razvoja bazirali su se na sektorskim prioritetima i politikama, na kratkoročnim i srednjoročnim ciljevima. Podsticajna politika nije uspevala da spreči dalje zaostajanje nerazvijenih područja, što je vodilo produbljavanju strukturnih problema i odrazilo se na ukupan nivo razvijenosti.

Regionalna gustina industrije. Kroz neadekvatan regionalni razmeštaj i koncentraciju industrijskih kapaciteta na teritoriji razvijenih područja, manifestuje se prostorna i privredna neravnopravnost. Od jedne petine ukupnog broja preduzeća registrovanih u privredi koja posluju u sektoru industrije, blizu 40% je registrovano u Beogradu i na području Vojvodine (prednjači Južnobačka oblast, sa učešćem od 10% ukupnog broja industrijskih centara i 11% ukupnog broja zaposlenih u sektoru industrije). Takođe, **indeks relativne gustine industrije Gi⁴(2009)**, beleži najviše vrednosti na području Južnobačke oblasti (2,2) i Grada Beograda (2,1), dok je na području Topličke oblasti svega 0,2 što znači da je ova oblast 80% manje ekonomski (industrijski) aktivna u odnosu na prirodne kapacitete i demografski potencijal. Istovremeno Grad Beograd i Južnobačka oblast beleže i najveću gustinu industrijske zaposlenosti, dok za Borsku oblast industrija predstavlja najznačajniju delatnost (najveća vrednost koeficijenta značaja industrije).

3. Neki rezultati modela industrijske politike u proteklom periodu

Nezavršena privatizacija, dugo restrukturiranje, neefikasan proces likvidacije ili stečaja preostalih društvenih preduzeća onemogućile su formiranje nove strukture Prerađivačke industrije koja ostvaruje najveći deo razmenjivih proizvoda. Proizvodi srpskih preduzeća uglavnom nisu konkurentni ni cenom, ni kvalitetom, što je osnovno ograničenje efikasnijeg uključivanja na međunarodno tržište. **Konkurentnost industrijskih preduzeća se uglavnom zasniva na:**

- izvozu kooperantskih usluga (outsourcing)
- uz primenu uvoznih tehnologija (licence, SDI, kopije, zajedničko ulaganje - joint venture itd.).

Konkurentnost industrije Srbije

- prosečna stopa rasta produktivnosti rada u industriji 10,8% (2001-2007.) rast produktivnosti ostvaren je i u 2007. u odnosu na 2006. godinu za 12,9%
- U ukupnoj industriji i 15,7% u prerađivačkoj industriji,
- trend rasta nastavljen je i u prvih devet meseci 2008. godine;jedinični troškovi rada
- međugodišnji pad, što pozitivno utiče na konkurentnost srpske privrede;
- nepovoljna tehnološka struktura prerađivačke industrije;rast izvoza u periodu 2001-2007. bio je označen kao osnova za razvoj industrije;

Međunarodna konkurentnost srpske industrije

U najnovijem **Izveštaju o konkurentnosti 2010-2011 (Global Competitiveness Index GCI)**, kojim je obuhvaćeno 139 zemalja (šest više nego u prethodnom izveštaju), Srbija zauzima 96. poziciju i sa bruto domaćim proizvodom po stanovniku od 5.809 USD nalazi se na začelju grupe od 29 zemalja koje kroz povećanje

³ Уредба о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2010. годину (Службени гласник Републике Србије, број 51/2010).

⁴ Индекс релативне густине индустрије Gi показује степен концентрације индустрије у оквиру појединачних регија (области). Gi=1 указује да је достигнута потпунна равномерност у погледу односа величине територије и развијености индустрије.

efikasnosti teže da ostvare ekonomski rast i poboljšaju svoju ukupnu konkurentsku poziciju. Srbija je i dalje jedna od najnekonkurentnijih zemalja na evropskom kontinentu - jedino BiH zauzima nižu poziciju od Srbije.

- **WEF Lisabonski pregled** –Srbija je blago poboljšala ukidan stepen konkurentnosti, pre svega zbog veće vrednosti podindeksa Održivi razvoj, ali je u 2010. godini i dalje ispod proseka zemalja Jugoistočne Evrope, dok se jedino približava prosečnoj vrednosti podindeksa Inovacije i R&D.
- **EBRD tranzicioni izveštaj** – Srbija je jedna od sedam država koje su u 2010. godini ostvarile napredak u nekoj od devet oblasti, na osnovu kojih EBRD prati napredak u tranziciji ukupno 29 zemalja, i to u: u politici konkurenčije i povećala ocenu na 2,33, zbog usklađivanja Zakona o zaštiti konkurenčije s propisima EU i jačanja uloge Komisije za zaštitu konkurenčije. Zbog toga je popravljena i ukupna prosečna ocena na 2,93.
- **UNIDO Izveštaj o razvoju industrije** – preko kompozitnog CIP indeksa analizira se regionalni industrijski razvoj u svetu, kako bi se procenile nacionalne industrijske performanse u svetskoj ekonomiji, odnosno ima za cilj da utvrdi sposobnost svake zemlje da proizvodi i izvozi konkurentne proizvode. Srbija se prema podacima iz 2005. nalazi na 44. poziciji, *Kapacitet industrije* (BDV prerađivačke industrije po stanovniku), kao indikator sposobnosti zemlje da povećava vrednost u proizvodnji dobara, beleži veliki pomak u 2005. u odnosu na 2003. i 1998. godinu i iznad je proseka zemalja JI Evrope. Međutim, kapacitet proizvodnje ne mora nužno da znači da je proizvodnja konkurentna. Srbija koja je prošla kroz dugi period protekcionizma i supstitucije uvoza ima značajne proizvodne kapacitete koji su globalno nekonkurentni. Upravo na to upozoravaju veoma niske vrednosti *indikatora izvoznog industrijskog kapaciteta* (izvoz industrije po glavi stanovnika) u odnosu na zemlje JI Evrope i EU 27, što pokazuje da se Srbija još uvek nije prilagodila globalnoj tražnji za industrijskim proizvodima, odnosno da domaća proizvodnja nije međunarodno konkurentna. Indikatori *intenzitet industrijalizacije* i *kvalitet izvoza* su proseci dva podindikatora: učešća industrijske proizvodnje u ukupnom BDV i učešća grana srednje i visoke tehnologije u BDV industrije, odnosno učešća izvoza prerađivačke industrije u ukupnom izvozu i učešća high i high-medium tech proizvoda u industrijskom izvozu. Prvi pokazuju značaj industrijske proizvodnje i njenog izvoza u privredi, a drugi su mera tehnološke složenosti proizvodnje i označavaju industrijsku zrelost, fleksibilnost i sposobnost zemlje da unapređuje proizvode i da se seli u dinamičnije oblasti rasta. Iako je prerađivačka industrija u Srbiji uvek imala značajno učešće u ukupno ostvarenoj proizvodnji, ona sve više dobija na značaju, pa tako Srbija beleži intenzivnije promene u strukturi u odnosu na referentne zemlje. Međutim, strukturne promene nisu išle u pravcu poboljšanja tehnološke složenosti procesa proizvodnja i samog proizvoda, nije došlo do kvalitativnog unapređenja izvoza, zbog čega je izostao i dinamičniji rast izvozne aktivnosti.
- **WB Logistika trgovine** –Po drugi put obavljeno je istraživanje o kvalitetu logistike u 155 zemalja sveta, od strane Svetske Banke. Indeks logistike (LPI) obezbeđuje potpunu sliku performansi lanca snabdevanja - od carinskih procedura, troškova logistike i kvaliteta infrastrukture, do sposobnosti praćenja pošiljki, brzine isporuka i sposobnosti domaće logističke industrije, koristeći skalu od 1 do 5. U prethodnom izveštaju od evropskih zemalja, Srbije zauzima 83.mesto u svetu.
- **WB Izveštaj o poslovnom ambijentu** – Srbija je u 2010. zauzela 89. poziciju na rang listi od 183 zemlje (90. u 2009.) i blago poboljšala uslove poslovanje, pre svega, zbog preduzetih aktivnosti u oblasti Zatvaranja preduzeća (nakon donošenja novog Zakona o stečaju primenjuje se automatski stečaj na ona preduzeća čiji su računi u blokadi više od tri godine).

Karakteristike industrije

- Razvoj zasnovan na Low-tech podsektorima
- Medium-high tech i High tech podsektori generišu 1/5 finansijskih performansi Prerađivačke industrije
- Proizvodnja električnih i optičkih uređaja, koja spada u visoko tehnološke podsektore učestvuje u 2009. sa manje od 10% u svim indikatorima poslovanja Prererađivačke industrije
- U odnosu na 2003. godinu ostvarene visoke stope rasta svih finansijskih performansi – ukupan prihod (19,2%), dobit (88,1%) BDV (29,0%), gubitak (12,6%) i kumulirani gubitak (16,6%);
- *Zaduženost* – obaveze povećane za 2,3 puta i u 2009. godini za 1,3 puta prevazilaze vrednost kapitala i 1,5 puta vrednost obrtne imovine
- *Nelikvidnost* - na kraju 2009. godine blokirane račune u Srbiji imalo je 66.438 preduzeća i preduzetnika (15,6% registrovanih pravnih lica) - 1/3 preduzeća je u blokadi duže od tri godine.
- *Nesolventnost* – rezultat je niskog i kontinuiranog smanjenja sopstvenih u ukupnim izvorima sredstava. Koeficijent solventnosti u 2009. iznosi 36,7% (37,5% u 2002.)
- *Stečaj* - novi zakon o stečaju predviđa da se na sve subjekte koji su u blokadi duže od tri godine primene odredbe pokretanja automatskog stečaja. Automatski stečaj primenjuje se od 31. marta

2010. godine za 10.980 pravnih lica sa dugom od 100,6 mlrd. dinara. Oko 50% preduzeća predviđenih za automatski stečaj u nadležnosti je trgovinskih sudova u Beogradu (3.185), Novom Sadu (1.339) i Nišu (860)

Poništene privatizacije. Od 2.285 potpisanih ugovora o prodaji metodom tenderske i aukcijske privatizacije, izvršen je raskid kupoprodajnih ugovora za 548 preduzeća (26 tendera, 521 aukcija) ili 24%. Najveći broj ugovora raskinut je sa preduzećima koja posluju u sektorima Prerađivačka industrija (246). Najčešći razlozi raskida ugovora sa novim vlasnicima preduzeća su neispunjavanje obaveza koje se odnose na investiranje i poštovanje socijalnog programa, prestanak proizvodnje, neisplaćivanje kupoprodajne cene i prodaja imovine firme. Veliki industrijski gubitaši 2009. generisali su 10,6% prihoda industrije, 40,2% kumuliranog gubitka i zapošljavaju 69.780 radnika (19,7% zaposlenih u industriji). / Tabela 23. Veliki industrijski gubitaši iz metalског sektora 2009. Statistički aneks/

U poređenju sa 2002. godinom, broj velikih industrijskih gubitaša smanjen je za 145 preduzeća (sa 242 na 97), broj zaposlenih u gubitašima je preplovjen (sa 157.106 na 69.780), međutim, gubitak koji su iskazala ova nerentabilna preduzeća ima dominantni uticaj na visinu gubitka Industrije i u 2002. (65,9%) i u 2009. godini (52,0%).

- Analiza podsektorskog rasporeda velikih industrijskih gubitaša ukazuje da je polovina tekućeg i kumuliranog gubitka (48,0% odnosno 53,8%) koncentrisano u medium high tech podsektorima: Proizvodnja hemijskih proizvoda i vlakana, Proizvodnja ostalih mašina i uređaja i Proizvodnja saobraćajnih sredstava - 35 preduzeća ostvarilo je 342 mil. EUR tekućeg gubitka i 1,2 mlrd. EUR kumuliranog gubitka. Od ostalih podsektora značajan je gubitak iskazan u Proizvodnji metala i metalnih proizvoda (26,4% VIG ili 188 mil. EUR).
- Najveći problemi skoncentrisani su u preduzećima opterećenih nemogućnošću brzog i efikasnog prilagođavanja tržišnim uslovima nakon okončane privatizacije i preduzećima suočenih sa nerešenim svojinskim statusom nakon višegodišnjeg restrukturiranja, a čija privatizacija je neizvesna;
- Osnovni pravci razvoja velikih industrijskih gubitaša su revitalizacija u cilju pronalaženja strateških partnera ili stečaj i likvidacija. Utvrđivanje svojinskog statusa ovih preduzeća utiče na brži razvoj industrijske proizvodnje i njen veći uticaj na ukupna privredna kretanja. Poseban značaj ovog procesa za državu pojačava činjenica da je industrija najznačajniji sektor i najvažniji generator privrednog razvoja.

4. Ocena modela industrijske politike na primeru metalske industrije

U metalском sektoru je 2009.godine poslovalo ukupno, 11.466 preduzeća, od kojih : 11.130 mikro, malih i srednjih preduzeća i 336 velikih preduzeća. U strukturi ovog sektora takođe ima 12.336 preuzetničke radnje koje se bave proizvodnjom metalnih porizvoda.

Tabela 14 . Sektorski raspored broja preduzeća u metalском sektoru, 2009. godini

	Ukupno Preduzetnici		Mikro	Malá	Srednja	MSPP	Velika
REPUBLIKA SRBIJA	315.356	226.241	76.243	9.873	2.470	314.827	529
Vađenje ruda i kamena	445	143	237	39	19	438	7
Prerađivačka industrija	54.542	35.980	14.374	2.922	1.022	54.298	244
Proiz. metala i metalnih proizv.	7.880	5.653	1.668	389	139	7.849	31
Proiz.ostalih mašina i uređaja	1.284	400	649	155	61	1.265	19
Proiz.elektr. i optičkih uređaja	2.672	987	1.327	271	69	2.654	18
Proiz. saobraćajnih sredstava	492	144	226	52	46	468	24
Ostala prerađ. ind.	5.792	4.390	1.109	217	71	5.787	5

Metalska industrija je predstavljala kičmu srpske privrede u prethodnoj dekadi⁵, a danas je karakteriše znatan broj nedovoljno snažnih preduzeća u procesu reorganizacije. S druge strane, postoji nekoliko uspešnih primera

⁵ Металска индустрија Републике Србије у време своје пуне развијености била је оријентисана на производњу за извоз сировина и готових производа, а са становишта домаће тражње велики значај је имала производња инвестиционих добара и трајних потрошних добара.

Према расположивим статистичким подацима, 1986. године у Србији се производило 12.711 тона погонских парних котлова, 12.723 тона делова машина и уређаја за рударство, 25.849 тона делова машина и уређаја за грађевинарство, 10.148 тона млинова, 5.247 тона уређаја за сушење, 16.311 тона тракастих транспортера, 11.280 тона комбајна за жито, и тд.

Металски сектор је 1990. године, у земље Совјетског Савеза извезао робе у вредности од 528 милиона долара, у Савезну Републику Немачку 388 милиона долара, а затим следе Италија, Кина, итд.

poboljšanja efikasnosti i produktivnosti - sve veći broj kompanija koje beleži zadržavajući poslovni rezultat i sasvim solidnu profitnu marginu.

Prvo preduzeće na listi je neosporno Smederevu na osnovu US Steel Srbija, sa stalnim prihodima operativnim rast od 10%. Poslovni prihodi preduzeća u 2007 iznosila je 899 miliona €, što ga čini na petom listi najvećih u domaćoj privredi. Stopa operativnih zarada (EBITDA) bio je nešto niža u odnosu na prethodnu godinu - kompanija beleži EBITDA od 42 miliona €, dok je u 2006 iznosio je € 46 miliona. Zanimljivo je porebiti 2 najveće kompanije u sektoru, US Steel i RTB Bor, koje su krajem 2007 su imale skoro isti broj zaposlenih, oko 5.770 radnika - US Steel Srbija je zabeležila promet od € 899 miliona i EBITDA od € 42 miliona, a RTB Bor je imao promet od € 110 miliona evra i operativni gubitak od 18 miliona €.

Izuzetno visoke stope rasta zabeležene su kod Cinos (185%, od € 28 miliona u 2006 poslovni prihod od € 79 miliona u 2007), Novkabel u procesu restrukturiranja (53%, dostigavši 49 miliona €) i Ball Packaging Europe (rast od 51%, do € 57 miliona). Impol Seval takođe beleže rast odličan - 11%, dok rast Valjaonica bakra Sevojno i Nissal usporila sa ekstra uobičajeno visoke stope od 50% u 2006, na čvrsta 8%, što je i dalje iznad nivoa cele srpske privrede. Robe široke potrošnje proizvođača, Metalca i Ball Packaging beleži ubedljivo najjači EBITDA marginu, 16,2% i 12,7% respektivno, što ih sasvim jasno odvaja od ostalih industrija u sektoru listi. Rezultati celog sektora u 2008 (a verovatno čak većem obimu u 2009), su pod uticajem globalne ekonomske krize, smanjenja industrijske proizvodnje i izgradnje, kao i pada cena metala i metalnih proizvoda. Pozitivna kretanja na nivou sektora mogu se očekivati aktiviranjem porizvodnje Fiata u Kragujevcu koji je tradicionalno jedan od vodećih potrošača domaće industrije metala.

Tabela 15. Sektorski raspored indikatora poslovanja MSPP metalskog sektora, 2009.

Preduzeća	Promet				Bruto dodata vrednost				% u sektoru	
	broj	%	% u sektoru	broj	u mil. din.	%	% u sektoru	u mil. din.		
UKUPNO MSPP	314.827	100,0	99,8	872.540	4.380.545	100,0	67,8	819.206	100,0	57,4
Vađenje ruda i kamena	437,82	0,1	98,4	3.705	11.500	0,3	6,7	3.564	0,4	5,7
Prerađivačka industrija	54.298	17,2	99,6	260.195	977.461	22,3	61,5	212.118	25,9	55,2
Proiz. metala i metalnih	7.849	2,5	99,6	33.038	120.040	2,7	54,7	25.485	3,1	74,8

У 2003. години, укупна номенклатура производа који имају статистички значај из области металске индустрије Србије, у многоме је смањена, а количине су напротив симболичне. Врло мало позиција је данас које металска индустрија Србије производи у хиљадама тона, а највећи број њих се исказује величинама од неколико десетина до неколико стотина тона. Према подацима Републичког Завода за статистику, 2003. године се производило свега 2.336 тона ливених котлова за централно грејање, 2.980 тона делова и уређаја за грађевинарство, 2.127 тона осталих машина и уређаја за металургију, итд.

Са изузетком производње основних метала, која је забележила динамичан раст у последњих 4 године, остале области металског сектора имају мале резултате, како по својој динамици, тако и по свом обиму.

До краја 2008. године изузетно су негативни трендови у вађењу руда метала где је у односу на 2000. годину обим производње скоро преполовљен. Код производње машина и уређаја коришћење капацитета за 8 година смањено је за преко 13%.

Производња канцеларијских и рачунарских машина је у тој мери деградирана да практично више не постоји, и са становишта националне економије, нема статистички значај. Производња радио, ТВ и комуникационе опреме, је сведена практично на десети део оне која је „постојала“ 2000. г. Производња прецизних и оптичких инструмената је сведена на 1/3 ако је меримо са 2000.-том годином. Све наведено говори да се Република Србија практично одрекла производње трајно потрошних средстава, поготово ако се она односе на финалне производе више фазе прераде намењене најширем кругу корисника. Уколико домаћи потрошач жели да набави апарат за домаћинство мора да бира између поплаве јефтиних производа са Истока, сумњивог квалитета, без декларације и проблематичне употребне вредности и скупих брендираних страних производа.

И поред декларативног залагања за развој малих и средњих предузећа предузетници који одлучи да се уместо „посредовања“ бави конкретном производном или услужном делатношћу, која сама по себи захтева одређена улагања у опрему, у истом је горе наведеном положају. Свој пословни простор неће бити у могућности да опреми машинама декларисаног квалитета по прихватљивој цене јер се таква опрема у Србији практично не производи. Није могуће набавити: алатну машину, опрему за сервис, опремити продајни простор озбиљном опремом ако она није из увоза. Ту се губи вишеструко. Опремање тог простора домаћом техником створило би мултипликатор упослености, јер би та привреда инвестициона ангажковала домаће капацитете, а повратно би могла били кооперант у производњи индустријских кластера за robe намењене извозу.

Одрицање од потребе постојања те гране неминовно значи технолошку инфицирност и високу зависност, не само увозну, већ и тежишно-развојну. Електроника представља, не само неодвојиву свакодневницу у приватном животу, већ и озбиљну компоненту сваког иоле сложенијег технолошког процеса, машине, уређаја, возила и технологије уопште. Без електронике нема оптимизације утрошака, вођења процеса, контроле ефеката итд. Савремена пољопривредна производња за коју тврдимо да је полуга развоја Србије не може да се обавља без удела електронике, хидраулике и аутоматике, како у области примарне производње, а поготово прераде. Производња оптичких и прецизних инструмената представља следећу област која је врло важна за технолошки развој јер се управо ту ствара предуслов за испуњавање квалитета и норми које траже развијена тржишта. Без могућности да меримо и контролишемо параметре и величине, ми не можемо да имамо ни квалитетан производ, који ће бити прихваћен на пробирљивом тржишту. У тој области је број запослених више него преполовљен за 8 година.

proizv.										
Proiz.ostalih mašina i uređaja	1.265	0,4	98,5	11.342	32.143	0,7	51,8	9.343	1,1	45,5
Proiz.elek. i opt.uređaja	2.654	0,8	99,3	17.943	92.787	2,1	76,5	18.374	2,2	70,3
Proiz. Saob. sredstava	468	0,1	95,1	7.864	29.718	0,7	67,2	5.940	0,7	49,3
Ostala prerađ. ind.	5.787	1,8	99,9	18.868	60.778	1,4	83,0	11.859	1,4	75,9

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

Tabela 16. Sektorski raspored BDV metalske industrije u 2009. godini (u mil. dinara)

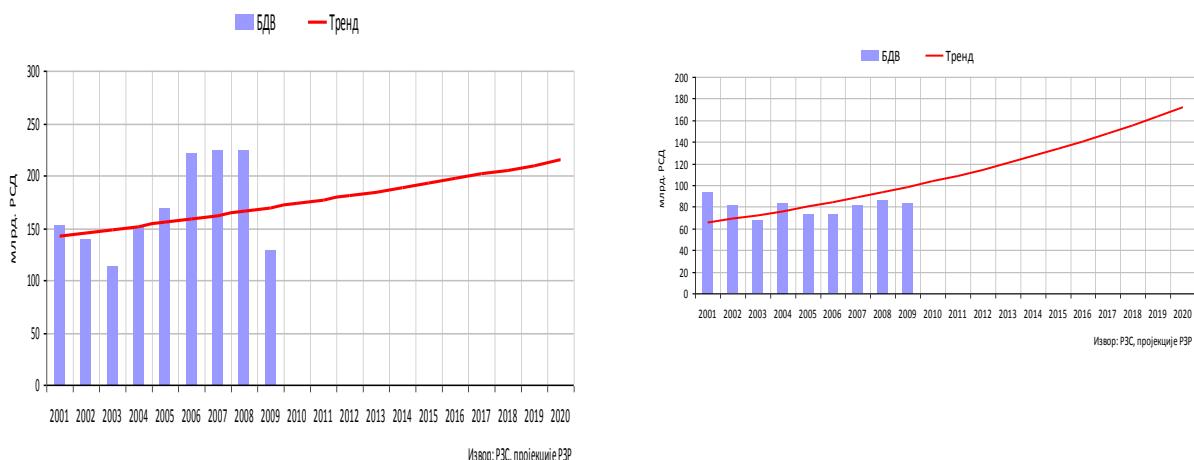
	Ukupno	Preduzetnici	Mikro	Malá	Srednja	MSPP	Velika
REPUBLIKA SRBIJA	1.427.590	193.688	132.145	224.576	268.796	819.206	608.384
Prerađivačka industrija	384.556	37.855	19.229	53.468	101.566	212.118	172.438
Proiz.proizv. od ostalih minerala	23.423	1.853	520	2.070	5.548	9.990	13.433
Proiz. metala i metalnih proizv.	34.050	5.441	2.425	6.113	11.506	25.485	8.565
Proiz.ostalih mašina i uređaja	20.515	576	1.141	3.864	3.762	9.343	11.171
Proiz.elektr. i optičkih uređaja	26.122	936	2.702	7.364	7.372	18.374	7.749
Proiz. saobraćajnih sredstava	12.052	172	705	1.039	4.024	5.940	6.112
Ostala prerađ. ind.	15.622	3.612	1.323	2.510	4.414	11.859	3.763
El. energija, gas i voda	105.791	24	70	2.019	9.701	11.813	93.977

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

4.1. BDP metalkog sektora, 2009.

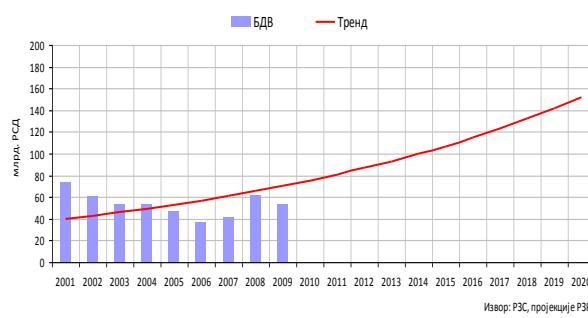
Grafikon 5-8 . BDP metal, metalki proizvodi 2009.

Grafikon . BDP Maštine i uređaji

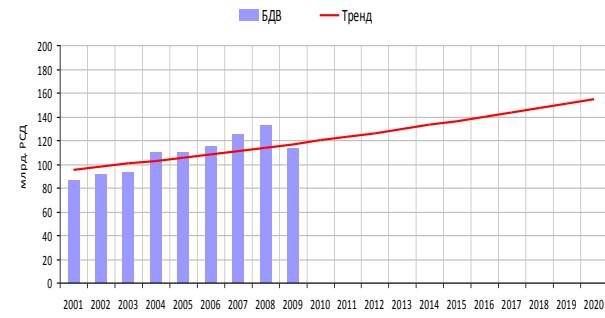
Извор: РЗС, пројекције РЗР

Grafikon . BDP Saobraćajna sredstva

Извор: РЗС, пројекције РЗР

Grafikon . BDP Električni i optički uređaji

Извор: РЗС, пројекције РЗР

Tabela 17. Realne stope rasta produktivnosti rada Prerađivačke industrije-metala u 2009. godini

Mikro	Mala	Srednja	MSPP	Velika	Ukupno
<i>PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA</i>	-13,0	-3,6	0,0	-5,1	-4,1
Low-tech	-6,8	-2,9	10,6	0,9	4,3
Ostala prerađivačka industrija	-7,2	-18,2	-18,5	-14,1	4,5
Medium-low-tech	-14,3	-2,8	-6,4	-7,9	-26,1
Proizvodnja koksa i derivata nafte	36,5	-12,1	0,7	0,9	0,9
Proizvodnja metala i metalnih proizvoda	-13,9	-14,0	-9,6	-12,0	-64,8
Medium-high-tech	-42,5	-2,1	-10,7	-14,6	14,2
Proizvodnja ostalih mašina i uređaja	-15,9	-5,5	-6,4	-5,7	9,1
Proizvodnja saobraćajnih sredstava	-76,0	-7,7	-4,7	-28,8	-0,9
High-tech	-20,5	-12,1	-18,2	-16,3	-4,7
Proizvodnja električnih i optičkih uređaja	-20,5	-12,1	-18,2	-16,3	-4,7
					-12,2

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

Tabela 18. Indikatori MSPP sektora u okviru Prerađivačke industrije metala u 2009. godini prema tehnološkoj strukturi (u %)

	Broj preduzeća	Broj zaposlenih	Promet	BDV	Izvoz	Uvoz
Prerađivačka industrija MSPP ukupno	100	100	100	100	100	100
Nisko tehnološki sektori	61,3	59,2	55,8	55,3	56,8	39,9
Ostala prerađivačka industrija	10,1	7,3	6,2	5,6	7,8	4,8
Srednje nisko tehnološki sektori	23,7	23,0	22,0	23,1	21,8	21,2
Proizvodnja metala i metalnih proizvoda	13,7	12,7	12,3	12,0	12,8	10,4
Srednje visoko tehnološki sektori	4,9	10,9	12,8	12,9	14,3	21,5
Proizvodnja ostalih mašina i uređaja	2,2	4,4	3,3	4,4	2,7	3,9
Proizvodnja saobraćajnih sredstava	0,8	3,0	3,0	2,8	6,8	8,5
Visoko tehnološki sektori	10,1	6,9	9,5	8,7	7,1	17,3
Proizvodnja električnih i optičkih uređaja	10,1	6,9	9,5	8,7	7,1	17,3

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

4.2. Struktura zaposlenosti u metalskom sektoru

U metlskom sektoru je zajedno sa elektro sektorom, prema podacima Republičkog zavoda za razvoj Srbije, 2009.godine radilo 70.187 radnika.⁶

⁶ Крајем осамдесетих година металски комплекс Србије запошљавао је око 400.000 радника, док тај број данас практично ради у укупној прерадивачкој индустрији Републике Србије. Број запослених у металском сектору се смањивао током деведесетих, радници су масовно слати на принудне одморе да би га стручни мајстори, инжењери и развојни кадар напуштали у потрази за сигурнијим извором егзистенције. Данас овај комплекс, запошљава 145.000 радника. У металској индустрији Србије је 2001. године било у радном односу 220.070 запослених да би у 2008. години тај број био тек 135.016. Овде не убрајамо запослене у микро предузећима и предузећнике јер, са изузетком производног занатства, у Србији они и нису, нажалост, иоле значајни кооперанти и произвођачи индустријских производа. Највећи пад запослености забележен је у области електронске индустрије у којој је данас уписано свега 3.241 произвођача а познато је да је та индустрија окосница технолошке супериорности водећих индустријских земаља. / Табела. Кretanje zaposlenosti 2001-2008. U metlskom sektoru, Statistički aneks/

Tabela 19. Zaposleni u metalском сектору, 2009.

Preduzeća			Zaposleni			
	broj	%	% u sektoru	broj	%	% u sektoru
UKUPNO MSPP	314.827	100,0	99,8	872.540	100,0	66,7
Vađenje ruda i kamena	437,82	0,1	98,4	3.705	0,4	10,9
Prerađivačka industrija	54.298	17,2	99,6	260.195	29,8	62,8
Proiz. metala i metalnih proizv.	7.849	2,5	99,6	33.038	3,8	61,4
Proiz.ostalih mašina i uređaja	1.265	0,4	98,5	11.342	1,3	38,4
Proiz.elek. i opt.uređaja	2.654	0,8	99,3	17.943	2,1	62,7
Proiz. Saob. sredstava	468	0,1	95,1	7.864	0,9	32,4

Table 20: Broj zaposlenih u metalskoj industriji prema veličini preduzeća, 2008

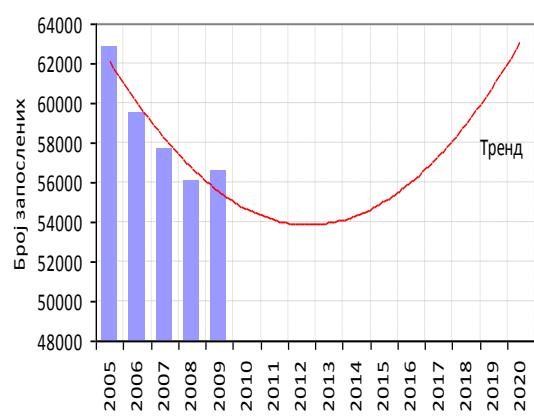
		total	Solo-traders	Micro	Small	Medium	SME & S-Traders	Large
	Serbia	1,398,721	290,591	153,567	214,281	940,458	4,662,624	2,341,886
	Processing industry	454,987	61,939	30,104	67,933	118,989	278,965	176,022
	Metal production.							
2.1	Metal production and products	58,194	6,779	3,929	9,385	16,005	36,098	22,096
2.2.	Production of machines	32,015	739	1,507	3,380	7,139	12,765	19,250
2.3	Production of electrical units	31,564	1,106	3,434	6,106	8,389	19,035	12,529
2.4	Production of traffic units	29,339	185	339	1,166	6,355	8,105	21,234

2009. u proizvodnji metala i metalnih proizvoda je bilo zaposleno 47,450 osoba, najviše u velikim kompanijama preko 250 zaposlenih, 20,754 u srednjim, 14.618 u malim i mikro preduzećima 6.130 3.948 zaposlenih. U proizvodnji mašina i jedinice su 28,653 zaposlenih, najviše u velikim preduzećima 18.159, srednja 5,632, mala i mikro 3.379 1.483 zaposlenih.

U proizvodnji elektro jedinica bilo 27,503 zaposlenih, u velikim kompanijama 10,656, srednja 7.709, 5,853 mala i mikro preduzeća 3.285 radnika. U saobraćaju za proizvodnju jedinice bilo je 23.997 zaposlenih, u velikim kompanijama 16,424, srednjih 6,966, mala i mikro preduzeća 1.185 422 zaposlenih.

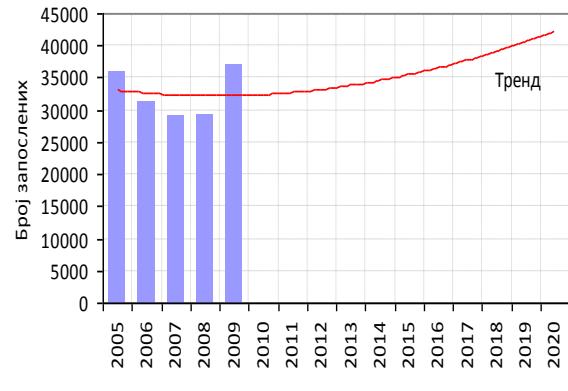
U metalnoj industriji u proizvodnji metala i metalnih proizvoda je zaposleno 30,86% zaposlenih u metalском sektoru, u proizvodnji mašina i uređaja 25,03%, u proizvodnji electrical jedinica 20,48%, a ja sam jedinica saobraćaj proizvodnja je zaposleni 23,63% zaposlenih totla broja zaposlena u sektoru. Najveći broj nezaposlenih muškaraca u metalском sektoru 2010. Godine je registrovano u: mašinstvu i obradi metala, geodeziji, transportu.

Grafikon 9-12: Zaposlenost Metalni proizvodi

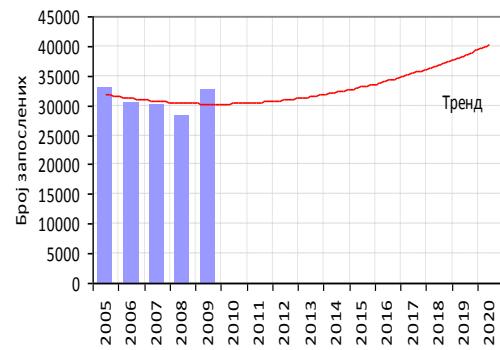
Извор: РЗС, пројекције РЗР

Grafikon: Zaposlenost Mašine i uređaji

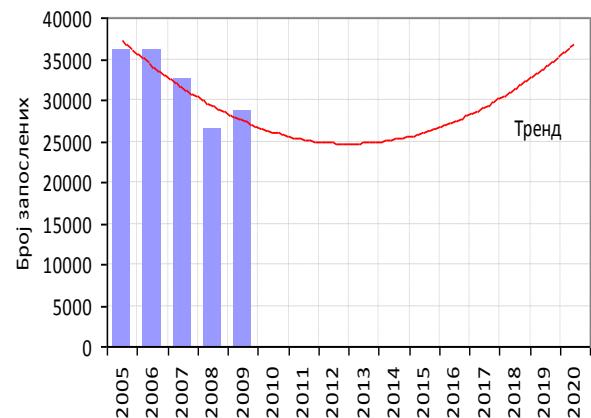
Извор: РЗС, пројекције РЗР

Grafikon: Zaposlenost Električni i optički uređaji

Извор: РЗС, пројекције РЗР

Grafikon: Zaposlenost Saobraćajna sredstva

Извор: РЗС, пројекције РЗР

4.3. Profitabilnost metalskog sektora

Tabela 21. Profit Prerađivačke industrije metala u 2009. godini u mil. dinara

	Mikro	Мала	Srednja	MSPP	Velika	Ukupno
Prerađivačka industrija	15.689	23.057	36.840	75.586	55.282	130.868
Произв. метала и металних производа	2.102	2.408	3.006	7.516	-8.080	-563
Произvodnja ostalih mašina i uređaja	515	1.951	334	2.799	-1.378	1.421
Произв. elektr. i optičkih uređaja	1.163	3.330	2.061	6.555	1.131	7.685
Произvodnja saobraćajnih sredstava	503	391	449	1.343	-2.739	-1.396
Ostala prerađivačka industrija	1.292	728	1.076	3.096	627	3.724

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

Tabela 22. Stope profitabilnosti Prerađivačke industrije metala u 2009. godini

	Mikro	Мала	Srednja	MSPP	Velika	Ukupno
Prerađivačka industrija	27,5	43,1	36,3	35,6	32,1	34,0
Произв. метала и металних производа	26,7	39,4	26,1	29,5	-94,3	-1,7
Произvodnja ostalih mašina i uređaja	30,0	50,5	8,9	30,0	-12,3	6,9
Произv. elektr. i optičkih uređaja	32,0	45,2	28,0	35,7	14,6	29,4
Произvodnja saobraćajnih sredstava	57,4	37,7	11,1	22,6	-44,8	-11,6
Ostala prerađivačka industrija	26,2	29,0	24,4	26,1	16,7	23,8

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

Tabela 23. Realne stope rasta produktivnosti rada Prerađivačke industrije-metala u 2009. godini

Mikro		Malá	Srednja	MSPP	Velika	Ukupno
PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	-13,0	-3,6	0,0	-5,1	-1,9	-4,1
Low-tech	-6,8	-2,9	10,6	0,9	4,3	1,9
Ostala prerađivačka industrija	-7,2	-18,2	-18,5	-14,1	4,5	-10,4
Medium-low-tech	-14,3	-2,8	-6,4	-7,9	-26,1	-17,2
Proizvodnja koksa i derivata nafte	36,5	-12,1	0,7	0,9	0,0	0,9
Proizvodnja metala i metalnih proizvoda	-13,9	-14,0	-9,6	-12,0	-64,8	-36,0
Medium-high-tech	-42,5	-2,1	-10,7	-14,6	14,2	0,7
Proizvodnja ostalih mašina i uređaja	-15,9	-5,5	-6,4	-5,7	9,1	1,1
Proizvodnja saobraćajnih sredstava	-76,0	-7,7	-4,7	-28,8	-0,9	-12,1
High-tech	-20,5	-12,1	-18,2	-16,3	-4,7	-12,2
Proizvodnja električnih i optičkih uređaja	-20,5	-12,1	-18,2	-16,3	-4,7	-12,2

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

Tabela 24. Indikatori MSPP sektora u okviru Prerađivačke industrije metala u 2009. godini prema tehnološkoj strukturi (u %)

	Broj preduzeća	Broj zaposlenih	Promet	BDV	Izvoz	Uvoz
Prerađivačka industrija MSPP ukupno	100	100	100	100	100	100
Nisko tehnološki sektori	61,3	59,2	55,8	55,3	56,8	39,9
Ostala prerađivačka industrija	10,1	7,3	6,2	5,6	7,8	4,8
Srednje nisko tehnološki sektori	23,7	23,0	22,0	23,1	21,8	21,2
Proizvodnja metala i metalnih proizvoda	13,7	12,7	12,3	12,0	12,8	10,4
Srednje visoko tehnološki sektori	4,9	10,9	12,8	12,9	14,3	21,5
Proizvodnja ostalih mašina i uređaja	2,2	4,4	3,3	4,4	2,7	3,9
Proizvodnja saobraćajnih sredstava	0,8	3,0	3,0	2,8	6,8	8,5
Visoko tehnološki sektori	10,1	6,9	9,5	8,7	7,1	17,3
Proizvodnja električnih i optičkih uređaja	10,1	6,9	9,5	8,7	7,1	17,3

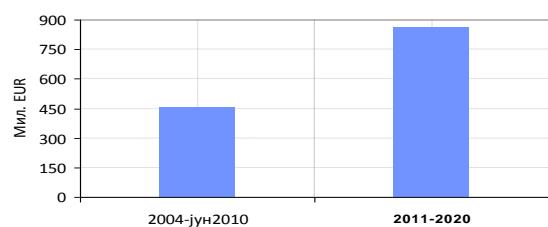
Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

U metalском sektoru ima jedan auto klaster, jedan kalster BIOPOM, iz elektro sektora i dva klastera iz oblasti reciklaže metlnog i elektro otpada

4.4. Investicije u metalском sektoru

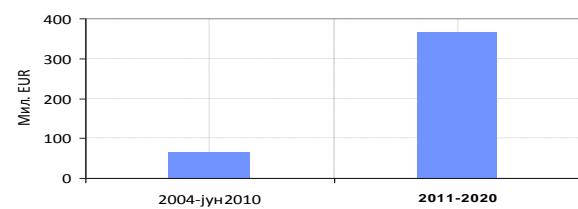
EBRD podržava dalji razvoj Galeb metal paket (DPP), vodeći proizvođač metalne ambalaže na zapadnom Balkanu, sa 4 miliona € finansiranje objekat / 2010 /, uključujući duga i kapitala, da pomogne kompaniji da poboljša svoju konkurentnost na tržišta EU. Kroz ovaj projekat EBRD sticanje deset odsto udela u GMP. DPP, deo Galeb Group, vodeći je proizvođač laktih metala u Srbija i u širem regionu. Ona proizvodi Crovn čepovi, poklopci šraf aluminijuma, izvučene konzerve i pakovanje aerosola koristi u piće, pakovanje hrane i farmaceutsku industriju, servisiranje kupaca, kao što su Coca-Cola, Hajneken, Karlsberg i mnogi others. The investicija će se koristiti za finansiranje kupovine nove opreme za proizvodnju novog tipa zatvarači trenutno ne proizvodi u Srbija, izgradnja novog visokog stalak skladišta koja će omogućiti DPP da bolje prate svoje nivoe zaliba i da se proizvodni ciklus efikasnijim. Sredstva će takođe pomoći kompaniji da poboljša svoje bilans. Posebno su značajne investicije u automobilsku granu metalske industrije.

Grafikon 13-16. SDI Metal i metalni proizvodi

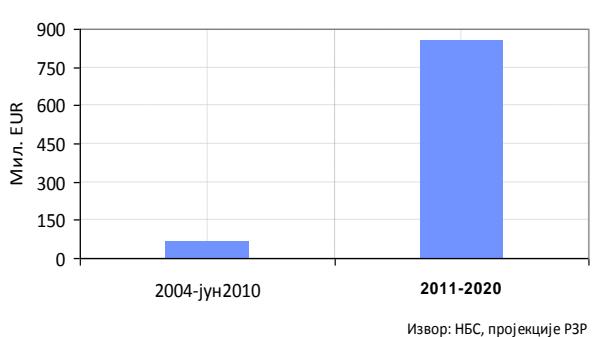
Извор: НБС, пројекције РЗР

Grafikon. SDI Mašine i uređaji

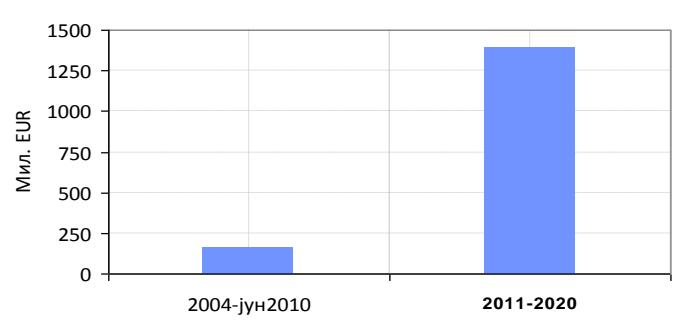

Извор: НБС, пројекције РЗР

Grafikon. SDI Električni i optički uređaji

Grafikon. SDI Saobraćajna sredstva

4.5. Spoljno trgovinska delatnost metalskog sektora

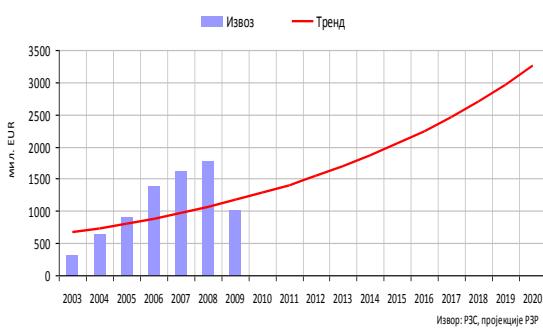
Metalski sektor učestvuje u srpskom izvozu sa 39,56%, a u uvozu sa 34,54%.

Tabela 25. Spoljnotrgovinski promet metala – sektorski raspored u 2009. godini

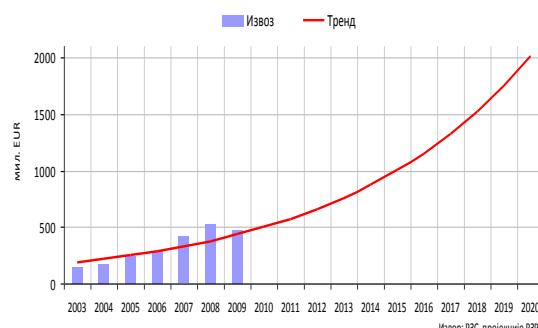
Preduzeća izvoznici			Izvoz			Preduzeća uvoznici			Uvoz			
	broj	%	% u sektoru	u mil. dinara	%	% u sektoru	broj	%	% u sektoru	u mil. dinara	%	% u sektoru
MSPP	12.427	100	97,4	275.378	100	50,5	20.300	100	98,1	627.147	100	60,9
Vađ. ruda i kam.	38	0,3	88,4	853	0,3	7,9	65	0,3	92,9	858	0,1	1,2
Prer. ind.	5.946	47,8	96,5	162.668	59,1	41,7	5.967	29,4	96,4	196.555	31,3	50,9
Pr. metala i met. pr.	974	7,8	97,3	20.353	7,4	24,1	856	4,2	96,8	20.476	3,3	27,5
Pro.ost. maš. i uređ.	405	3,3	96,0	8.050	2,9	36,2	385	1,9	95,8	7.694	1,2	53,4
Proiz.el.. i opt. uređ.	489	3,9	96,4	11.212	4,1	32,5	650	3,2	97,3	34.009	5,4	62,2
Proiz. saobrać. sreds.	120	1,0	85,7	10.760	3,9	52,0	134	0,7	85,9	16.677	2,7	73,6
Ostala prerad. ind.	480	3,9	99,0	12.475	4,5	73,4	458	2,3	98,9	9.467	1,5	73,4

Izvor: RZR na osnovu podataka RZS

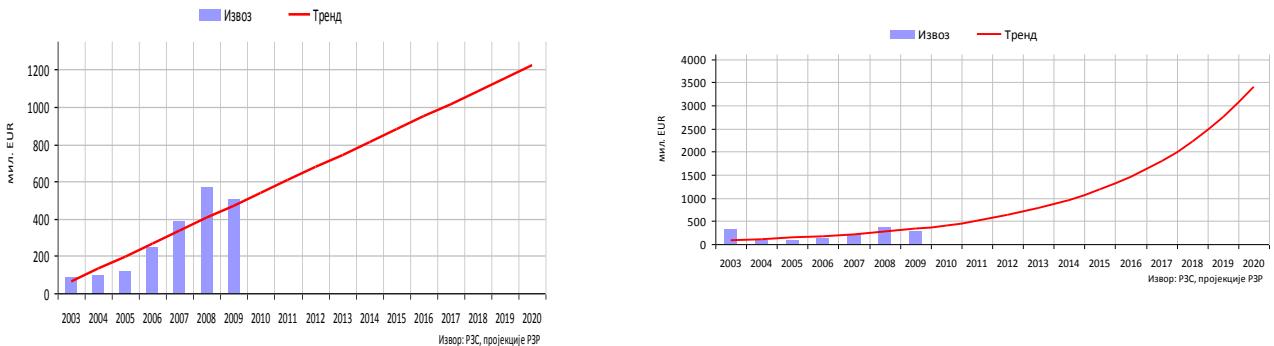
Grafikon 17-20: Izvoz Metal, metalni proizvodi, 2009.

Grafikon: Izvoz Maštine i uređaji

Grafikon: Izvoz Električni i optički uređaji

Grafikon: Izvoz Saobraćajna sredstva

Prema odsecima Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije (SMTK) sledeće stavke su imali najveće učešće izvoza: gvožđe i čelik (460,6 evra miliona eura, 7,7% od ukupnog izvoza), odeća (384,8 miliona evra, 6,5% od ukupnog izvoza), žitarice i proizvodi od žitarica (340,8 miliona evra, 5,7% od ukupnog izvoza), povrće i voće (323,0 miliona evra, 5,4% od ukupnog izvoza), obojeni metali (315,2 miliona evra, 5,3% od ukupnog izvoza), električne mašine, aparati i aparati (299,4 miliona evra, 5,0% od ukupnog izvoza), ostali razni gotovi proizvodi (245,1 evra miliona eura, 4,1% od ukupnog izvoza), druge metalne proizvode (239,0 miliona evra, 4,0% od ukupnog izvoza), proizvodi od gume (168,2 evra miliona eura, 2,8% od ukupnog izvoza) i Pogonske mašine i oprema (148,6 miliona evra, 2,5% ukupnog izvoza).

Uvoz po proizvodima 2008-2009

- Prvih deset odseka sa najvećim učešćem u uvozu su: nafta i naftni derivati (1,1 milijardi evra, 9,5% ukupnog uvoza), drumska vozila (854,9 miliona evra, 7,7% ukupnog uvoza), gas, prirodni i industrijski (evra 561,0 miliona eura, 5,0% ukupnog uvoza), Industrijske mašine za opštu (497,1 evra miliona eura, 4,5% ukupnog uvoza), električne mašine, aparati i uređaji (495,6 miliona evra, 4,4% ukupnog uvoza), medicinski i farmaceutski proizvodi (494,1 evra miliona eura, 4,4% ukupnog uvoza), gvožđe i čelik (441,9 evra miliona eura, 4,0% ukupnog uvoza), papir, karton i proizvodi od celuloze (356,9 miliona evra, 3,2% ukupnog uvoza), Telekomunikacioni aparati i oprema (evra 347,6 miliona eura, 3,1% ukupnog uvoza) i specijalizovane industrijske mašine (340,1 evra miliona eura, 3,0% ukupnog uvoza).
- Čelik je učestvovao sam u izvozu 2009 sa 227,5 mil. SAD \$, uglavnom u Italiju / 1,4% / Nemačka / 0,6% / BH / 0,4% / Austrija / 0,3% /, Francuska / 0,3% /.
- Metalski sektor je učestvovao u ukupnom izvozu u odnosu na 2008- 2009in sa ukupno 188 mil. SAD \$, uglavnom u Italiji / 1,1% / Nemačka / 0,8% / BH / 0,3% /, Austra / 0,3% /, i Slovenija / 0,2% /.

Tabela 26. Izvoz metalne i elktro robe, 2010 /prvih 6.mes.

Robe	Vrednost u mil \$
Motorna vozila	48,0
Metalna roba	54,8
Kancelarijske mašine	8,0
Komunikaciona oprema	29,3
Gvožđe i čelik	364,0
Metali bez gvožđa	261,0
Električne mašine	196,0

Izvoz 2010.: Osnovni metali 17,5% / toplo i plosnato valjani metalni proizvodi, gvožđe i čelik/ prerađivačka industrijira visoke tehnologije 34,2% ostala prer. 34,25%. Najzastupljeniji su proizvodi material za reprodukciju 70,1%, roba za široku potrošnju 23,1% i oprema 6,85%

Nema standardizovane proizvodnje, savremen kadrove i pravi asortiman robe.Nepodudarni proizvodi sa potrebama partnera, nedovoljno korišćenje SST, visoki trškovi predstavnštava,, male količine za izvoz, carinske barijere. Na osnovu sporazuma Srbija ima prohodnost robe za izvoz do 800 miliona potrošača. Najviše koristi sporazum CEFTA, od 2011. Primjenjuje se i prelazni trgovinski sporazum sa EU, za 4.500 proizvoda važi

bescarinski režim sa SAD. Prema broju sporazuma, to je veliki broj ali ih preduzeća ne koriste. Podudarnost proizvoda je mala, npr, za Tursku je to 0,26, najveći koeficijent je 1.

U augustu 2011. Spoljnotrgovinska razmena Srbije je bila: uvoz 9,68; izvoz 5,78 i deficit 3,9 milijardi dolara.

Tabela 27. Podudarnost izvoza Srbije i uvoza zemalja partnera

Zemlja	2008	2009
EU	0,39	0,46
EFTA/Švajcarska, Norveška, Lihtenštajn, Island	0,61	0,82
CEFTA	0,80	0,81
Ruska federacija	0,53	0,72
Turska	0,28	0,26
Belorusija	0,26	0,30

Izvor: PKS, 2010.

4.6. Zarade u metalском sektoru

Od 2001. godine pa do današnjeg dana prosečne zarade u metalском sektoru stalno zaostaju za zaradama prerađivačke industrije za 5-10%. Ako bi smo posmatrali ukupne zarade u Republici Srbiji onda je zaostajanje metalaca u platama od 25%-30%. Sa godinama se taj odnos pogoršava. U 2001. godine zarada metalaca je iznosila 78,1% od prosečne zarade u Republici, da bi se 2008. godine taj odnos smanjio na 77,2%. Plate zaposlenih u metalском sektoru sa prosekom od 77,7% su znatno ispod proseka primanja u Republici Srbiji. Veći deo metalske industrije ne prima ni tako niske zarade. U pojedinim sektorima se isplaćuje tek nešto više od polovine republičkog proseka. Najniža zarada je u proizvodnji radio, TV i komunikacione opreme i proizvodnji preciznih i optičkih instrumenata. Najviša zarada u metalском sektoru isplaćuje se u proizvodnji osnovnih metala i ona je sa svojih 36.202 dinara, bila tek za nepunih 3.500 dinara veća od proseka u Republici. Po poslednjem objavljenom podatku, prosečna zarada u Republici Srbiji je iznosila 43.353 dinara bruto, odnosno 31.121 bez poreza i doprinosa. Istovarememno neto zarada u prerađivačkoj industriji je iznosila 24.673 dinara, u proizvodnji preciznih optičkih instrumenata 16.796 dinara, proizvodnji motornih vozila i prikolica, 18.821, proizvodnji ostalih saobraćajnih sredstava 18.868, proizvodnji metalnih proizvoda 19.844, proizvodnji radio, TV i komunikacione opreme 20.599, proizvodnji kancelarijskih i računskih mašina 34.381, pa sve do proizvodnji osnovnih metala gde se isplaćuje 34.437 dinara. *Prilog, tabele broj.*

4.7. Obrazovanje za potrebe metlske industrije

Svake godine, oko 15.000 studenata diplomira na univerzitetima u Srbija, gde jedna trećina dolazi iz tehničkih univerziteta. Visoko obrazovani ljudi, brzo uče, prihvataju nove tehnologije, IT pismen, i dobro upućen u stranim jezicima, čine Srbija je istina kapitala. Jedanaest Srbija institucija u proizvodnju novih inženjera potrebni u različitim granama automobilske industrije. Plava radnici dolaze iz različitih tehničkih srednjih škola. Ukupno su 71 takvih škola u Srbija, nudeći niz specijalizacija. Ovi radnici dobijaju posebne znanja i praktičnog iskustva u vezi sa naprednom tehnologijom i rigoroznih standarda kvaliteta u automobilskoj industriji. U Srbiji se godišnje obrazuje preko 1.500 kreativnih i talentovanih / ukupan broj diplomiranih studenata iz tehničkih oblasti koje su relevantne za IKT je 2005. godine iznosio 26.963/. Tehničko obrazovanje u Srbiji je posebno je jako, 33% ukupno diplomiranih studenata dolazi iz tehničkih škola. Postoji 17 univerziteta u Srbiji, od kojih su 8 u državnom vlasništvu i 3 u privatnom informacionih tehnologija ili srodnih nauka. Visok kvalitet tehničkog obrazovanja se zasniva na osnovnim i srednjim školama, koje nude više naprednih programa u oblasti tehničkih nauka od onih u većini drugih zemalja CIE. Srbija ima najveći procenat ovog kadra koji tečno govori engleski, radno aktivnog stanovništva (49%) u regionu JIE. U IKT sektoru je zaposleno je 70% radne snage sa visokom školskom spremom. Takođe je impresivan broj nagrada na Svetskoj Olimpijadi iz oblasti tehničkih nauka: više od 220 od 1968. Ovde se mogu izdvojiti generalne prednosti:

- Obrazovan i stručan ljudski kapital
- Tehničke veštine /Prema studiji USAID-a, iz 2008.godine/
- Jaka i stabilnaradna snaga (razvoj softvera, hardvera dizajn, IT usluge i sistema integracija)
- Univerziteti u Srbija značajno doprinose, posebno na regionalnom nivou, povezivanju industrije i akademskih institucija i generisanju tokova znanja IKT sektora

Na univerzitetima u Novom Sadu / 40 uspešnih spin-off su razvijeni u poslednjih 5 godina/, Nišu i Beogradu ima već čitav niz spin-off kompanije koje su osnovane, koje komercijalno eksploratišu tehničko znanje, zasnovano na tehnološkim idejama ili rezultatima istraživanja razvijenim u okviru akademske institucije. Više od 850 mlađih i obrazovanih ljudi ostvarilo je promet veći od 18 miliona € u 2007. i vrednost izvoza 50% od prihoda ovih kompanija Međutim na konkursu u sređenje škole u Srbiji za 2009/10 ostalo je oko 89.000 slobodnih mesta, od čega za proizvodna zanimanja oko 67.000. Najveće smanjenje broja učenika je u delatnosti mašinstva i obrade metala. Što se tiče novih obrazovnih profila ima dobrih primera inoviranja profilima u industriji kao: modni krojač, tehničar za reciklažu, za metalce i slično.

Međutim, srpsku privredu i razvoj industrije ne prati i razvoj obrazovanja i usklađivanje profila i potreba, što iziskuje nove reforme u obrazovanju i tržištu rada kako bi novi concept poželjnog razvoja industrije mogao da se ostvari prvenstveno kroz razvoj humanog kapitala

Pristup doživotnom učenju i rešavanju jaza veština za potrebe metalske industrije, smanjju razlika između onoga što postoji i onog što je potrebno na tržištu – bio bi prvi korak u definisanju potrebnih sposobnosti za pojedina zanimanja. DGU tim je identifikovao ozbiljne nedostatke u ovoj oblasti: pre svega, postojećih nacionalnih standarda zanimanja su zastareli, a Srbija nema Nacionalni okvir nadležnosti. U isto vreme, kompetencije zasnovane na razvoju kurikuluma javlja se samo na nekoliko fakulteta. Korišćenje nadležnosti u upravljanju ljudskim resursima u privatnim preduzećima je takođe retka praksa, javlja se uglavnom u velikim firmama i pretežno stranom vlasništvu. *Sektorski-fokusirane obuke su posebno važne za zemlje u tranziciji, kao što je Srbija, dovođenje institucije visokog obrazovanja u skladu sa zahtevima Bolonjskog procesa.* Ključni izazov obrazovnog sistema Srbija je nerazvijeno doživotno učenje kao i mali broj škola za obrazovanje odraslih. **Jaz Veština i odliv mozgova.** Zemlju je napustilo pola miliona visokoobrazovanih stručnjaka, u čije je obrazovanje uloženo 12 milijardi evra. Srbija je 132. od 133 zemlje koje brinu o tom takozvanom "odlivu mozgova", kao poseban oblik migracije radne snage, koji je intenzivirala politička i ekonomski kriza tokom 1990-ih i 2008-2010. Struktura migranata pokazuju da su istraživači sa najvišim nivoima obrazovanja: 329 od njih doktori, dok su 261 i 666 magistri od njih su završili sa različitim fakulteta. Njihov obrazovni profili se razlikuju, ali najčešće su se školovali u oblasti elektrotehnike, fizike, matematike, hemije i medicine. Kretanje stručnjaka ("odliv mozgova"), iz Srbije će imati negativan uticaj na dalji razvoj industrije, posebno metalske i elektro, i dalje na sam demografski, ekonomski i socijalni razvoj zemlje. Delimična istraživanja pokazuju da većina učenika (70%) planira da napusti zemlju. Najčešće navedene uzroci su nedostatak mogućnosti za usavršavanje i finansijskim problemima (plata, stanovi.)

5. Procena prakse industrijske politike u Srbiji na primeru snaga/slabosti metal skog kompleksa

Sagledavajući instrumente savremene industrijske politike kojima se povezuju horizontalne i verikalne mere, kao i sektorske politike, u smislu stalne provere kako ovi instrumenti i politike utiču na razvoj relanog sektora, standard, zaposlenost i smanjenje siromaštva, preko politike:

- zarada, oporezovanja, monetarne politike, od uticaja na razvoj industrijskih odnosa, cene, zemljište, održivi i regionalni razvoj, energetsku sigurnost
- okvirnih uslova osnivanja i privređivanja, efikasnost javnog sektora kao ponuđača usluga, na tržištu nabavki, zaštite životne sredine, konkurenkcije, pristup kreditima, prevoza
- politike koje horizontalno doprinose promociji inovacija, preduzetništvu, istraživanju, standardizaciji, trgovini, industrijskoj infrastrukturi i socijalnom upravljanju u restrukturiranju, promociji domaćih proizvoda, subvencija za investicije za likvidnost
- strateških planova za pojedine industrije, posebno metalski sektor, koji je predmet ovog priloga, za nove tehnologije, ekološke industrije, klastere, podrška vrednosnim proizvođačkim lancima i dobavljačima moguće je oceniti seldeće:

Industrijalizacija Srbije u periodu od 1947. do 1990. se odvijala prema modelu industrijskih centara. Bilo je 160 industrijskih centara, 6 velikih, 22 srednjih, 114 malih, u okviru kojih je 67 velikih nacionalnih, republičkih ili subregionalnih poslovnih sistema na principu vertikalnog objedinjavanja kapaciteta, imalo funkciju makroklastera. Industrijska politika je podsticala razvoj masovne, energetski, materijalno i radno intenzivne proizvodnje na osnovu imitacije inostranih tehnologija - uvozom opreme i kupovinom licenci i dominatne uloge socijalističke partije u njenom strukturiranju i razvoju. Posledice ovakve industrijske politike su prvenstveno: neracionalna upotreba resursa, siromašna akumulirana iskustva iz najbolje industrijske prakse, oslanjanje na visoku carinsku zaštitu, nekonkurentnost, mali uticaj tržišta i konkurentnosti na industrijsku politiku, neinvencivnost i tehnološko zaostajanje, neizgrađen niz tržišnih i javnih institucija potrebnih za realizaciju industrijske politike na osnovu tehnoloških inovacija, razvoj preduzetništva usmeren ka uslugama, nestanak industrijskih centara i njihovih makroklastera. Ovome treba dodati: nedostatak domaćeg investicionog potencijala, institucija rizičnog kapitala, nezainteresovanost banaka za finansiranje razvoja inovacijom generisanih firmi, nedovoljne vladine programe za budžetsku podršku transfera tehnologija iz istraživačkog sistema u nove proizvodne inicijative. Iako je nacionalna infrastruktura nauke, tehnologije, organizacije, obrazovanja i telekomunikacija kvalitetna, nije funkcionalna za veću primenu poslovnih i tehnoloških inovacija.

Nacionalna industrija i njeno okruženje nisu još sposobljeni za realizaciju ciljeva industrijske politike prema evropskom konceptu endogenog i održivog razvoja.

Osnovni problem koji je generisala dosadašnja industrijska politika je nalaženje racionalnih i efikasnih rešenja za praktičnu implementaciju – endogenizacije tehnološkog razvoja u institucionalnu strukturu, kao primarnog faktora za obezbeđenje održivog nacionalnog razvoja, što je vidljivo iz nekoliko velikih problema metal skog sektora 2010: pojačana nelikvidnost - prinudna naplata otežava rad u 129 preduzeća, inflatorne turbulencije, slaba domaća tražnja, ogromna fiskalna zahvatana, visoke cene sirovina, neadekvatna kreditna politika, neodvršena privatizacija raskinutih 463 ugovora od 622, razlozi: neplaćanje rata kupoprodajne cene, neodržavanje kontinuiteta poslovanja, nepoštovanje socijalnog programa, zastarela tehnologija, visoko učešće sive ekonomije proiv koje država ne formuliše adekvatnu politiku sankcija, nestabilnost dinara, izostanak SDI i drugo.

Tabela 28. Broj poreza, doprinosa i taksi privredi, 2011⁷.

⁷ Naknade za: Unapređenje životne sredine, punjenje i kontrolu protupožarnog aparata, stavljanje ambalaže u promet, za fond za vanredne situacije, naknada za izradu studije uticaja na strukturu tržišta – nova obaveza trgovina, troškove označavanja roba, naknada za nezapošljavanje invalida , takse: za ekologiju, firmarina, registracija novog proizvoda košta 900.000 dinara i slično.

Zemlja	Broj opterećenja privrede
Srbija	65 / 40% lokalnih
Belgija	31
Holandija	29
Slovenija	24
Spanija	23
Francuska	22
Madjarska	21
Bugarska	20
Rumunija	19
Austrija	16

Izvor: UPS, 2010.

Stare mašine traže veće angažovanje radne snage i sporenje se radi-nekonkurenost. IMR, na primer, /Industrija motora Rakovica, je poslednju mašinu nabavio 1988.godine. Usled nelikvidnosti, oprema se gotovo ne kupuje. Tako je na primer 2009. 938,5 miliona evra subvencionisanih kredita privredi utrošeno na likvidnost.. tek 2010. je 205,6 miliona evra podrške države investirano u privredi, ali istovremeno 1,2 milijarde evra za likvidnost. Preduzetnici i IKT imaju mlađu opremu do 3 godine starosti.⁸

Konkretni rezultati prakse industrijске politike u oblasti pojedinih sektora metalske industrije prikazani su u sledećoj Swot analizi:

■ Metal i metalni proizvodi

- **Osnovni metali/** obuhvata: 27 proizvodnja osnovnih metala, Industrija čelika, 28 proizvodnji standardnih metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja

■ STANJE/Snaga	■ SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ■ 2009. 2.224 preduzeća, 93% domaće vlasništvo, velika 1,4% /31/, srednja 6,%/139/, mala 17,5% /389/, mikro 74,9% /1.665/ ■ 8,25% učešće u BDP prerađivačke industrije ■ 105% pokrivenost izvoza uvozom ■ 24,1%, prosečno učešće u izvozu prerađ.ind 2001-2009. ■ ¼ domaće tražnje iz oblasti osnovnih metala se pokriva iz domaćih izvora ■ 1/5 domaće tražnje iz oblasti metalnih proizvoda se pokriva iz uvoza ■ <i>Navožniji proizvodi:</i> liveni roizvodi, poluge, toplo valjani, bakar, limovi, metalna stolarija, cisterne, rezervoari, sudovi, burad, kante, kutije ■ visok izvoz, kvalitetno snabdevanje domaćim imputima, iskorišćeni kapaciteti, kvalifikovana radna snaga ■ 26,7% prometa podsektora u 2009., ostvaruju: US Steel, RTB Bor, Ball pakovanje, Valjaonica Sevojno, JEEP commerce, Impol, FBC, Euro gas, Euro petrol i Utva silosi ■ <i>Privatizacija:</i> do 2010. privatizovano 116 preduzeća, poništeno 24 ugovora, okončava se 6 restrukturiranja, privatizacija 2 ■ <i>SDI: 2004-2010.</i> 451 mil. Eura, učešće u SDI PI 16,5% ■ <i>Zaposleni:</i> povećan broj zaposlenih za 2,7% 2005-2009., u strukturi PI povećano učeće sa 7,0% 2005. na 8,4% 2009. ■ Regionalno: najrazvijenija industrija u CS: Borska, Podunavska, Braničevska, Mačvanska, Kolubarska, Zlatiborska, Šumadijska, Moraviča, Nišavska oblast, mala preduzeća u Vojvodini ■ I/R: postoji dovoljan broj raspoloživih istraživača, tehničara. Uticaj stranih kupaca na razvoj inovativnosti je veći, kod vlečkih izvoznika takođe, u stranom vlasništvu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 2,1% prosečna stopa realnog pada 2001-2009. ■ 10% /6.298/ smanjena zaposlenost 2005-2009 ■ nezavršena dekompozicija velikih ■ neodvoljna specijalizacija ■ nedostatak finansiјa za proizvodnju ■ Ekologija: stalni rizik po ŽS blizina metalurškog kompleksa, degradacija zemljišta, niži kavlititet površinskih voda, , prekogranično zagađenje vazduha, gasovi, prašina, neodgovorna potrošnja energije tehnološke vode I/R: Nepovoljno okruženje, nerazvijenost potrebe infrastrukture, nedovoljno stimulativne mere države, slaba povezanost sa NIO

■ Industrija čelika

■ STANJE/ Snaga	■ SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ■ Značajan izvozni sektor ■ Izuzetno intenzivan izvor energije i kapitala 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Izuzetno osetljiv na variranje cena sirovina i transporta i na zaštitne mere koje uspostavljaju zemlje dobavljači trećeg reda

⁸ Traženo oslobođanja uvoznih carina na novu opremu, ali je to država uradila samo na one skuplje od 200.000. evra. Većina MSP ipak nabavlja mašine od 30-70.000 evra.

<ul style="list-style-type: none"> ■ Proces restrukturiranja i privatizacije je okončan, Izuzetno visoke prepreke za ulazak (najjačih 5 Evropskih kompanija proizvode 59% ukupne količine čelika proizvedenog u EU) ■ Izuzetan kvalitet proizvoda ■ Jake veze sa glavnim klijentima (automobilskom, vazdušno kosmičkom industrijom i inženiringom) ■ Izuzetno efikasna proizvodnja, logistika, usluge ■ Obučena radna snaga ■ Visok stepen integracije informacionih tehnologija za nadzor proizvodnje, upravljanje lancem snabdevanja i za unapređenje inovativnosti procesa 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Subvencije za čelik u zemljama izvan EU ■ Visoke cene energetika ■ Cena pridržavanja odredaba zakona o očuvanju životne sredine ■ Izuzetno osetljiv na ekonomski cikluse ■ Pojava novih igrača iz BRIK u proizvodnji čelika ■ Zavisnost od uvoza rude gvožđa i uglja ■ Povećana potražnja Kine za čelikom je podigla cene, uz rizik da i alternativni proizvodi postanu konkurentni ■ Nepotpuna liberalizacija energetskog sektora rezultira visokim cenama struje ■ Sve stroži propisi koji se odnose na korišćenje energije, emisiju CO2, sprečavanje i kontrolu zagađenja, i otpad ■ Nedostatak kvalifikovanog osoblja (i stareњe radne snage)
---	--

■ **Mašine i uređaji/29, obrambena industrija**

■ STANJE/SNAGA	■ SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ■ 2009. 806 preduzeća, 91,5% /738/ domaće vlasništvo, 6,6% strano /53/ velika 2,1% /17/, srednja 6,7%/549/, mala 17,4% /140/, mikro 73,8% /595/ ■ 5,34% učešće u BDP prerađivačke industrije ■ 31,8% pokrivenost izvoza uvozom ■ 7,1%, prosečno učešće u izvozu prerađ.ind 2001-2009. ■ 14% domaće tražnje iz oblasti se pokriva iz domaćih izvora ■ <i>Navožniji proizvodi:</i> oružje, municija, nedelektrični aparati za grejanje kućnih prostorija, štednjaci, roštilji, peći, aparati za kuhanje, mašine za pripremu hrane u komercijalnim kuhinjama ■ Stalna i rastuća tražnja u zemljama u razvoju, stalni tehnološki napredak proizvoda, kapaciteta, automatizacije i pozdanosti, niska cena radne snage ■ <i>Najznačajnija preduzeća:</i> 26,7% prometa podsektora u 2009., ostvaruju: Kolubara metal, Gorenje Valjevo, Alfa plam Vranje, Prvi partizan, Užice, Krušik Valjevo, Goša FOM S.Palanka, IMT, u rest., Zastava oružje, Sloboda, Čačak, Gorenje tiki, S.Pazova ■ <i>Privatizacija:</i> do 2002-2010. privatizovano 40 preduzeća, poništeno 10 ugovora, okončava se 4 restrukturiranja, privatizacija 3 sa društvenim kapitalom ■ <i>SDI: 2004-2010.</i> 63 mil. Eura, učešće u SDI PI 2,3% ■ <i>Zaposleni:</i> povećano učešće u PI sa 12,1% u 2005. na 12,8% u 2009. ■ Regionalno: najrazvijenija industrija u CS: Braničevska, Kolubarska, Zaječarska, Šumadijska, Moravička, Rasinska, Podunavska oblast, prosečno je zaposeljeno 15% lokalnog st., pčinski okrug ovo čini 1/3 industrije prema BDV ■ I/R: postoji dovoljan broj raspoloživih istraživača, tehničara. Uticaj stranih kupaca na razvoj inovativnosti je veći, kod vlečih izvoznika takođe, u stranom vlasništvu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 1,48% prosečna stopa realnog pada 2001-2009. ■ 10% /6.298/ smanjena zaposlenost 2005-2009 ■ Tehničko tehnološko zaostajanje većine kapaciteta ■ Neodstatak obrtnih sredstava ■ Nedovoljna kooperacija sa preduzećima iz razvijenih zemalja za razvoj novih proizvoda ■ Ekologija: niska profitabilnost mašinske industrije utiče na nedostatak sredstava za tehnologije za zaštitu ŽS, vazduha, livenje bojenje su procesi sa visokom emisijom štetnih materija ■ I/R: Nepovoljno okruženje, nerazvijenost potrebe infrastrukture, nedovoljno stimulativne mere države, slaba povezanost sa NIO

■ **Saobraćajna sredstva** /Obuhvata proizvodnju: /34 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, 35 Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava

■ STANJE/Snaga	■ SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ■ Broj preduzeća: 426, od kojih 280 Mikro /65,7%/, 67 Malih/15,7%/, 53 Srednja/12,4%/, 26 Velika/6,1%/. 360 preduzeća /84,5%/ je u domaćem vlasništu, a 51/12,1% je strano preduzeće ■ Prosečna stopa realnog pada u periodu 2001-2009 iznosi -3,9%. Učešće u BDV prerađivačke industrije u 2009. iznosilo je 3,43%. ■ <i>Najvažniji proizvodi:</i> Kočnice, menjaci, osovine, točkovi, amortizeri, hladnjaci, prigušivači, izdusne cevi, katalizatori, kvačila, volani, stubovi upravljača, putnički vagoni, vagoni za transport robe, vagoni-cisterne, osovine, točkovi, kuke i spojnice vagona, brodovi, bicikli, traktori, motokultivatori. ■ Preduzeća sa najvećim prometom (10) ostvaruju 26,7% prometa podsektora u 2009. Godini: <ul style="list-style-type: none"> ■ 1. FIAT AUTOMOBILI SRBIJA DOO KRAGUJEVAC ■ 2. LIVNICA KIKINDA AI DOO KIKINDA ■ 3. GOŠA FŠV DOO SMEDEREVSKA PALANKA ■ 4. ZASTAVA AUTOMOBILI AD KRAGUJEVAC - U RESTRUKTURIRANJU ■ 5. GOŠA FŠV DOO SMEDEREVSKA PALANKA ■ 6. FAM SEĆANJ AI DOO SEĆANJ 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Pokrivenost domaćih potreba za motornim vozilima i prikolicama je na nivou od oko 25%, dok je u slučaju ostalih saobraćajnih sredstava oko 9,6%. ■ Za istraživanje i razvoj nema dovoljno raspoloživih istraživača i tehničara. Osnovna ograničenja: nepovoljno okruženje, nerazvijenost potrebe infrastrukture, nedovoljno stimulativne mere države i slaba povezanost sa naučnim i istraživačkim institucijama. Nešto povoljnija situacija je kod velikih, izvozno orijentisanih i preduzeća u stranom vlasništvu - veći značaj i uticaj stranih kupaca na razvoj inovativnosti. ■ Za istraživanje i razvoj nema dovoljno raspoloživih istraživača i tehničara. Osnovna ograničenja: nepovoljno okruženje, nerazvijenost potrebe

<ul style="list-style-type: none"> ■ 7. SHIPYARD BOMEX 4M DOO ZRENJANIN ■ 8. KNOTT-AUTOFLEX YUG DOO BEČEJ ■ 9. BRODOGRADILIŠTE BEGEJ AD ZRENJANIN ■ 10. FŽV ŽELVOZ AD SMEDEREVO ■ Oko 50% domaćih potreba za poljoprivrednim mašinama zadovoljava se iz domaćih izvora (oko 35% u 2008.). ■ Prosečna pokrivenost uvoza izvozom, 2003-2009 iznosi 28,8% Prosečno učešće u izvozu prerađivačke industrije 2003-2009 iznosi 4,6% ■ Broj zaposlenih u periodu 2005-2009. smanjen je za 20,8% (7.511). U strukturi prerađivačke industrije smanjeno je učešće sa 7,0% u 2005. na 6,5% u 2009 ■ U periodu od 2004. do juna 2010. u podsektoru je realizovano 164 mil. EUR (ucešće u SDI prerađivačke industrije 6%). ■ U periodu 2002-2010. privatizovano 38 preduzeća. Poništeno je 16 kupoprodajnih ugovora. ■ geografski položaj (na postojećim evropskim koridorima), rast tražnje (domaće i inostrane), povezivanje sa strateškim partnerima i proizvodnja novih proizvoda na bazi tehnologija stranih investitora, kvalifikovani kadar koji ima tehnološko iskustvo. ■ Najveći broj zaposlenih podsektora je u Šumadijskoj, Rasinskoj, Podunavskoj Raškoj, Zlatiborskoj i Severnobanatskoj oblasti. Auto industrija ■ 10 novih inostranih kompanija u oblasti atuokomponenti od 2005 ■ Promet porastao sa: ■ €360 milion u 2006. ■ €460 million in 2007 ■ €830 million in 2008. ■ Najveći rast (80%) ■ Jedan od vodećih industrijskih sektora koji je čvrsto povezan sa domaćom i međunarodnom ekonomijom i komplikovanim lancem dobavljača ■ Prelaz dodatne vrednosti od konstruktora do dobavljača (koji već proizvode dve trećine automobila) ■ Pomeranje proizvodnje iz Zapadne Evrope u NMS ■ Velika ulaganja, SDI ■ veliki broj autokomponetskih firmi ■ Zaposlenost ■ Multiplikativni efekti ■ Vođstvo u organizovanju modularnog proizvodnog lanca (stvaranje ogromnog potencijala za smanjenje troškova) ■ Izuzetno inovativan sa investicijama u razvoj i istraživanja ■ Povezabnost sa Evropskom industrijom koja je tehnološki lider na globalnom nivou (sektor predstavlja 30% ukupnog istraživanja i razvoja u Evropskoj industriji) ■ Velika baza dobavljača koji -elektronici, pogonskim mehanizmima i pogonskim sklopovima ■ Izuzetno kvalifikovani radnici ■ Evropski akteri prisutni su na svim važnim tržištima uz značajno prisustvo vrhunskih proizvođača na tržištima u zemaljama u razvoju, Kini, Rusiji, Indiji. ■ Brza integracija novih članica koje su razvile svoje automobilske industrije u kratkom vremenskom periodu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ infrastrukture, nedovoljno stimulativne mere države i slaba povezanost sa naučnim i istraživačkim institucijama. Nešto povoljnija situacija je kod velikih, izvozno orijentisanih i preduzeća u stranom vlasništvu – veći značaj i uticaj stranih kupaca na razvoj inovativnosti. ■ efikasnije povezivanje malih sa srednjim preduzećima ■ naučno-istraživački razvoj. ■ Auto industrija ■ Interno tržište je i dalje isuviše usitnjeno ■ Transfer znanja i tehnologija kao rezultat stranih zajedničkih ulaganja je spor ■ Zrelo tržište sa ogromnim kapacitetom (20%) i intenzivnom konkurenčijom u pogledu cena ■ Domaći proizvođači imaju uspeha u proizvodnji luksuznih vozila ali imaju problema u bavljenju izazovima masovne motorizacije u zemljama sa niskim primanjima ■ Sektor je uređen propisima što doprinosi troškovima konkurenčije ■ Novi ekološki standardi koji imaju za cilj da obuhvate i drumski saobraćaj ■ Nestanak draži za mlađe generacije koje žive u urbanim područjima u kojima će mobilni ekosistemi obezbediti automobile na zahtev ■ Pristup sirovinama ■ Zagadjenje vazduha i emisija CO2 ■ Neprekidan pritisak da se obavi restrukturiranje ili konsolidacija (naročito kod pogonskih vozila i tehnologije goriva) ■ Opasnost da će nestati revolucionarnih inovacija. Glavni tehnološki proboj mogao bi trajno promeniti industriju ■ Ubrzana izgradnja kapaciteta na tržištima zemalja u razvoju – Azije i istočne Evrope. Proizvođači automobila iz zemalja u razvoju će tražiti da uđu na tržište Evropske unije ■ Zagušenje na putu i prelazak na druge oblike prevoza ■ Postizanje ciljeva emisije uvećaće troškove proizvodnje automobila i dovešće do povećanja cene
--	---

■ Industrija obojenih metala/metalurgija

■ STANJE/ SNAGA	■ SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ■ Značajna zaposlenost, instalirani kapaciteti ■ Proizvodnja primarnih metala je visoko koncentrisana ■ Podsektor aluminijuma je najveći podsektor kog prate podsektori bakra i cinka 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Problematična sudbina privatizacije i restrukturiranja rudnika ■ Cene svakodnevno kreira LME (Londonska berza metala). Takođe, cene obrađenih proizvoda se formiraju u skladu sa LME. Ova karakteristika ograničava mogućnost da se prenese uvećanje cene na kupca ■ Niske marže u preradi usled dobre pregovaračke sposobnosti jakog, ujedinjenog sektora rудarstva (koji primorava dosta razjedinjen sektor obrade da se takođe ujedini)

<ul style="list-style-type: none"> ■ Velike prepreke za ulazak i visoki troškovi zatvaranja (visoki troškovi investicija sa dugim periodom amortizacije, čišćenja zemljišta, troškovi miniranja) ■ Proces restrukturiranja u toku EU je najveći potrošač obojenih metala u svetu (blizina krajnjih korisnika) ■ Veliki kapaciteti prerade metala za obradu ruda i koncentrata kao i za topljenje recikliranih metala (staro gvođe) ■ Veoma uspešan u uspinjanju na više segmente tržišta ■ Veliko uvećanje produktivnosti ■ Kvalifikovana radna snaga ■ Standardi visokog kvaliteta ■ Bliska saradnja sa mušterijama ■ Znatno unapređenje uticaja na životnu sredinu i korišćenja energije 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Veliki intenzitet kapitala koji uslovjava malu fleksibilnost usled velikih troškova prilikom osnivanja i zatvranja ■ Mnogo razvijenih (obradivih) tehnologija (osnovni metali) ■ Relativno nizak nivo investicija za razvoj i istraživanje (manje od 5% obrta), nedovoljno učešće u programima za razvoj i istraživanje koji se javno finansiraju ■ Starenje radne snage ■ Visoka zavisnost od cikličnih sektora kao što su automobilski sektor, sektor građevinarstva i mašinstva ■ Rizik zamene ■ Pristup sirovinama i otpadcima metala (brzi rast EU izvoza otpadaka metala usled velike potražnje iz Kine) ■ Vioke cene energetika povećavaju rizik promene lokacija ■ Nekorektna međunarodna konkurenca oko otpadaka metala (visok porez kod izvoza ili čak i zatvorena tržišta) ■ Nepredvidiv razvoj cena (usled spekulacija). Kao posledica toga, cene ne reflektuju proizvodne troškove već na njih utiču svetska dešavanja u ponudi i tražnji ■ Cena energetika (visok intenzitet energije) ■ Premeštanje proizvodnje u nove ekonomije u razvoju sa nižim torškovima za očuvanje životne sredine i za socijalna davanja ■ Trgovinska ograničenja i državne pomoći u nekim od zemalja trećeg sveta
---	--

- **Električni i optički uređaji** /Obuhvata proizvodnju: /30 Proizvodnja kancelarijskih i računskih mašina, 31 Proizvodnja električnih mašina i aparata, na drugom mestu nepomenuta, 32 Proizvodnja radio, televizijske i komunikacione opreme i aparata, 33 Proizvodnja medicinskih, preciznih i optičkih instrumenata, satova i časovnika

■ STANJE/Snaga	■ SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ■ Broj preduzeća: ukupno 2.504, od kojih su: Mikro 2.054 /82,0%/ , Mala 351/14,0%/ , Srednja 80 /3,2% /, Velika 19 /0,8%/ , Domaće 2.348 /93,8%/ , Strano 134/5,3%/ ■ prosečna stopa realnog rasta u periodu 2001-2009 iznosi 3,47% ■ Učešće u BDV prerađivačke industrije u 2009. iznosilo je 7,26%. ■ prosečna pokrivenost uvoza izvozom, 2003-2009 iznosi 27,1% prosečno učešće u izvozu prerađivačke industrije 2003-2009 iznosi 6,3% ■ Nivo domaće tražnje uglavnom prati kretanje domaće proizvodnje ■ Proizvodnja kancelarijskih i računskih mašina zadovoljava oko 80% domaće tražnje. ■ Najvažniji proizvodi: Električni motori, generatori i transformatori, proizvodi za upravljanje u industrijskim procesima, elektro-oprema za motore i vozila, akumulatori, primarne ćelije i primarne baterije ■ Preduzeća sa najvećim prometom (10) ostvaruju 26,7% prometa podsektora u 2009. godini <ul style="list-style-type: none"> - CT COMPUTERS DOO, BEOGRAD - SAGA DOO BEOGRAD - KONCERN FARMAKOM MB ŠABAC - FABRIKA AKUMULATORA AD SOMBOR - KIM-TEC DOO BEOGRAD - FRESENIUS MEDICAL CARE SRBIJA DOO VRŠAC - MOELLER ELECTRIC DOO SREMSKA MITROVICA - PDS DOO NIŠ - ALTI DOO ČAČAK - ATB SEVER SUBOTICA - PIN COMPUTERS DOO NOVI SAD - Prednost: necenovna konkurentnost (kvalitet, dizajn), ■ kvalifikovani kadar koji ima tehnološko iskustvo, stalna i rastuća tražnja ■ Privatizacija i restrukturiranje: U periodu 2002-2010. privatizovano 68 preduzeća. Poništено je 10 kupoprodajnih ugovora. U narednom periodu predstoji okončanje restrukturiranja 6 preduzeća i tenderska ili aukcijska privatizacija 7 preduzeća sa društvenim kapitalom. ■ od 2004. do juna 2010. u podsektoru je realizovano 65 mil. EUR (ucešće u SDI prerađivačke industrije 2,4%). ■ Broj zaposlenih u periodu 2005-2009. smanjen je za 1,0 (339). U strukturi prerađivačke industrije povećano je učešće sa 6,4% u 2005. na 7,4% u 2009 ■ Najrazvijeniji podsektor u tri područja – Gradu Beogradu, Nišu i Severnobačkoj oblasti, a 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Tražnja za komunikacionom opremom, preciznim i optičkim instrumentima je gotovo dvostruko veća od domaće proizvodnje. Zbog toga, se domaća tražnja za proizvodima radio, TV i komunikacione opreme zadovoljava sa svega 3% iz domaćih izvora, a tražnja za preciznim i optičkim instrumentima sa oko 35%. ■ Količina električnog i elektronskog otpada naglo raste, dok sadržaj opasnih materija (olovo, živa...) degradira životni ambijent usled neadekvatanog tretmana (isparavanje organskih jedinjenja, zagađenje zemljišta) i odlaganja na depozite. Smanjenje zagađenja i ušteda u ograničenim resursima koji se

<p>značajnije participira i u industriji Pomoravske i Zaječarske oblasti. U ostalim područjima u ovom podsektoru zastupljena su uglavnom preduzeća male i srednje veličine bez većeg uticaja na rezultate lokalnih privreda.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Za istraživanje i razvoj postoji zadovoljavajući broj raspoloživih istraživača i tehničara. Uticaj stranih kupaca na razvoj inovativnosti izraženiji je kod velikih, izvozno orijentisanih i preduzeća u stranom vlasništvu. Osnovna ograničenja: nepovoljno okruženje, nerazvijenost potrebnе infrastrukture, nedovoljno stimulativne mere države i slaba povezanost sa naučnim i istraživačkim institucijama. 	<p>koriste pri proizvodnji ovih uređaja, moguće je uz viši stepen adekvatnog recikliranja.</p>
--	--

■ IKT u Srbiji

■ STANJE/ SNAGA
<p>■ IKT je jedan od najživljih i najbrže rastućih industrijskih sektora u Srbiji</p> <p>■ Postoji prepoznatljiv trend među autsorsing preduzećima iz Srbije, pokušavaju da iznesu svoje sopstvene proizvode koji imaju visoku izvoznu vrednost na inostrana tržišta.</p> <p>■ IT nastavlja da se razvija u oblasti softverskog inženjeringu, offshore i dizajniranja sistema i integracijama.</p> <p>■ Struktura usluga u izvozu IT sektora je bila: kompjuterske usluge 13 miliona eura, integracije sistema 0,5, ugrađeni delovi 17, programiranje 65, ukupno 125,5 miliona eura. Struktura izvoznih usluga prema broju IKT preduzeća je bila: kompjuterske usluge 114 preduzeća, integracija sistema 22, ugradnja delova 66, programiranje 260, ukupno 462 preduzeća.</p> <p>■ Struktura izvoznih usluga IKT sektora prema broju zaposlenih je bila: u preduzećima koja izvoze kompjuterske usluge je 2010. radilo 2.143 zaposlena, integraciji sistema 1.020, ugradnji delova 369, programskim preduzećima 1.847, njih ukupno 5.379 zaposlenih.</p> <p>■ Struktura usluga vezanih za IKT sektor u Srbiji, prema delatnosti preduzeća je: programska podrška 12%, proizvodnja softvera 38%, IT obrazovanje i obuka 46%, konsalting za umrežavanje i integraciju 48%, hardverska podrška i instalacija 60%, integracija sistema 62%, autsorsing 68%, konsalting, priprema i razvoj aplikacija 80%.</p> <p>■ Srpske kompanije poseduju izuzetnu stručnost u svim popularnim programskim jezicima: kao što su MiSKL, net, Java-u., C, C++, ASP, Visual Basic, PHP, Perl, KSML i drugi.</p> <p>■ Telekomunikacije, bankarstvo i proces proizvodnje su glavni kupci softverskih proizvoda, i zajedno čine skoro 53% udela na tržištu.</p> <p>■ Srpski proizvođači koriste IT, različite baze podataka, softvere za programiranje, uglavnom MS SKL, MiSKL, Oracle, Postgres, DB2, Sibase i drugi.</p> <p>■ Tokom proteklih nekoliko godina, razvoj i unapređenje IT- usluga kao što su: mobilna telefonija, Internet tehnologije i aplikacije, outsourcing i prenos podataka je znatno povećan. Broj privrednih subjekata koji koriste ove tehnologije, kao i onih koji se bave IT-em u Srbiji je takođe u porastu.</p> <p>■ Krajem 2010. godine u Srbiji je poslovalo 1.544 IT kompanija sa više od 12.000 zaposlenih. Prosečan broj stalno zaposlenih po kompaniji je 7.</p> <p>■ Izvoz IT usluga je oko € 130 miliona evra.</p> <p>■ Prihod IT sektora je u 2008. godini bio 550 miliona evra, da bi u 2010. godini pao na € 424 miliona evra.</p> <p>■ Na globalnom tržištu, IT kompanije iz Srbije su uglavnom angažovane u autsorsing programima kodova, testiranju softvera i projektovanju sajtova, kao i u pružanju rešenja u industriji ugradnje kompjuterskih delova.</p> <p>■ Glavna tržišta za ovu industriju su: Nemačka, SAD, Velika Britanija i Holandija.</p> <p>■ Izuzetan intelektualni kapital u ovoj oblasti koji postoji u Srbiji, privlačne cene rada, odlične eštine radnika, dobre komunikacije mreža i visoki nivo znanja engleskog jezika, konkurenčne su prednosti IKT sektora.</p> <p>■ Pozitivna su iskustva i rad nekih od vodećih svetskih lidera IKT-preduzeća koja su proširila svoje poslovanje na Srbiju: Cisco Systems, Ericsson, Hewlett Packard, IBM, Intel, Microsoft, Motorola, Oracle, Redhat, SAP, Siemens, Telenor.</p> <p>■ Oblasti IKT industrije prema visinu prometa i ostvarenih prihoda u 2010. godini su: CAD/CAM 3%, SCM 6%, Elektronska trgovina 7%, Aplikacije infrastrukture 8%, Upravljanje podacima 9%, Klijenting 10%, Poslovna inteligencija 10%, Portali 10%, Finansije, računovodstvo 11%, CRM 11% i ERP 13%. IKT sektor ima visoko diverzifikovane proizvode i usluge za izvoz</p> <p>■ Širok je spektar usluga IKT po konkurentnim cenama. Cena konkurenčnosti inženjera je još jedna prednost poslovanja sa ili iz Srbije</p> <p>■ U odnosu na plate u zemlji, IT specijalisti zarađuju više od proseka, ali u odnosu na svoje evropske kolege situacija je sasvim drugačija. Neto zarade se kreću od € 600 do € 1.200 mesečno za visoko kvalifikovane fakultetski obrazovane kadrove, dok se bruto zarade se kreću od 1.000 € do 2.000 € mesečno.</p> <p>■ Pozitivna iskustva IKT kompanija u Srbiji:</p> <p>■ Centar za razvoj programa Microsoft Srbija (MDCS), ComTrade Group, jedna je od vodećih kompanija u oblasti IKT u jugoistočnoj Evropi. konglomerata u jugoistočnoj Evropi, Spinnaker New Technologies, PSTech, EXECOM GOWI tim, DMS Group, IMP-Telekomunikacije je člerka firme "Mihajlo Pupin", Euronet Worldwide, poreklom iz SAD, High Tech Engineering Center – HTEC je pouzdan outsourcing partner za klijente iz EU i SAD.</p> <p>■ Brojne su inicijative za osnivanje naučno-tehnoloških parkova u Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kragujevcu. Tu je i tehnološki park u Vršcu.</p>

- Ovde takođe u razradi snaga ovog sektora analizirati i druge vrste transporta /železnička oprema, Brodogradnja, Avio industrija, kao i Povezane industrije / Agroindustriju, Industriju metalnog i elektro otpada.

■ **Dalja ograničenja razvoja metalske industrije**

■ Makroekonomski ograničenja	■ Marketing
<ul style="list-style-type: none"> ■ Nerazvijene i skupe trgovinske usluge na tržištu ■ Visoke tržišne barijere ■ Korupcija ■ Neefikasna proizvodnja janih dobara ■ Problematično tržište kapitala ■ Jaz veština, nerazvijeno tržište rada ■ Neadekvatna privatizacija 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nedostatak istraživanja tržišta, promocije ■ Slab marketing na ciljnim tržišima ■ Slaba povezanost marketinga sa ostlim funkcijama
■ Slab nivo mezo organizovanosti i upravljanja	■ Odnos prema potrošačima
<ul style="list-style-type: none"> ■ Prekinute horizontalne i vertikalne veze sa partnerima u lancu reprodukcije ■ Slabe inicijative za klastering 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Slab odnos prema kupcima ■ Slabo praćenje potreba ■ Nerazvijena mreža za postprodajnu podršku
■ Slab nivo mikro organizovanosti i upravljanja	<ul style="list-style-type: none"> ■ Cene i uslovi nabavki faktora proizvodnje
<ul style="list-style-type: none"> ■ Prevaziđena liderstvena kultura menadžmenta ■ Konzervativno upravljanje ■ Slaba organizacija funkcija ■ Slaba koncentracija na unutrašnjem tržištu rada ■ Malo ulaganje u razvoj humanog kapitala 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Niska cena rada, nepovoljna za zapošljavanje onih sa najvećim znanjima i veštinama ■ Visoka cena kapitala u odnosu na konkurente ■ Cene domaćih i sirovina i komponenti/monopol/visoke ■ Nerazvijeni sektor poslovnih usluga za metal
■ Razvoj	■ Odnos prema dobavljačima
<ul style="list-style-type: none"> ■ Nejasno strateško pozicioniranje o razvoju, inovatina politika ■ Nerazvijena NTIOK ■ Nerazvijano unutrašnje preduzetništvo ■ Kratkoročne vizije ■ Mala ulaganja u razvoj proizvoda ■ Nema benchmarkinga i praćenja drugih, lidera 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nerazvijena mreža dobavljača ■ Slab odnos, neredovno izvršavanje obaveza, ■ Slabo praćenje potreba razvoja dobavljača
■ Proizvodno tehnološka ograničenja	■ Investicije
<ul style="list-style-type: none"> ■ Zastareli kapaciteti i uništeni ■ Tehnologije sa niskim tehnologijama ■ Praktično ne postoje sopstvena rešenja ■ Sporo usvajanje spoljnih rešenja 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nizak nivo investicija ■ Dominantan ulaganja u obratni capital ■ Nema pravih razvojnih porjekata ■ Slab interes domaćeg i stranog kapitala za Greenfield investicije u izvozne industrije sa višim tehnološkim nivom

6. Znaci oporavka industrijske politike Srbije

Industrijska politika Srbije u proteklom tranzisionom periodu bila je usmerana ka: (a), procesu privatizacije i restrukturiranju privrede (b) jačanju preduzetničkog sektora, (v) stvaranju konkurentnog poslovнog ambijenta.

U skladu sa tim strateškim opredeljenjima institucionalna rešenja i državni podsticaji imali su za cilj:

Oblast industrijske politike	Mere
Privatizacija i restrukturiranje društvenih preduzeća	<p>Primenom aktuelnog modela prodaje društvenog kapitala, ukupno je prodato/privatizovano, 2402 preduzeća – od čega javnim tenderom 93, aukcijama 1598, a putem „tržišta kapitala“ 711 preduzeća. Preostalo je da se privatizuje još 307 preduzeća – odnosno 11% od ukupnog broja preduzeća koja su podlegala obavezi privatizacije.</p> <p>Restrukturiranje prerađivačke industrije, posebno metalskog sektora u Srbiji koji je bilo prepušteno samo spontanom delovanju faktora koji su uticali na razvoj ovih delatnosti, kao što su</p>

	<p>privatizacija i ulazak novih kompanija na tržište (<i>free entry</i>) pre svega kroz strane direktnе investicije, upućuje da: privatizacija u ovim delatnostima nije završena, pre svega zbog toga što je raskinut veliki broj ugovora o kupoprodaji, a neka od značajnih preduzeća nisu uopšte privatizovana, gubici u preduzećima iz ovih delatnosti su relativno veliki, tako da ona nisu u stanju da izmiruju svoje obaveze i neka od ovih preduzeća zapošljavaju veliki broj radnika kojima se isplaćuju relativno male zarade, socijalni program što, između ostalog, stvara socijalne tenzije. Pozitivni aspekti procesa restrukturiranja prerađivačke industrije jeste namera države da podeli ove procese u zavisnosti od specifičnosti problema sa kojima su suočena preduzeća za restrukturiranje i da primeni sledeće mere:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. preduzeća kojima predstoji privatizacija (inicijalna ili nakon raskida ugovor) Mere : hitna direktna privatizacija ukoliko za to postoje uslovi, dokapitalisanje od strane privatnih investitora, eventualno i od strane države, radi omogućavanja potpune ili bar većinske privatizacije, pokretanje stečaja uz istovremeno podnošenje unapred pripremljenog plana reorganizacije, pokretanje stečaja sa bankrotstvom kao krajnjim ishodom. Nadležni za ova preduzeća bili bi <i>rukovodioци projekata</i> iz Agencije za privatizaciju u slučaju preduzeća kod kojih je privatizacija u toku, a <i>privremenim zastupnicima kapitala</i> bili bi odgovorni za odabranu preduzeća kod kojih je raskinut ugovor o privatizaciji. Rukovodioци projekata i zastupnici kapitala bi predlagali mere (1)-(4) i podnosili izveštaje nadležnom ministarstvu. 2. privatizovana preduzeća kod kojih kupci još imaju ugovorne obaveze Mere: Kontrolovi izvršenja ugovora, inače zaposleni u Agenciji za privatizaciju, trebalo bi ne samo da ex post kontrolisu izvršenje ugovornih obaveza, već i da, uvidom u aktivnosti preduzeća i kupaca/investitora, anticipiraju moguća događanja i da predlažu Agenciji/ministarstvu način na koji će se sarađivati sa kupcem i obezbediti da privatizacija bude konačna i uspešna. 3. ostala preduzeća. Mere: Privatizovana preduzeća bez daljih ugovornih obaveza kupca i autentična privatna preduzeća, koja treba da budu dalje redukovana na samo ona preduzeća koja imaju gubitke u poslovanju i teškoće u izmirivanju obaveza. Za ova preduzeća, nadležno ministarstvo bi angažovalo svoje <i>poverenike</i>, zadužene za predlaganje mera podrške od strane države, kad se dokaže da su one opravdane. Te mere sastojale bi se u davanju određenih povlastica iz nadležnosti države, reprogramiranju obaveza prema državi i njenim institucijama, eventualno i kreditiranje od strane državne razvojne/finansijske institucije. 4. Restrukturiranje i privatizacija problematičnih sektora Prerađivačke industrije s apojeidnačnim specifičnim merama za svako preudzeće: Mere: Rudarsko-topioničarski basen Bor (RTB Bor), preduzeća iz grupe Zastava, Kragujevac, Fabrika automobila Pribor (FAP) i preduzeća iz grupe Industrija hidraulike i pneumatike „Prva petoletka“, Trstenik.
Privlačenje stranih direktnih investicija	Institucionalni instrumenti Vlade:
Usmeravanje razvojnih podsticaja – izvozni, privredni, regionalni, subvencije	<ol style="list-style-type: none"> 1. formiranje Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza (SIEPA) i Agencije za osiguranje i finansiranje izvoza (AOFI) i zakonskim rešenjima u 2010. 2. Podsticajni projekti i sredstva (greenfield subvencije) usmeravani su u proizvodne sektore i sektore usluga koje mogu biti predmet međunarodne trgovine (osim trgovine, ugostiteljstva i poljoprivrede). <ul style="list-style-type: none"> ■ Osnovni kriterijum su nova radna mesta, a bespovratna sredstva se odobravaju u zavisnosti od oblika investiranja, mesta investiranja i ispunjenosti kriterijuma: ■ Za investicije u proizvodni sektor i sektor usluga koje jesu ili mogu biti predmet međunarodne trgovine, dodeljuju se bespovratna sredstva u iznosu od 2.000 do 10.000 evra po novom radnom mestu. ■ Izuzetak predstavljaju investicije od posebnog značaja: ■ Za investicije koje prelaze ukupan iznos od 200 miliona evra i kojima se obezbeđuje otvaranje najmanje 1.000 novih radnih mesta, sredstva se određuju u iznosu od 25% od ukupne visine investicije. ■ Za investicije koja prelaze iznos od 50 miliona evra i kojima se obezbeđuje otvaranje najmanje 300 novih radnih mesta, sredstva se određuju u iznosu od 20 % od ukupne visine investicije. ■ Iznos sredstava određuje Vlada u zavisnosti od važnosti, vrednosti i uslova projekta 1. Izvozne stimulacije se usmeravaju kroz bespovratna finansijska sredstava malim i srednjim privrednim društvima za finansiranje aktivnosti koje doprinose povećanju izvoza iz Republike Srbije (SIEPA), i to za sledeće namene: <ul style="list-style-type: none"> ■ dizajn novog proizvoda ■ testiranje, sertifikacija i resertifikacija proizvoda

	<ul style="list-style-type: none"> ■ sertifikacija i resertifikacija sistema upravljanja kvalitetom ■ samostalno učešće na međunarodnim privrednim sajmovima u inostranstvu ■ sticanje i potvrđivanje prava industrijske svojine ■ dizajn novog pakovanja proizvoda ■ dizajn promotivnih materijala - brošura i veb sajt ■ organizovani poslovni susreti u inostranstvu ■ organizovane posete stranim tržištima. <p>iz Nacionalnog investicionog plana, sa ciljem da se efikasnije iskoriste investicije od privatizacionih prihoda, kao i kredita međunarodnih finansijskih institucija. Prioritetna ulaganja NIP-a odnosila su se pored velikih infrastrukturnih projekata i na razvoj privrede ulaganjem u industrijske zone i tehnološke parkove (u 2009. uloženo 4 miliona evra). Iz NIP-a se za 2.531 projekata utrošilo više od 1 mld. evra (1.001.502.532).</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Osiguranje i finansiranje izvoza (preko AOFI-ja) obezbeđuje se kroz (a) kratkoročne kredite izvoznim preduzećima koja ostvaruju izvoz veći od 1.000.000 EUR (u iznosu od 30.000 EUR do 1.500.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti, sa kamatnom stopom 3-5% u zavisnosti od vrednosti izvoza; i (b) kratkoročne kredite izvoznim preduzećima koja su ostvarila izvoz veći od 300.000 EUR (u iznosu od 30.000 EUR do 200.000 EUR u dinarskoj protivvrednosti), sa kamatnom stopom EURIBOR+1% do EURIBOR+3% u zavisnosti od ostvarenog izvoza i boniteta preduzeća. 3. U cilju privlačenja stranih investicija kao i celokupnog unapređenja srpske privrede, uspostavljena je pravna osnova za formiranje slobodnih zona. Slobodne zone predstavljaju infrastrukturno opremljeno zemljište na kome je dodatno garantovan i stimulisan režim poslovanja kroz: (a) fiskalne pogodnosti (oslobađanja od svih poreskih opterećenja za SDI, PDV, taksi i poreza lokalne samouprave), (b) oslobođenja od plaćanja carine za uvoz opreme, sirovina i repromaterijala za proizvodnju namenjenu izvozu, građevinskog materijala namenjenom za izgradnju infrastrukture u slobodnoj zoni i dr., (v) finansijske pogodnosti (slobodan protok kapitala, profita i dividendi), (g) efikasna administracija na principu jednog šaltera, (d) jednostavna i brza carinska procedura zahvaljujući ispostavama Uprave carina, (d) subvencije od strane lokalne samouprave, (e) pružanja seta usluga korisnicima po povlašćenim cenama (organizacija transporta, pretovar, utovar, špediterске usluge, agencijске usluge, usluge osiguranja i reosiguranja, bankarski poslovi i dr.) 4. Podsticanje privrednog i regionalnog razvoja. Podsticajna politika od 2001. godine konstantno je dobijala na značaju, što je imalo za rezultat proširivanje mehanizama i instrumenata u cilju rešavanja specifičnih privrednih i razvojnih problema kao i regionalnih disproporcija. Godišnjim <i>Programima za podsticanje privrednog i regionalnog razvoja</i> (preko Republičkog fonda za razvoj) težiće je dato podsticajnim mehanizmima (republički projekti, započeta fiskalna decentralizacija, direktna izdvajanja iz budžeta za projekte komunalne i poslovne infrastrukture, direktnе investicije u industrijske centre i devastirana područja, povoljni krediti, poreski podsticaji za investitore i drugo), odnosno, stvaranju privlačnijeg investicionog ambijenta i oživljavanju proizvodnje. Osnovni cilj ovih programa je podsticanje privrednog, a naročito industrijskog razvoja, unapređenje konkurenčnosti domaće privrede, razvoj proizvodnog zanatstva i uslužnih delatnosti i podsticanje zapošljavanja. <p>Sistem podsticanja privrednog razvoja odvijao se putem</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ direktnih i indirektnih podsticaja iz budžeta Republike, AP Vojvodine i jedinica lokalne samouprave, ■ pretpriступnih fondova Evropske unije i sredstva razvojne pomoći međunarodne zajednice ■ razvojnih kredita međunarodnih finansijskih institucija i poslovnih banaka. Podsticajna sredstva za privredni i regionalni razvoj, obezbeđivala su se preko Fonda za razvoj Republike Srbije, Nacionalnog investicionog plana (od 2006.), različitih vidova državne pomoći i fondova strane pomoći. <p>Iz ovih izvora u periodu 2001-2009. različitim podsticajnim instrumentima ukupno je investirano preko 6,6 milijardi evra za 18.838 projekata iz različitih oblasti privrede.</p> <p>Od 2001. godine, aktivnost Fonda za razvoj Republike Srbije, usmerena je na kreditiranje investicionih programa iz oblasti industrije i prerađivačkih kapaciteta, programe koji obezbeđuju veći nivo projektovane rentabilnosti, odnosno veće ekonomski efekti, programe koji obezbeđuju</p>
--	--

	<p>otvaranje novih radnih mesta i veće neto devizne efekte kao i programe koji ne zahtevaju nova ulaganja u izgradnju građevinskih objekata. Od 2005. godine, programski ciljevi proširen su na unapređenje konkurentnosti domaće privrede (krediti za opštine Kragujevac, Bor i Vranje), podsticanje razvoja proizvodnog zanatstva i uslužnih delatnosti, podsticanje zapošljavanja (kroz mikro kredite), razvoj tržišta kapitala, kao i razvoj preduzeća i preduzetništva (kroz Start-up kredite).</p> <p>Posredstvom Fonda, u ovom periodu, za stimulisanje privrednog razvoja odobrilo se 1,3 milijardi evra (1.265.293.375) za 157 opština (od kojih su 11 sa teritorije AP KIM), za 16.307 kredita iz različitih oblasti privrede, čijom se realizacijom planiralo 95.915 novozaposlenih (evidencija o novozaposlenim vodi se od 2004.). Tokom perioda iznos sredstava je kontinuirano povećavan, tako da je u 2009. (295,9 mil. evra) desetostruko veći od plasiranih sredstava u 2001. godini (27,8 mil. evra). Odobravanjem kredita Fonda za razvoj, u 2010. godini, za podsticaj i razvoj industrije naročito na devastiranom području, planiralo se obezbeđivanje sredstava u iznosu do 7,0 mlrd. din. (pod uslovom da je nosilac investicije veliko ili srednje preduzeće ili novo čiji osnivači već imaju proizvodnju na devastiranom području koje posluje duže od pet godina i zapošljava više od 50 zaposlenih radnika).</p> <p>Ova nova podsticajna mera od suštinskog je značaja ne samo za industrijski razvoj, već i za privlačenje novih investicija i rehabilitovanje preduzeća ulaganjem u nove ili proširenje postojećih proizvodnih pogona.</p> <p>Za brži razvoj privrede i ublažavanje strukturnih privrednih neravnopravnosti od 2003. godine, različitim vidovima državne pomoći dodeljeno je 4,3 mlrd evra, od čega se za regionalnu državnu pomoći plasiralo 493 miliona evra.</p> <p>Kreditna podrška privredi iz budžeta Republike Srbije raspoređuje se po posebnom programu koji usvaja Vlada RS, na predlog Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja. Sredstva se odobravaju u vidu tzv. „mekih“ kredita, preko Fonda za razvoj Republike Srbije, uz valutnu klausulu, kamatnu stopu 1% na godišnjem nivou, rokom vraćanja kredita 36 meseci, pri čemu period otplate nastupa 12 meseci od dana povlačenja kredita, u toku koga se kamata obračunava tromešечно unazad i pripisuje glavnom dugu. Korisnici sredstava su preduzeća iz oblasti prerađivačke industrije i građevinarstva. Prioritet pri odobravanju ovih sredstava imaju preduzeća koja se pripremaju ili su otpočela proces restrukturiranja i privatizacije. Paralelno sa napretkom procesa restrukturiranja i privatizacije, sredstva za kreditnu podršku se smanjuju. Okončanjem procesa privatizacije prestaće potreba za ovim vidom kreditne podrške privredi.</p> <p>U okviru Programa mera Vlade za ublažavanje efekata svetske ekonomske krize u Republici Srbiji realizuju se sledeće direktnе mere:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ direktno subvencionisanje kamatne stope na kredite za održavanje likvidnosti i finansiranje trajnih obrtnih sredstava i izvozne poslove; ■ sufinansiranje kredita za investicije bez garancije i sa garancijom Fonda za razvoj; ■ direktno subvencionisanje kamatne stope na potrošačke kredite (lizing) i kredite za pravna lica za kupovinu određenih trajnih potrošnih dobara; ■ subvencionisanje kupovine automobila proizvedenih u Srbiji zamenom staro za novo, ■ podsticanje proizvodnje i prodaje traktora u Republici Srbiji i subvencionisanje kupovine traktora proizvedenih u Republici Srbiji, ■ direktno subvencionisanje kamatne stope na potrošačke kredite za kupovinu građevinskog materijala kao određenog trajnog potrošnog dobra, ■ subvencionisanu kupovinu teretnih motornih vozila-kamiona proizvedenih u Republici Srbiji i zmenu staro za novo i subvencionisanu kupovinu i remont građevinskih mašina proizvedenih u Republici Srbiji, ■ direktno subvencionisanje kamatne stope za stambene kredite i dugoročno stambeno kreditiranje. <p>Trgovinski sistem</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Srbija je podnela zahtev za članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji 2004. godine i pregovori o pristupanju su i dalje u toku. Do kraja 2010. godine trebalo bi da se ispunе svi tehnički zahtevi, tako da se prijem u ovu organizaciju očekuje do kraja 2011.
--	---

	<p>godine. Sa najznačajnijim trgovinskim partnerima spoljna trgovina je u velikoj meri već liberalizovana, u skladu sa bilateralnim odnosno multilateralnim sporazumima o slobodnoj trgovini.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Prelaznim trgovinskim sporazumom između Srbije i Evropske unije predviđeno je da se u narednih šest godina postepeno uspostavi slobodna trgovina industrijskim i poljoprivrednim proizvodima. Evropska unija je ukinula carinska i druga ograničenja za uvoz industrijske robe iz Srbije, dok će Srbija to uraditi u fazama u narednih šest godina, u zavisnosti od osetljivosti proizvoda. ■ Srbija je takođe potpisnica CEFTA sporazuma, koji definiše zonu slobodne trgovine između Srbije, Albanije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Moldavije, Hrvatske, Crne Gore i UNMIK-a. Sporazumom su ukinuta sva ograničenja za trgovinu industrijskim proizvodima, a do sada je Srbija potpuno liberalizovala i trgovinu poljoprivrednim proizvodima sa BiH, Makedonijom i Crnom Gorom. ■ Prema sporazumu sa Rusijom, liberalizovana je trgovina preko 95% proizvoda, na čiji izvoz se plaća samo administrativna taksa od 1%. Proizvodi koji ne podležu povlašćenom tremenu su šećer, meso, vino, cigarete, pamučne tkanine, traktori i još neki industrijski proizvodi. Od 31. marta 2009. godine primenjuje se trgovinski sporazum sa Belorusijom, koji podrazumeva ukidanje carinskih i količinskih ograničenja za trgovinu, izuzimajući mali broj osetljivih poljoprivrednih proizvoda, mineralna goriva i akciznu robu. U narednom periodu očekuje se formiranje carinske unije između Rusije, Belorusije i Kazahstana, pa bi proizvodi plasirani u Rusiju i Belorusiju, pod istim uslovima mogli doći i na tržište Kazahstana. ■ Od 1. septembra 2010. godine primenjuje se Sporazum o slobodnoj trgovini sa Turskom. Sporazum predviđa modelu asimetrične liberalizacije trgovine u korist srpske strane. Podrazumeva se ukidanje svih carinskih i drugih ograničenja sa istim dejstvom na uvoz industrijskih proizvoda iz Srbije u Tursku, dok je aneksom II definisana dinamika snižavanja carina za uvoz robe iz Turske u Srbiju. Liberalizacija trgovine poljoprivrednim proizvodima odnosi se samo na biljne proizvode i ribu i odvijaće se na osnovu količinskih kvota u okviru kojih će se plaćati carina po preferencijalnoj stopi. ■ Na osnovu sporazuma potписанog sa zemljama EFTA, koji je stupio na snagu 1. oktobra 2010. godine, članice EFTA su se obavezale na ukidanje svih kvantitativnih i carinskih ograničenja na uvoz svih industrijskih proizvoda iz Srbije, uključujući i ribu i proizvode od ribe. Srbija je dužna da postepeno smanjuje uvozna ograničenja sve do 2014. godine. Obzirom da članice EFTA nemaju zajedničku poljoprivrednu politiku, status poljuprivednih proizvoda uređen je posebno sa svakom državom, a obezbeđena je liberalizacija za značajan broj proizvoda. ■ Spojnotrgovinska razmena sa Sjedinjenim Američkim Državama velikim delom se odvija na osnovu Opšteg sistema preferencijala, koji obezbeđuje preferencijalni bescarinski tretman za preko 4.500 proizvoda, u koje nisu uključeni osetljivi proizvodi poput tekstila, poljoprivrednih proizvoda i sl.
Sveobuhvatna reforma propisa (SRP)	<ul style="list-style-type: none"> ■ Poboljšana predvidivost i transparentnost opštег institucionalnog okvira i usvajanje mera koje za cilj imaju olakšavanje i pojednostavljinjanje zahteva koje treba da ispune početnici u poslovanju, odnosno obavljanje poslovnih aktivnosti, važan su element industrijske politike svake zemlje. Uspesan i delotvoran, nezavisan i nepristrasan pravosudni sistem, važan su preduslov razvoja konkurentne privrede u celini a pogotovo njenog industrijskog sektora. Takođe, zakonodavstvo, pod kojim se podrazumevaju i pravila koja važe na nivou lokalne i regionalne samouprave, a naročito njihova primena kao i efikasnost javne administracije značajno utiču na uslove poslovanja i operativne troškove a ponekad čak utiču i na šanse za poslovanje nekih početnika u biznisu. To su razlozi zašto je bilo neophodno preispitati postojeća pravila i izvršiti njihovo pojednostavljinjanje ili uklanjanje onih nepotrebnih, nasleđenih ili zastarelih odredbi tamo gde predstavljaju prepreku u poslovanju preduzetnika ili im stvaraju dodatne troškove. Takođe je neophodno i uspostaviti procedure i metode za analizu novih zakona kako bi se izvršila procena njihovog uticaja na tok privrednih aktivnosti, tj. na visinu operativnih troškova jednog preduzetnika pre nego što budu usvojeni. ■ Strategijom regulatorne reforme u Republici Srbiji za period od 2008. do 2011. godine predviđen je niz mera za smanjenje administrativnih troškova poslovanja za 25% do 2011. godine i pojednostavljenje administrativnih procedura, čime bi se međunarodni rejting Republike Srbije u pogledu kvaliteta poslovnog okruženja znatno poboljšao. Mere se, pre svega odnose na unapređenje postojećeg sistema analize efekata propisa i jednokratno stavljanje van snage ili izmenu neefikasnih propisa – sveobuhvatna reforma propisa (SRP). ■ Za sprovođenje reforme obrazovana je Jedinica za sprovođenje SRP i utvrđen Akcioni plan za sprovođenje Strategije. Izvršenom inventurom i analizom propisa, izdvojeno je

2024 propisa koji posredno ili neposredno utiču na privredu. Organizovana je medijska kampanja kako bi privreda i građani uzeli aktivno učešće u Sveobuhvatnoj reformi propisa i dali svoje predloge za stavljanje van snage i izmenu propisa koji im komplikuju poslovanje. U proces prikupljanja inicijativa uključena su i strana privredna udruženja i organizacije kao što su: Savet stranih investitira, privredne komore, Američka privredna komora, NALED i dr. U skladu sa podnetim inicijativama sastavljeno je ukupno 340 preporuka za izmenu neefikasnih propisa i podneto regulatornim telima na mišljenje, a nakon usaglašavanja Vlada je usvojila 216 preporuka za sprovođenje.

- Kako bi se efekti sprovođenja preporuka novčano izrazili primjenjen je model standardnih troškova, koji uzima u obzir vreme potrebno da bi se ispunili administrativni zahtevi nametnuti propisima i dodatne troškove koje privredni subjekti snose zbog tih propisa. Na osnovu obračunatih troškova procenjene su uštede po osnovu eliminacije nepotrebnih procedura, kao i pojednostavljenja komplikovanih procedura ili smanjenja njihove učestalosti.

Tabela 30: Sveobuhvatna reforma propisa (SRP)

Preporuke koje su do sada sprovedene ili su u postupku sprovođenja, privredi Srbije godišnje donose uštedu od oko 142,4 mil. evra, kao i značajne pozitivne efekte koje

Status preporuka	Broj preporuka	Uštede u evrima
Sprovedene	69	50.832.521
U fazi sprovođenja	146	91.584.438
Ukupno	215	142.416.959
Nesprovedene	93	46.358.862

Izvor: MERR, jedinica za sprovođenje srp

nije bilo moguće kvantifikovati. Od 216 usvojenih preporuka sprovedeno je ili je u postupku sprovođenja 192 preporuke. Pored izmene propisa, Jedinica za sprovođenje SRP dala je preporuke za stavljanje van snage ukupno 196 suvišnih propisa (15 uredbi, 11 odluka i 170 ostalih podzakonskih akata). Ukinuto je 15 uredbi, 11 odluka i 166 propisa.

Uporedno sa sprovođenjem ove reforme prisutna je tendencija da se kroz usvajanje novih i izmenu postojećih propisa komplikuju postojeće procedure i uvode nove obaveze za privredu. S obzirom da takvi propisi mogu anulirati rezultate reforme SRP i dovesti do toga da osnovni ciljevi zbog kojih se reforma i sprovodi ne budu postignuti, u narednom periodu će se vršiti analiza i provera mogućih štetnih posledica nekih novih rešenja.

Svrha spomenutih aktivnosti koje će doprineti uspostavljanju modernog i boljeg (jasnog, jednostavnog, predvidivog i unapređenog) zakonodavnog okvira na svim nivoima je da se obezbedi transparentnost uslova poslovanja i garantuje povoljniji regulatorni okvir za razvoj tržišne privrede u industrijskom sektoru i preuzetništvu uopšte. Naime, regulatorne i druge prepreke ulasku na tržište, u principu, štite postojeće firme i sprečavaju ulazak novih konkurenata na tržište. Potreba da se poveća konkurentnost čini modernizaciju zakonodavnog okvira na svim nivoima (od tehničkih i sličnih pravila, do zakona koji uređuju uslove pristupanja tržištu u javnom i ostalim sektorima poslovanja) i brisanje zastarelih pravila neophodnim da bi se ohrabrla inovativnost, nova proizvodnja i organizacioni procesi.

6.1. Primeri oporavka metalske industrije

Metalska industrija je predstavljajla kičmu srpske privrede u prethodnoj dekadi, a danas je karakteriše znatan broj nedovoljno snažnih preduzeća u procesu reorganizacije. S druge strane, postoji nekoliko uspešnih primera poboljšanja efikasnosti i produktivnosti - sve veći broj kompanija koje beleži zadržavajući poslovni rezultat i sasvim solidnu profitnu marginu.

Prvo preduzeće na listi je neosporno US Steel Srbija, u Smederevu, sa stalnim prihodima i operativnim rastom od 10%. Poslovni prihodi preduzeća u 2007. iznosili 899 miliona €, po čemu je na petom mestu najvećih u domaćoj privredi. Stopa operativnih zarada (EBITDA) bio je nešto niža u odnosu na prethodnu godinu - kompanija beleži EBITDA od 42 miliona €, dok je u 2006 iznosio je € 46 miliona. Zanimljivo je porebiti 2 najveće kompanije u sektoru, US Steel i RTB Bor, koje su krajem 2007. su imale skoro isti broj zaposlenih, oko 5.770 radnika - US Steel Srbija je zabeležio promet od € 899 miliona i EBITDA od € 42 miliona, a RTB Bor je imao promet od € 110 miliona evra i operativni gubitak od 18 miliona €.

Izuzetno visoke stope rasta zabeležene su kod Cinos-a (185%, od € 28 miliona u 2006 poslovni prihod od € 79 miliona u 2007), Novkabel je u procesu restrukturiranja (53%, dostigavši 49 miliona €) i Ball Packaging Europe (je ostvario rast od 51%, do € 57 miliona). Impol Seval takođe beleži odličan rast od 11%, dok je rast Valjaonice bakra Sevojno i Nissal-a usporen. Robe široke potrošnje proizvođača: Metalca i Ball Packaging-a beleži ubedljivo najjači EBITDA marginu, 16,2%, što ih odvaja od ostalih industrija u metalском sektoru. Rezultati celog sektora u 2009. godini su pod uticajem globalne ekonomskе krize, smanjenjem industrijske proizvodnje, kao i padom cena metala i (polu) proizvoda. Pozitivna kretanja na nivou sektora mogu se očekivati aktiviranjem porizvodnje Fiata u Kragujevcu koji je tradicionalno jedan od vodećih potrošača domaće industrije metala.

Posmatrano po aktivnostima, najveći rast proizvodnje je ostvaren u: saobraćaju, snabdevanju električnom energijom, gasom i parom, prerađivačkoj industriji, finansijskoj delatnosti i delatnosti osiguranja, dok je najveći pad zabeležen u građevinarstvu. Industrijska proizvodnja je, u maju 2011. ostvarila rast od 3,5%, dok je u odnosu na isti mesec prethodne godine bila viša za 6,8%, najveći pozitivan doprinos rastu ukupne industrije je potekao od proizvodnje koksa i derivata nafte, proizvodnje prehrambenih proizvoda i pića, metalnih proizvoda, osim mašina, kao i od proizvodnje nameštaja.

Posmatrano po sektorima, međugodišnji rast je ostvaren u:

- rudarstvu (32,1%)
- snabdevanju električnom energijom, gasom i parom (19,1%)
- prerađivačkoj industriji (2,6%).

7. Promene u industrijskoj strukturi u Srbiji u cilju uvođenja ekonomije efikasnog korišćenja resursa i smanjenja ugljencioksida

Razvoj čistijih tehnologija, povećanje energetske efikasnosti i smanjenje nastajanja otpada, svakako će uticati na smanjenje zagađenja životne sredine. Nedovoljni institucionalni i administrativni kapaciteti za sprovođenje propisa u oblasti kontrole industrijskog zagađenja i upravljanja rizicima, neodrživo korišćenje prirodnih resursa, niska energetska efikasnost u industriji i prekomerno stvaranje otpada, zagađenje vazduha iz sektora industrije i zagađenje zemljišta, površinskih i podzemnih voda opasnim materijama i otpadom nameću potrebu definisanja industrijske politike u ovoj oblasti.

7.1. Strateške osnove podrške razvoju čistih industrija, povećanju energetske efikasnosti, održivom korišćenju resursa i obnovljive energije

Srbija je usvojila sledeća strateška dokumenta:

- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2017. godine /predviđa i obnovljive izvore energije i uvođenje ekoloških standarda u Srbiji.(usvojena 2007. Godine)
- Srbija je potpisala KJOTO Protokol /promovisanje mehanizama čistog razvoja (CDM) i Ministarstvo životne sredine je pokrenulo projekat podrške inicijativama za CAD . Ministarstvo je zato osnovalo Nacionalno telo za primenu mehanizama čistog razvoja (2008.g) .
- Zakoni i Uredbe Vlade Srbije u oblasti energetske efikasnosti i obnovljive energije
  - a. Vlada Srbije donela Uredbu za podsticanje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora /-Srpska preduzeća koja žele da posluju ekološki treba da prate pravila EMAS standarda -dobrovoljnog sistema kontrole i upravljanja životnom sredinom što će nas dovesti bliže EU. U tom smislu mora da dođe do prilagođavanja zakonske regulative u Srbiji
  - b. Zakona o zaštiti životne sredine („SI. GI. RS”, br. 135/04, 36/09) i Pravilnika o sadržini i metodologiji izrade Politike prevencije udesa, Izveštaja o bezbednosti i Plana zaštite od udesa, usaglašen sa Direktivom EU (96/61/EC i 2008/01/EC). Primena ovog zakona treba da doprinese smanjenju industrijskog zagađenja. Primena direktiva EU za unapređenje energetske efikasnosti,/Početak primene navedenih direktiva je 31. decembar 2011. godine, a krajnji rok za njihovu punu implementaciju je 1. januar 2017. Godine je obavezujući za Srbiju po osnovu Ugovora o osnivanju energetske zajednice/: D/2009/05, Direktiva 2006/32/EC o energetskoj efikasnosti kod krajnje potrošnje i energetskim uslugama koja menja Direktivu 93/76/EEC;

Direktiva 2002/91/EC o energetskim performansama zgrada i *Direktiva 92/75/EEC* o pokazateljima na koje se ukazuje obeležavanjem i standardnim informacijama o proizvodu koji se odnosi na potrošnju energije i drugih resursa primenom aparata u domaćinstvu. *Direktiva 2006/32/EC* o energetskoj efikasnosti kod krajnje potrošnje i energetskim uslugama definiše ciljne indikatore energetske efikasnosti, pravni okvir i mehanizme kako bi se uklonila ograničenja i unapredila energetska efikasnost u domenu krajnje potrošnje energije. Direktiva 92/75/EEC /sa Uredbom 1882/2003 i Uredbom 1137/2008/, o pokazateljima i standardnim informacijama o potrošnji energije na aparatima u domaćinstvu a u cilju preciziranja odredbi ove Direktive, EU je donela posebne direktive koja se odnose na obeležavanje stepena energetske efikasnosti aparata u domaćinstvu.

- c. Odlukom Ministarskog saveta je utvrđeno da ukoliko kućni aparati nisu propisno obeleženi, moći će se plasirati na tržištu Evropske unije najkasnije do 31. juna 2012. Godine
- d. Vlada je u julu 2010. godine usvojila Prvi akcioni plan za energetsku efikasnost Republike Srbije za period od 2010. do 2012. godine. Akcionim planom predviđena je ušteda finalne energije od 1,5% finalne domaće potrošnje energije u 2008. godini, odnosno da do 2018. godine ušteda neće biti manja od 9%. Pored toga, Akcionim planom je predviđeno da se do kraja 2010. godine usvoji Zakon o racionalnoj upotrebi energije koji predstavlja regulatorni okvir za sprovođenje tri direktive kao i uvođenje normativnih, poreskih, finansijskih i organizacionih mera za njihovu implementaciju
- e. Dugoročni nacionalni programi racionalne upotrebe energije odnose se na program obrazovanja mladih, program informisanja i unapređenja svesti stanovništva o značaju i merama koje se mogu primenjivati u ovoj oblasti i na programe za povećanje energetske efikasnosti velikog broja korisnika. Ti programi podrazumevaju povećanje energetske efikasnosti stambenih zgrada, domaćinstava, uvođenje novih tehnologija i materijala koji vode poboljšanju energetske efikasnosti, itd. U promovisanju mera povećanja energetske efikasnosti u industriji, značajan doprinos treba da daju Agencije za energetsku efikasnost Srbije (AEE), Mreže za energetsku efikasnost u industriji Srbije (MEEIS) i regionalnih centara za energetsku efikasnost (RCEE). Njihove aktivnosti bi trebale da budu usmerene na: uvođenje sistema energetskog menadžmenta (ems), praćenje i definisanje ciljeva, energetske revizije, poređenje sa najboljim praksama (benchmarking), studije slučajeva (identifikacija i širenje najbolje prakse) i obuku i edukaciju. Zakon uvodi obavezu označavanja nivoa energetske efikasnosti za tehničke uređaje i opremu, zgrade i transportna sredstava
- Zakon o planiranju i izgradnji⁹ /energetska svojstva objekata visokogradnje se utvrđuju izdavanjem sertifikata o energetskim svojstvima objekta, koji izdaje ovlašćena organizacija koja ispunjava propisane uslove za izdavanje sertifikata o energetskim svojstvima objekta, kao i da sertifikat o energetskim svojstvima objekta čini sastavni deo tehničke dokumentacije koja se prilaže uz zahtev za izdavanje upotrebljene dozvole. Upotrebljena dozvola ne može se izdati za zgradu koja ne ispunjava minimalne standarde energetske efikasnosti, a elaboratom se dokazuje da će predviđena upotreba energije biti u skladu sa standardom. Direktiva 2002/91/EK o energetskim performansama objekata./
- Transportna sredstva proizvedena u Srbiji, moraju da zadovolje minimalne standarde energetske efikasnosti, odnosno specifične potrošnje. Zabranjeno je uvoziti i puštati u promet nove ili polovne automobile i druga prevozna sredstva, ukoliko ne zadovoljavaju minimalne propisane standarde energetske efikasnosti.
- Zakonom o racionalnoj upotrebi energije uvodi se i organizovan način praćenja potrošnje energije kroz instituciju energetskih menadžera za: privredna društva sa pretežnom delatnošću u proizvodnom sektoru (industrijska postrojenja) sa potrošnjom primarne energije iznad granice (2500 ten/godišnje), privredna društva sa pretežnom delatnošću u sektoru trgovine i usluga (objekti) sa potrošnjom finalne energije iznad granice (1000 ten/godišnje) i opštine sa brojem stanovnika većim od 20.000 i zgrade i drugi objekti u javnoj svojini – državne uprave.

⁹ Службени гласник РС, бр. 72/09 и 81/09.

- Zakonom je predviđeno uvođenje podsticajnih mera i kreditnih linija na bazi sistema obavezujućeg izveštavanja o potrošnji energije i preduzetim merama, kao i destimulisanje potrošnje energije kroz dodatno oporezivanje prekomerne i neefikasne potrošnje.
- Zakonom o racionalnoj upotrebi energije se propisuje i formiranje Fonda za energetsku efikasnost /do kraja 2011. Godine/, koji bi se bavio finansiranjem projekata, programa i aktivnosti koje za cilj imaju povećanje energetske efikasnosti u sektoru proizvodnje i potrošnje energije i veće korišćenje obnovljivih izvora energije. očekuje
- Nacionalni program integracije, predstavlja osnov zakonodavnog plana rada Vlade Srbije. Prioritet za 2011. godinu je implementacija Seveso II Direktive i EMAS (sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine) propisa. Vlada Republike Srbije je 2008. usvojila Nacionalnu strategiju održivog razvoja („Sl. Gl. RS”, broj 57/08), a 2009. godine i Akcioni plan. Cilj Strategije je jačanje uzajamnog delovanja i ostvarenje značajnih efekata između zaštite životne sredine, ekonomskog rasta i socijalne ravnoteže, i doprinos usklađivanju ciljeva politika.
- Strategija uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji „Sl. Gl. RS”, broj 17/09), kojom se razrađuje koncept održivog razvoja, kroz podsticanje primene čistije proizvodnje, povećanja energetske i sirovinske efikasnosti i smanjenja nastajanja otpada. Nacionalnim programom zaštite životne sredine („Sl. Gl. RS”, broj 12/10) definisani su strateški ciljevi zaštite životne sredine, kao i specifični ciljevi zaštite vazduha, vode i zemljišta, i zaštite od uticaja pojedinih sektora na životnu sredinu (industrija, energetika, poljoprivreda, rudarstvo, saobraćaj itd). Utvrđene su neophodne reforme koje obuhvataju regulatorne instrumente, ekonomske instrumente, institucionalni okvir, sistem monitoringa, sistem finansiranja u oblasti zaštite životne sredine i potrebnu infrastrukturu u oblasti zaštite životne sredine.
- Nacionalna strategija upravljanja otpadom 2010-2019. godine („Sl. Gl. RS”, broj 29/10) nastavlja pravce utvrđene Strategijom iz 2003. godine. Prioriteti su uspostavljanje sistema za upravljanje opasnim otpadom iz industrije: izgradnja regionalnih skladišta i postrojenja za fizičko-hemijski tretman opasnog otpada.
- Uredba (EC)761/2001 dopunjena Uredbom (EC)1221/2009 o dobrovoljnem učeštu organizacija u sistemu upravljanja i kontrole zaštite životne sredine (EMAS) nije preneta, mada je EMAS utvrđen Zakonom o zaštiti životne sredine („Sl. Gl. RS”, br. 135/04, 36/09). Tokom 2009. sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine (EMAS) promovisan je kao dobrovoljna mera sa ciljem poboljšanja zaštite životne sredine. Usaglašen sistem upravljanja životnom sredinom prema standardima ISO 14001 i SRPS 14001 ima 178 preduzeća, od kojih je 115 iz oblasti industrije, dok koncept čistije proizvodnje primenjuje 26 preduzeća, a još 18 je u postupku prilagođavanja.
- Uredba (EC)1980/2000 o revidiranom programu dodelje ekološkog znaka preneta Pravilnikom o bližim uslovima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka, elementima, izgledu i načinu upotrebe ekološkog znaka („Sl. Gl. RS”, br. 3/09) za proizvode, procese i usluge. Dva preduzeća su, u 2009. godini, podnela zahtev za dobijanje eko-znaka.
- Uredba (EC)166/2006 o uspostavljanju registra ispuštanja i prenosa zagađujućih materija (PRTR) preneta u izmenama i dopunama Zakona o zaštiti životne sredine „Sl. Gl. RS”, br. 135/04, 36/09).
- Predlog Prostornog plana Republike Srbije predstavlja okvir za definisanje novog pristupa u upravljanju prostornim razvojem i utvrđuje osnovne pravce razvoja instrumentalizacijom dugoročnih ciljeva i definisanjem prioritetnih i strateških projekata i aktivnosti za realizaciju: područja zagađene i degradirane životne sredine (lokaliteti sa prekoračenjem graničnih vrednosti emisije, područja otvorenih kopova lignita, jalovišta, deponije, termoelektrane i dr.), područja ugrožene životne sredine (lokaliteti sa povremenim prekoračenjem graničnih vrednosti emisije, područja eksploracije mineralnih sirovina, velike farme, zone intenzivne poljoprivrede i dr.), područja kvalitetne životne sredine (šumska područja, turističke zone kontrolisanog razvoja, lovna i ribolovna područja, vodotoci II klase i dr.) i područja veoma kvalitetne životne sredine (zaštićena prirodna dobra, močvarna područja, planinski vrhovi i dr.).
- Pored četiri zakona koji su doneti 2004. godine, set od 16 zakona iz oblasti zaštite životne sredine usvojenih maja meseca 2009. godine, predstavlja evidentan napredak u usklađivanju propisa iz oblasti zaštite životne sredine sa relevantnim zakonodavstvom EU, a njihovo sprovođenje treba da doprinese rešavanju mnogih problema u životnoj sredini. Doneti su zakoni: o zaštiti vazduha, o zaštiti prirode, o

hemikalijama, o upravljanju otpadom, o ambalaži i ambalažnom otpadu, o zaštiti od ionizujućeg zračenja i nuklearnoj sigurnosti i dr. Godine 2010. donet je i Zakon o vodama i nastavljeno je usaglašavanje propisa sa EU direktivama. Još uvek nedostaje niz podzakonskih propisa koji prate implementaciju ovih zakona. To je proces koji zahteva velike ljudske i materijalne resurse.

- Na osnovu Preliminarnog spiska postrojenja za koje se izdaje integrisana dozvola u Srbiji postoje 182 takva postrojenja, od čega je 29 iz energetskog sektora, 26 iz proizvodnje i prerade metala, 36 iz industrije minerala, 19 iz hemijske industrije, 4 postrojenja za upravljanje otpadom i 68 postrojenja iz ostalih aktivnosti (industrije papira, tekstila, kože, prerade hrane, tretmana životinjskog otpada, kao i farme za uzgoj živine i svinja). Sva postrojenja iz navedenih vrsta aktivnosti imaju definisana ograničenja kapaciteta, osim postrojenja hemijske industrije koja podležu ovim obavezama bez obzira kakvima kapacitetima obavljaju svoju aktivnost. Za postojeća postrojenja koja su predmet izдавanja dozvole, Vlada je donela Uredbu o utvrđivanju Programa dinamike podnošenja zahteva za izdavanje integrisane dozvole („Sl. Gl. RS”, broj 108/08). Prema ovoj Uredbi postojeća postrojenja i aktivnosti su u obavezi dobijanja dozvole najkasnije do 2015. godine. Integrисana dozvola se izdaje za: rad novih postrojenja, rad i bitne izmene u radu postojećih postrojenja kao i za prestanak aktivnosti. Proces izdavanja dozvole traje 120 do 240 dana, ali mu prethodi period pripreme dokumentacije koji može potrajati i više meseci. Dobijanje integrisane dozvole podrazumeva ostvarivanje postavljenih tehničkih standarda, odnosno korišćenje najboljih dostupnih tehnika. U Republici Srbiji još nije izdata ni jedna integrisana dozvola, a tri zahteva su predata nadležnim organima. Nadležni organi za izdavanje dozvola su Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine i održivi razvoj i nadležni organi lokalne samouprave. Sistem dozvola zasnovan na emisijama uveden je za postrojenja za koja se ne zahteva integrisana dozvola.
- Pokrenute su brojne inicijative iz oblasti čiste tehnologije i od strane naučnih institucija, fakulteta u Beogradu i Kragujevcu i Ministarstva ekologije i ekoloških udruženja
- Na sindikatima je pokretanje aktivnosti iz ove oblasti u smislu podrške projektima Evropske federacije metalaca(EMF).
- Sadašnji nivo investicija u životnu sredinu u Srbiji je nizak (u periodu 2001–2008. godine je iznosio oko 0,3% BDP-a), a finansiranje od strane industrije i privatnog sektora je nedovoljno.

7.2. Primeri dobre prakse razvoja održive industrije

- Proizvodnja ekoloških vozila, solarnih panela i solarnih elektrana u Srbiji. Kompanija "Globus Auto" iz Pančeva je 2007. godine započela proizvodnju, to jest montažu vozila na elektro (baterijski) pogon i vetro-solarnih sistema u Srbiji, u saradnji sa partnerima iz Kine. Tako su u proizvodni program uveli turistička i komercijalna vozila na baterijski i solarni pogon, vetro-solarne sisteme za javnu rasvetu, a uradili su i prototipove prvog srpskog vozila na elektro-pogon.
- U toku je izrada prototipa prvog minibusa na elektro-solarni pogon, a tokom 2010. godine sa partnerima iz Kine tržištu će ponuditi prvi gradski niskopodni autobus sa pogonom gas-elektrro, a za 2011. godinu pripremaju isti takav autobus, ali na baterijski pogon. Sa partnerima iz Kine pripremaju i veliku investiciju u izgradnju fabrike vozila na elektro-pogon, fabrike litijum-jonskih baterija za elektro-vozila i industriju i fabriku solarnih ćelija i panela kao i izgradnju prve srpske solarne elektrane snage 2-5 MW.
- Pokrenuta inicijativa za formiranje Srpske asocijacije elektro vozila.
- Pre deset godina u Srbiji je proizvedeno prvo električno vozilo na baterijski pogon u preduzeću Raskovnik u Beogradu u nekoliko malih modela promovisanih na sajmu tenike u Beogradu od kojih je jedno preuzeto za prevoženje povređenih igrača na fudbalskim utakmicama u Srbiji.
- U sremskim Karlovcima radi pogon KM-Mont za proizvodnju solarnih ploča
- Postoje brojna preduzeća u Srbiji koja se bave inženjeringom i ugradnjom raznih solarnih sistema, vetrenača za proizvodnju električne energije i slično.
- Postoje industrijska postrojenja gde su prisutna značajna poboljšanja u smanjenju pritiska na životnu sredinu, fabrike cementa (*Titan, Holcim, Lafarge*) gde su u periodu nakon privatizacije uložena značajna finansijska sredstva u postavljanje filtera, kontinualni monitoring emisije, zatvaranje skladišta sirovina, transport sirovina iz rudnika

7.2. Razlozi podrške industrijske politike u oblasti održive industrije, resursa i sredine

Da bi se prevazišli postojeći nedostaci, neophodno je u ciljevima nove industrijske politike definisati unapređenje ekoloških standarda u procesu proizvodnje i implementaciju sistema integriranih dozvola za postrojenja u skladu sa zakonom i Direktivama EU. Takođe je potrebno izgraditi institucionalne kapacitete za upravljanje rizikom i odgovor na hemijske udese na svim nivoima, posebno zato što:

- Industrijska proizvodnja u Republici Srbiji doprinosi povećanom pritisku na životnu sredinu, pa i zagađenju životne sredine: zastarem tehologijama, dotrajalošću postrojenja, niskom energetskom efikasnošću¹⁰, neracionalnim korišćenjem sirovina i visokim nivoom stvaranja industrijskog otpada po jedinici proizvoda, nedovoljnim korišćenjem sekundarnih sirovina, neadekvatnim upravljanjem industrijskim otpadom, uključujući i opasni, niskim stepenom primene najboljih dostupnih tehnika u proizvodnim procesima, nedovoljnim podsticanjem privrede za uvođenje čistije proizvodnje, nedovoljnim monitoringom emisija zagađenja životne sredine. „Prljave“ industrije učestvuju u strukturi ukupne industrijske proizvodnje sa 50%. Pored emisija zagađujućih materija u vazduh i vodu i neadekvatne prakse odlaganja otpada, značajan faktor je i korišćenje energenata i sirovina, jer je industrija veliki potrošač energije¹¹.
- Među najznačajnije izvore **zagađenja vazduha** industrijskog porekla u Srbiji spadaju: rafinerije naftе u Pančevu i Novom Sadu, hemijski kombinat u Pančevu, Šapcu, Kruševcu i železara u Smederevu¹². Najveći izvori degradacije i **zagadživanja zemljišta** su eksploracija bakra u Boru i Majdanpeku (RTB Bor, flotacijsko jalovište i topionica) i nekontrolisano i neadekvatno odlaganje industrijskog otpada, posebno u okolini velikih industrijskih centara (Bor, Pančeva, Novi Sad, Smederevo, Beograd, Kragujevac). Identifikovano je 375 lokaliteta na kojima je zagađenje potvrđeno laboratorijskim analizama zemljišta i podzemnih voda, pri čemu je zagađenje prisutno u dužem vremenskom periodu.

Najugroženija područja su sledeće industrijske lokacije:

- Bor (RTB, flotacijsko jalovište Veliki Krivelj)
- Pančeva (hemijska i petrohemijska industrija, rafinerija)
- Šabac (industrija, deponija mulja)
- Beograd (industrija, saobraćaj, deponija)

¹⁰ Potrošnja primarne energije po stanovniku je na nivou 62% proseka EU i pokazuje tendenciju rasta usled rasta ukupne finalne potrošnje energije i pada broja stanovnika. Ukupna potrošnja raspoložive primarne energije (TPES) i ukupna potrošnja finalne energije (TFC)¹⁰ u 2008. godini gotovo da su na istom nivou kao i 1990. godine.

¹¹ 35% ukupne potrošnje finalne energije u 2009. godini

¹² Blizu 90% industrijskih otpadnih voda se ispušta bez prethodnog tretmana što dovodi do zagađenja vodotokova (najzagađeniji su Stari i plovni Begej, kanal Vrbas-Bećej, Toplica, Veliki Lug, Lugomir, Crni Timok i Borska reka). ukupna proizvodnja je realno opala za 22%, dok industrijska proizvodnja iznosi tek 44% ostvarene vrednosti iz 1990. godine

- Kruševac (hemijska industrija, deponija)
- Smederevo (železara, deponija sirovina)
- Loznica (industrija, Zajča)
- Veliki Bački kanal (na delu Crvenka-Kula-Vrbas)

- Većina industrija nema propisno obezbeđeno skladište **opasnog otpada**. Zadržavanje situacije kakva jeste, bez ulaganja u zaštitu životne sredine i sanaciju postojećih zagađenih područja, neminovno čini sve veću štetu životnoj sredini, ali i ekonomskom i prostornom razvoju
- U strukturi industrije najveći potrošači finalne energije su crna metalurgija, proizvodnja nemetalnih minerala, i obojena metalurgija

Potencijalni rizici i osnovne mere zaštite u oblastima metalske industrije:

Proizvodnja metala i metalnih proizvoda

- Emisije zagađujućih materija i čestica u vazduhu
- Kontaminacija zemljišta i površinskih i podzemnih voda (zagađenje može biti istorijsko iz prošlosti poslovanja ili iz tekućih aktivnosti)
- Nepravilno postupanje sa opasnim otpadom i hemikalijama
- Ispuštanje otpadnih voda bez tretmana
- Potrošnja energije
- Izvori buke i vibracija

Proizvodnja ostalih mašina i uređaja

- Emisija u vazduh čestica, CO₂, SO₂, NOx, rastvarača i dr.
- Otpadna ulja, rastvarači i otpadne vode iz operacija ispiranje i čišćenje
- Opsan otpad, otpad od tretmana vode, ambalažni otpad

Proizvodnja električnih i optičkih uređaja

- Otpad iz operacija zavarivanja, farbanja
- Emisija u vazduh (isparljivih organskih jedinjenja, praškastih materija i dr.)
- Ispuštanje otpadnih voda obuhvata efluent iz procesa bojenja
- Odlaganje električne robe kada postane otpad

Proizvodnja saobraćajnih sredstava

- Emisija u vazduh zagađujućih materija tokom bojenja i završnih operacija, isparljivih organskih jedinjenja lepkovi, izocijanati, CO₂, NOx
- Otpad iz operacija zavarivanja
- Odlaganje otpadnih vozila kada postanu otpad

U strukturi industrije najveći potrošači finalne energije su crna metalurgija, proizvodnja nemetalnih minerala, i obojena metalurgija. U strukturi engergenata, najveće učešće imaju prirodni gas 29,2%, električna energija 21,5%, nafta i derivati nafte 18,2%, čvrsta fosilna goriva 12,4%, topotna energija 10,4%, visokopećni gas 7,4% i drvo 0,8%. U ukupnoj potrošnji finalne energije u Srbiji, učešće električne energije iznosi 28%. Srbija ima viši nivo potrošnje električne energije po glavi stanovnika u odnosu na okruženje, nivo specifične potrošnje još uvek je ispod proseka EU-27. Ono što više zabrinjava jeste struktura potrošnje električne energije. U strukturi finalne potrošnje električne energije najveće učešće imaju domaćinstva.

Unapređenje energetske efikasnosti u funkciji razvoja industrie je jedan od preduslova industrijskog razvoja jer direktno utiče na konkurentnost privrede. Ministarski savet EU je u cilju unapređenja energetske efikasnosti u industrijskom sektoru u decembru 2009. godine doneo Odluku br. D/2009/05 o primeni tri nove direktive:

- Direktiva 2006/32/EC o energetskoj efikasnosti kod krajnje potrošnje i energetskim uslugama koja menja Direktivu 93/76/EEC;
- Direktiva 2002/91/EC o energetskim performansama zgrada i
- Direktiva 92/75/EEC o pokazateljima na koje se ukazuje obeležavanjem i standardnim informacijama o proizvodu koji se odnosu na potrošnju energije i drugih resursa primenom aparata u domaćinstvu.

Početak primene navedenih direktiva je 31. decembar 2011. godine, a krajnji rok za njihovu punu implementaciju je 1. januar 2017. godine. Primena direktiva je obavezujuća za Srbiju po osnovu Ugovora o osnivanju energetske zajednice. U skladu sa Direktivom 2006/32/EC, Vlada je u julu 2010. godine usvojila Prvi akcioni plan za energetsku efikasnost Republike Srbije za period od 2010. do 2012. godine. Akcionim planom predviđena je ušteda finalne energije od 1,5% finalne domaće potrošnje energije u 2008. godini, odnosno da do 2018. godine ušteda neće biti manja od 9%. Pored toga, Akcionim planom je predviđeno da se do kraja 2010. godine usvoji Zakon o racionalnoj upotrebi energije koji predstavlja regulatorni okvir za sprovođenje tri direktive kao i uvođenje normativnih, poreskih, finansijskih i organizacionih mera za njihovu implementaciju.

Dugoročni nacionalni programi racionalne upotrebe energije odnose se na program obrazovanja mladih, program informisanja i unapređenja svesti stanovništva o značaju i merama koje se mogu primenjivati u ovoj oblasti i na programe za povećanje energetske efikasnosti velikog broja korisnika. Ti programi podrazumevaju povećanje energetske efikasnosti stambenih zgrada, domaćinstava, uvođenje novih tehnologija i materijala koji vode poboljšanju energetske efikasnosti, itd. U promovisanju mera povećanja energetske efikasnosti u industriji, značajan doprinos treba da daju Agencije za energetsку efikasnost Srbije (AEE), Mreže za energetsku efikasnost u industriji Srbije (MEEIS) i regionalnih centara za energetsku efikasnost (RCEE).

8. Glavni predlozi Srbije u strategiji EU – 2020./ nacionalni planovi reforme

Uvidom u ciljeve, instrumente i mere industrijske politike EU sindikati je smatrali **proaktivnom jer namerava da** stvara i obezbeđuje povoljno okruženje za rast preduzetništva, ali i unapređivanje inovativnosti, a sve to će EU učiniti privlačnom za investiranje i omogućiti joj da stvari nove šanse za zapošljavanje naročito ako se uzme u obzir činjenica da su MSP nosioci najvećeg dela industrije. U martu 2010., Evropska komisija je lansirala njenu inoviranu verziju pod nazivom **EVROPA 2020** u kojoj je pet prioritetsnih područja delovanja sažeto u tri: (1) **Pametan rast** (razvoj ekonomije zasnovan na znanju i inovacijama), (2) **Održivi rast** (unapređenje resursno efikasnije, ekološki čistije i konkurentnije ekonomije) i (3) **Sveobuhvatan rast** (podsticanje privrede sa visokom zaposlenošću, koja bi donela socijalnu i teritorijalnu koheziju), na principima decentralizacije, kooperacije i saradnje javnog i privatnog faktora i, pre svega, poboljšanja javne regulacije. Ne ulazeći u širu elaboraciju, problemi i brojne kontroverze, koje su pratili i prate ova dva projekta, ukazuju da endogenizacija tehnološkog razvoja u institucionalnu strukturu, kao ključnog faktora reindustrializacije, predstavlja veoma složeni i izazovni problem za javnu regulaciju, čak i za društva i privrede na najvišem nivou društveno-ekonomskog razvoja.

Koncept razvoja Republike Srbije do 2020. godine – Srbija 2020 (nacrt), je usklađen sa strategijom Evropa 2020, kako bi se obezbedila potpuna koordinacija društveno-ekonomskih i političkih ciljeva zemlje sa procesom pristupanja Evropskoj uniji. Osnovni indikatori su sledeći:

Tabela 31: Indikatori EU 2020.

	ЕУ 2010	ЕУ 2020	Србија 2010	Србија 2020
Запосленост становништва од 20-64 година (%)	68	75	49	65
Инвестиције у истраживање и развој (% БДП)	1,9	3,0	0,3	2,0
Учешће потрошње енергије из обновљивих извора у укупној потрошњи енергије (%)	16	20	12	18
Енергетска ефикасност (тое/1000\$ БДП-а)	0,21	0,17	0,96	0,57
Популација 30-34 године са универзитетском дипломом (%)	31	40	21	30
Стопа сиромаштва (испод 60% медијане расположивог дохотка становништва)	16	12	17	14

Извор: Европа 2020 РЗС

Tabela 32.

Scenario industrijskog rasta baziran je na Strateškom okviru za razvoj Srbije 2011-2020. i usklađen sa novim modelom privrednog rasta Srbije 2011-2020. Model industrijskog rasta Srbije do 2020. godine predstavlja snažan zaokret u odnosu na protekli tranzicioni period, projekcije rasta su ambiciozne, ali ostvarive. Nosioci koncepta industrijskog rasta su:

- Dinamičan rast investicija
- Izvozna orientacija industrije
- Rast industrijske zaposlenosti

Koncept novog modela privrednog rasta imao je u vidu nekoliko bitnih promena u okruženju:

makroekonomski rizici biće sve izraženiji, regulatorni zahtevi na nacionalnom i međunarodnom planu će se pooštiti, aktualna fiskalna relaksacija najvećeg broja zemalja u svetu koja je sprečila obrušavanje tražnji neće duže potrajati, a borba sa recesijom, padom izvoza, povećanom nezaposlenošću, može da podstakne vlade i centralne banke nekih zemalja na (konkurentsku) depresijiju nacionalnih valuta, što može da dovede do pojačanog protekcionizma i rastuće nestabilnosti u međunarodnim ekonomskim odnosima.

U okviru ovog nacrta, kao I Strategije razvoja industrije do 2020. koju je Vlada usvojila 30.juna 2011.godine date su osnove novog nacionalnog okvira industrijske politike, za koji Industrijski sindikati imaju posebno interesovanje.

Bitna odrednica konteksta novog razvojnog modela je *uravnoteženje značaja cenovne i necenovne konkurentnosti*. I jedna, i druga se obezbeđuju integracijom funkcija i poslova, koji su bili odvojeni u ranijem modelu industrijskog razvoja. Na makro planu uslovi za obezbeđenje konkurentnosti se obezbeđuju uspostavljanjem mrežne strukture snabdevača, kooperanata, proizvođača, distributera, obrazovnih, istraživačkih, finansijskih, privrednih i neprivrednih organizacija, i to sve više na međunarodnom nivou kroz brojne regionalne integracije. Zbog toga se organi izvršne vlasti, javna i privatna administracija suočavaju sa problemima razvoja novog modela unapređenja nacionalne (regionalne) konkurentnosti, pre svega, sa izazovima izgradnje (unutrašnje) međunarodno konkurentne proizvodne strukture na osnovu stvaranja institucionalnih uslova za generisanje, implementaciju i ekonomsku valorizaciju mikroinovacija - vođenjem diferenciranih, ali usaglašenih ekonomskih, razvojnih, obrazovnih i socijalnih politika.

Prema usovjenoj Strategiji razvoja industrije Srbije do 2020. Godine, industrijska politika ima sledeće ciljeve:

- *Revitalizacija, restrukturiranje, razvoj i konkurenčnost industrije Srbije u cilju rasta proizvodnje, produktivnosti i izvoza u svim oblastima prerađivačke industrije predstavlja središnjo mesto industrijske politike Vlade Republike Srbije.*

Ciljane varijable	Prosečna stopa rasta 2011-2020 (%)
БДП	5,8
Инвестиције	9,7
Unutrašnja finalna tražnja	4,7
Потрошња	3,5
Извоз роба	14,2
Прерадivačka индустрија	7,3%
Грађевинарство	9,7
Запосленост у прерадivačkoj индустрији – укупан раст	18

Industrijska politika Srbije je usmerena na proces konzistentnog sprovodenja strukturnih reformi i usklađivanja i na stvaranje okruženja u kome svi učesnici u ovim procesima (privatna preduzeća, sindikati i javni sektor) sarađuju i stvaraju partnerstva, što će im omogućiti da rešavaju svoje probleme i odgovore na izazove sa kojima će se suočiti. Industrijska politika će biti proaktivna orijentisana ka izvoznoj konkurentnosti industrijskih proizvoda i usluga sa visokom dodatom vrednošću, zasnovanih na znanju, inovacijama, istraživanju i razvoju.

Makroekonomski model privrednog rasta i razvoja oslanja se na tri grupe prepostavki koje su i međusobno u znatnoj meri uslovljene.

- **strukturno prilagođavanje privrede**, pre svega, industrije, novom konceptu privrednog rasta zasnovanom na investicijama i izvozu.
- **stepen realizacije novog modela privrednog rasta zavisiće od eksternih prepostavki, dinamike procesa približavanja EU, tempa oporavka svetske privrede**, strukturalnim promenama u celoj Jugoističnoj Evropi.
- predstavlja rizik povezan sa pitanjem **održivosti spoljnog duga i eksterne likvidnosti**. Srbija u narednih pet godina snosi rizik opterećenja visokom otplatama privatnog duga i svoj neophodni investicioni ciklus mora zasnovati na stranim direktnim investicijama, javnim kreditima i - bitnom povećanju udela domaće štednje u finansiranju investicija. Najosetljivija tačka u finansiranju platnog bilansa je visoka stopa servisiranja duga, koja je za period do 2015. već definisana (u 2015. još uvek bi iznosila 38-39% vrednosti izvoza roba i usluga).

Ukupna industrijska zaposlenost će se povećati za blizu 170.000 osoba odnosno za skoro četvrtinu, a učešće zaposlenosti u industriji u ukupnoj zaposlenosti će porasti sa 24,2% u 2010. na 26,4% u 2020. Relativno usporen rast učešća zaposlenosti u uslugama u ukupnoj zaposlenosti je rezultat očekivane stagnacije zaposlenosti u javnom sektoru.

Tabela 33: Projekcija broja zaposlenih u podsektorima prerađivačke industrije

	NACE Rev. 1.1 klasifikacija	2009	2020	Bazni indeksi	Struktura	
				2020/2009	2009	2020
	Ukupno prerađivačka	441472	499356	113,1	100,0	100,0
15	Prehrambena i piće	87848	92662	105,5	19,9	18,6
16	Duvanski proizvodi	2003	2065	103,1	0,5	0,4
17	Tekstil	16726	19473	116,4	3,8	3,9
18	Odevni predmeti i krvno	20034	23003	114,8	4,5	4,6
19	Koža i obuća	12248	12860	105	2,8	2,6
20	Drvo i pluta	11198	11760	105	2,5	2,4
21	Celuloza i papir	8432	10251	121,6	1,9	2,1
22	Izdavanje i štampanje	19401	22310	115	4,4	4,5
23	Koks i derivati nafte	823	1048	127,3	0,2	0,2
24	Hemijski proizvodi	25526	33130	129,8	5,8	6,6
	Hemija (bez 244)	17305	21630	125	3,9	4,3
	244 Farmacija	8221	11500	140	1,9	2,3
25	Guma i plastika	21904	22537	102,9	5,0	4,5
26	Nemetali	20004	21000	105	4,5	4,2
27	Osnovni metali	20677	25845	125	4,7	5,2
28	Metalni proizvodi	35856	37290	104	8,1	7,5
29	Mašine i uređaji	37009	42190	114	8,4	8,4
30	Kanc.i računske mašine	5509	6554	119,0	1,2	1,3
31	Elekt.mašine i aparati	18386	23386	127,2	4,2	4,7
32	Radio, TV oprema	2734	3115	114	0,6	0,6
33	Precizni i optički inst.	6138	7152	116,5	1,4	1,4
34	Motorna vozila i prik.	20296	26000	128	4,6	5,2
35	Saobraćajna sredstava	8295	11000	132,6	1,9	2,2

36	Nameštaj i sl.	36851	39800	108	8,3	8,0
	Nameštaj (bez 261)	19845	21558	108,6	4,5	4,3
37	Reciklaža	3574	4925	137,8	0,8	1,0

Izvor: SZS

Na osnovu pretpostavki o odgovarajućim stopama rasta prerađivačke industrije do 2020. i o radnom intenzitetu njenog rasta od 0,25 (tj. za svakih 4% rasta BDV zaposlenost se povećava za 1%), **projektovani broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji u 2020. iznosi blizu 500.000, što je povećanje od 13% u odnosu na stanje 2009¹³.**

U strukturi prerađivačke očekuje se **povećanje učešća u proizvodnji motornih vozila, električnih mašina i aparata, saobraćajnim sredstvima, reciklaži, farmaceutskoj industriji**. Naravno, najveće apsolutni broj zaposlenih će raditi u prehrambenoj industriji, **Proizvodnji mašina i uređaja, Metalskom sektoru, Hemijskoj i Drvnoj industriji**.

Očekivani rezultati industrijskog razvoja u periodu 2011-2020:

- Udvоstručena industrijska proizvodnje u 2020. u odnosu na nivo 2010.
- Povećanje produktivnosti rada u industriji i građevinarstvu do 2020. za najmanje 50%
- Povećano učešće robnog izvoza na 50% BDP u 2020.
- Prosečan godišnji rast investicija 10%
- Očekivani prosečni godišnji priliv SDI 2,35 mlrd EUR
- Rast zaposlenosti u prerađivačkoj industriji za 75.000 radnika

Strategija industrijskog razvoja je prvenstveno usmerena na ostvarivanje dinamičnog industrijskog rasta sa prosečnom stopom rasta prerađivačke industrije od 7,3% u cilju povećanja standarda građana, smanjenja nezaposlenosti i siromaštva da bi se ostvario rast BDP od 5,8% prosečno godišnje, odnosno, od oko 8.000 EUR BDP po stanovniku 2020., i time smanjio jaz u nivou razvijenosti u odnosu na evropske zemlje. Istovremeno, Srbija mora svoj industrijski razvoj da gradi na principima održivog razvoja - na ispunjavanju današnjih potreba bez ugrožavanja kapaciteta za zadovoljenje potreba budućih generacija, sa obezbeđenjem socijalne, regionalne i ekološke komponente. Za ove ciljeve je bitno takođe da se postigne:

- **Proaktivna uloga države, poboljšanje investicionog ambijenta, stvaranje** otvorene privrede i zdravog tržišnog ambijenta, koji će pogodovati stranim ulaganjima i pokretanju domaće štednje te u krajnjoj liniji stvaranju kritične mase MSP, podsticanje bržeg razvoja preduzetništva koja će preuzimati radnu snagu iz nerentabilnih preduzeća. Stvaranje povoljne klime za SDI, smanjenje administrativnih odugovlačenja pri registraciji, zapošljavanju, izvozu, repatrijaciji profita, obezbeđivanju potrebne pravne zaštite i sl. Osim toga, pretpostavlja se postojanje transparentne pravne regulative, te efikasnog finansijskog sistema. Država treba da podstiče i pomaže sve promene koje vode jačanju proizvodne osnove i realne konkurenčnosti izvoza
- **Jačanje konkurentске sposobnosti srpske industrije**, traži sprovođenje svih tranzisionih i reformskih procesa koji su u funkciji aktiviranja razvojnih potencijala zemlje - ljudskih, materijalnih i prirodne – kako bi Srbija postala privlačna za brži razvoj i investiranje.
- **Povećanje i prestrukturiranje izvoza.** (za 47% u odnosu na 2010.) i restrukturirati izvoz ka visoko tehnološkim granama. To traži povećanje konkurenčnosti, prvenstveno na tržištu zemalja EU sa kojima se odvija najveći deo naše spoljnotrgovinske razmene i prema kojima imamo najveći deo spoljnog duga. U osnovi industrijske strategije je zahtev da ekonomski politika razvija konkurenčne prednosti industrije Srbije, a ne samo komparativne prednosti određenih izvozno orientisanih delatnosti. Povećanje izvoza istovremeno traži značajne strukturne promene u izvozu koji se sada temelji na primarnim i proizvodima nižih faza prerade. Takva struktura izvoza ne obećava stalnu i dugoročnu stopu rasta izvoza. Povećanje izvoznih prihoda važno je zbog finansiranja uvoza tehnologije, a to znači i razvoj u narednim godinama.
- **Reforma obrazovnog sistema u skladu sa potrebama privrede. Aktivna i dinamička saradnje nauke i industrije.** U Strategiji je detaljno razrađen model Tehnoloških platformi u Srbiji, čija je suština **bliska interakcija tri ključna učesnika procesa tehnološkog razvoja: Industrija - Nosioci istraživačko-razvojnih aktivnosti - Nosioci investicionog kapitala**. Država preko svojih regulatornih mehanizama

¹³ Projekcije se односе на запосленost оцењену Анкетом о radnoj snazi (APC), koja je значајно veћa u odnosu na запосленost оцењену анкетom предuzeća РАД (анкета РАД обухвата само формалну запосленост према регистрима предuzeća, dok APC обухвата и неформалну запосленост на основу анкете домаћinstava).

stvara pogodan ambijent za funkcionisanje ovog trougla u procesu generisanja i implementacije novih tehnoloških znanja. **Podsticanje inovacija, istraživanja i razvoja.**

- **Nove investicije u nove proizvode.**
- **Razvoj regionalnih industrijskih centara i regionalne poslovne infrastrukture.**

Dobijanjem statusa kandidata i pristupanja EU do 2020. Srbija će dobiti i nove mogućnosti i šanse za industriju. Industrija će se ne samo suočiti sa značajno većim tržištima, odnosno moći će da očekuje stabilne i veće investicije u Srbiji zahvaljujući njenom budućem statusu kandidata, već će on postati i deo reorganizacije postojećih lanaca vrednosti na evropskom kontinentu, procesa autsorsinga, izmeštanja, što će obzirom na blizinu tržišta, osavremenjavanje strukture radne snage i samanjne troškova rada, uticati na preusmeravanje dela ovih procesa ka sebi i tako postane destinacija za evropske investicije i delatnosti čiji su opstanak i konkurentnost u "stariim" državama članicama postali neizvesni.

Generalno: cilj novog koncepta pristupa stvaranju industrijske politike jeste da se ojača konkurentnost nacionalne industrije i da se obezbedi podrška njenom rastu i razvoju. To će biti postignuto, s jedne strane, putem opštih mera i instrumenata ekonomске politike koji za cilj imaju stvaranje operativnih uslova koji mogu da garantuju pravnu sigurnost, predvidivost i transparentnost primene zakona i drugih relevantnih pravila. Sa druge strane, cilj industrijske politike Srbije je stalno smanjivanje svih barijera koje ometaju poslovanje, intenzivna podrška svim preduzećima koja svoje aktivnosti preusmeravaju na novu proizvodnju, primena novih znanja i jačanje novih tehnologija i inovativnosti. To podrazumeva i pomeranje državnih resursa ka ambicioznim projektima i aktivnostima preduzeća koja obezbeđuju rast, izvoz i zaposlenost, približavanje standardima EU i trendovima ka "manjoj, ali bolje usmerenoj pomoći". Konceptualnim pristupom sadržanim u Strategiji razvoja industrije Srbije utvrđene su posebne mere i aktivnosti koje se ocenjene kao adekvatne za obezbeđivanje značajnih dugoročnih pomeranja i kao takve omogućavaju revitalizaciju i razvoj srpske industrije. S jedne strane, odabir relevantnih mera i instrumenata je uglavnom određen trenutnom fazom razvoja tržišne privrede naše zemlje i obavezama koje ima i koje će imati privreda na osnovu zaključenih međunarodnih sporazuma, budućeg članstvo Srbije u STO i Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju dok je, sa druge strane, taj izbor određen odgovarajućom primenom zakonodavstva koje je u procesu usklađivanja sa relevantnim *acquis communautaire*, a naročito prepostavkama već usvojenih razvojnih dokumenata i strategija Republike Srbije (Nacionalna strategija razvoja privrede 2006-2012, predlog novog modela ekonomskog rasta i razvoja Srbije 2011-2020. i ostale sektorske strategije i politike koje utiču na razvoj srpske industrije). Stoga ovaj dokument obuhvata i mere čije sprovođenje je već počelo unutar pojedinih zakonodavnih okvira, programa i projekata i koje po svojoj prirodi i sadržaju čine deo **industrijske politike**.

9. Osnovni izazovi sa kojima se suočava Industrija Srbije

- a. **Izazovi strukturnih promena** / Prema prepostavkama novog modela rasta i razvoja, prosečni godišnji porast srpske industrijske proizvodnje u periodu 2011-2020. projektovan je na 6,9%, a, u okviru ukupne industrije, prerađivačka industrija treba da se uvećava godišnje po prosečnoj stopi od 7,3%. Ovakva kretanja dovola bi do povećanja učešća industrijske proizvodnje u BDP sa 17,6% u 2011. godini na 19,1% u 2020. godini, a prerađivačke industrije sa 13,0% na 14,7%. Na osnovu ugrađene modelske projekcije prosečnog realnog godišnjeg rasta BDP u periodu 2011-2020. od 5,8% povećalo bi se učešće razmenjivih proizvoda u BDP sa 30,7% u 2009. na 33,1% u 2020. godini. Industrija i građevinarstvo, uzeti zajedno, povećali bi svoje učešće sa 21,1% na 25,5% (u čemu industrije sa 17,4% na 18,5% i građevinarstva sa 3,7% na 6,9%); dok bi, paralelno, učešće usluga opalo sa 55,3% na 52,9%. Prerađivačka industrija bi 2020. godine učestvovala sa 15% u BDP. Izazov jesu finansije, privlačenje kumulativnog neto priliva SDI od 22,7 mlrd. EUR (tj. 5,8% BDP prosečno godišnje), s tim da se **udeo prerađivačke industrije u ukupnom prilivu SDI podigne na preko 40%**. U pregledu oblasti koje su do sada bile atraktivne za strane investitore mogu se uočiti oblasti koje su važne u procesu reindustrializacije (prehrambena industrija, hemijska industrija, motorna vozila), ali se takođe primećuje izostajanje investicija u proizvodnju mašina i uređaja i u elektronsku industriju. Uspešni pred-krizni primeri priliva SDI koje su značajnije uticale i na porast izvoza su: privatizacije u proizvodnji gvožđa i čelika i obojenih metala, u industriji pića i duvana, proizvodnji opreme za domaćinstva, ali i proizvodnja vagona i brodogradnja. Aktuelno investiranje Fijata i pratećih kompanija iz proizvodnje autodelova približice nas izvoznoj strukturi razvijenih evropskih zemalja u pogledu značajnosti autoindustrije u segmentu izvoza i proizvodnje. Međutim, zadovoljavajuću sličnost sa ovim zemljama Srbija će postići tek kada privuče i nekoliko velikih inostranih kompanija iz elektronske industrije koja

bi proizvodnjom opsluživala druga inostrana tržišta. Poput Fijata, ovakvi investitori privukli bi nekoliko pratećih kompanija u proizvodnji komponenata. Privlačenje ciljnih investicija u oblasti elektronske industrije kao i drugim oblastima više srednje tehnologije zahtevaće takođe i snažnu poresku stimulaciju i finansijsko učešće države, pre svega, kroz prihvatanje troškova obuke radnika i izgradnju saobraćajne i ostale infrastrukture. Uprkos tome, praksa je pokazala da investitori između podsticaja i okruženja u koje ulažu, u većini slučajeva se pre opredeljuju za stabilno okruženje koje pruža sigurnost da će se investicija sama isplatiti.

- b. **Izazovi brzine tehnološkog razvoja** i uvođenja IKT, novih materijala, novih industrija, proizvodnja zasnovan na znanju i inovacijama, uz sve veće prisustvo ekonomija u razvoju u sektoru "visoke tehnologije" (koje prati brz napredak informacionih i komunikacionih tehnologija). Kao rezultat, usavršavanje proizvodnje i proizvod sa dodatnom vrednošću obezbeđuje sve manju zaštitu od konkurenциje. Geografski udaljeni vrednosni lanci, značaj mreža dobavljača, kompleksne funkcije proizvođača i njegovih usluga, jačanje domaćih preudzeća unutar lanca, „tercijarizacija“ industrije, izazov integracije industrije Centralne i Istočne Evrope u Zapadno evropsku ekonomsku strukturu, ali istovremeno i jačanje discipline zemalja kandidata za člansvo u EU u odnosu na Nova ekonomска arhitektura EU u jačanju finansijskog sektora da služi realnoj industriji.
- c. **Klimatske promene i izazov održivog razvoja** podstiču industriju da se kreće u pravcu proizvodnje bez ugljenioksida i u skladu sa efikasnom upotrebo resursa. Treća industrijska revolucija kao pokretač za izgradnju zelene ekonomije će ubuduće biti dugoročan izazov za industrijsku politiku Srbije u smislu načina- kako transformisati ekološke izazove u ekonomске prilike i kako stvoriti sinergije između ekonomskog rasta i zaštite životne sredine. Kombinovanjem politike o klimatskim promenama sa razvojem održive proizvodnje i strukturama potrošnje, novim radnim mestima, tržišima i aktivnostima podstakao bi se ekonomski rast.
- d. **Demografski izazovi**, Starenje našeg stanovništva podstiče pojavu specifičnih izazova: novi proizvodi i usluge za pomoć starijim ljudima, izazov aktivnog i zdravog starenja, rast prosečne godine starosti potrebne za penzionisanje, mogućnost zapošljavanja starijih radnika, nedostatak kvalifikacija, i td.

U tom smislu Inicijative metalskih sindikata za unapređenje sektorskih industrijskih politika u Srbiji se kreću u pravcu izrade strateških i akcionih planova za metalski sektor:

- lance dobavljača: specifične sektorske intervencije, kao vrednosti lanci koji su jako fragmentirani kako unutar tako i po sektorima. Sektorske politike koje bi bile više usmerene ka specifičnim elementima, jačanju veza i stvaranju sinergije među lementima vrednosnog lanca
- za nove tehnologije, tehnološke platforme koje bi okupljale veći broj preudzeća i istraživačkih centara uključenih u datu tehnologiju u cilju podsticanja sinergije, zajedničke tehnološke inicijative, platforma kao izvor novih standard, ideja, proizvoda Primer: ERTRAC, transport, Pametne mreže, Manufutura, Čelik, Solarni izvori toplove, održiva hemija, solarna celija
- Unakrsnu politiku: IT, odbrana, EE, energetski intenzivan sektor
- Stvaranje vodećeg tržišta sa ciljem podsticanja inovacija, standadizacije, etiketiranja i mera nabavki, razvoj inovativnih proizvoda
- Razvoj aktivnosti za industriju sa niskom emisijom ugljenioksiada i otvaranje novih radnih mesta
- Inovativnu politiku klastera

Sagledane šanse i izazovi metalskog sektora detaljnije se daju kroz SWOT glavnih delova sektora:

- **Osnovni metali** /obuhvata: 27 proizvodnja osnovnih metala, Industrija čelika, 28 proizvodnja standardnih metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja

SANSE/Izazovi	
<ul style="list-style-type: none"> ■ Pokrivenost domaće tražnje metalnih proizvoda i osnovnih metala iz domaćih izvora raste ■ Plan Srbije 2011-2020. ■ 5,58% planirana prosečna stopa rasta ■ 8,20% projektovana stopa rasta izvoza ■ 14,7% projektovano učešće u izvozu prerađ.ind ■ SDI: 867 mil EUR, 9,4% učešće u SDI PI ■ Zaposlenost: 11,7% /6.602/, 12,6% u strukturi PI ■ BDP. Projektovana prosečna stopa rasta za period 2011-2020. godine iznosi 5,58%. <p>Projektovano učešće u BDV prerađivačke industrije 2020. godini iznosi 7,24%.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Plan EU 2011-2020. ■ 5,6% projektovana stopa rasta 2011-2020. ■ 8,2% projektovana stopa rasta izvoza 2011-2020. ■ 15% projektovano učešće predušivačkoj industriji 2020

■ Industrija čelika

■ SANSE/ izazovi

- Potražnja za proizvodima visokog kvalitet će nastaviti da raste
- Još uvek veliki potencijal za nove proizvode koji mogu naći svoju primenu u građevinarstvu, energetici i transportu
- Ciljevi u vezi klimatskih promena će podstići inovaciju i podršku dugoročne održivosti sektora
- Efikasnije korišćenje sirovina kako bi se izborili sa porastom cena sirovina
- Nastaviti sa izgradnjom strateških odnosa sa klijentima
- Investicije u čiste tehnologije, unapredenu energetsku efikasnost, smanjenu emisiju i troškove energenata
- Platforma tehnologije čelika (ESTEP) sa svojim ULCOS programom (ultra niskim CO₂ čelikom), koji ima za cilj da smanji emisiju CO₂ za 50%
- Sposobnost proizvodnje po porudžbini
- Mogućnosti Izuzetne tehnološki intenzivn ostii i inovativnosti (samo 30% proizvoda od čelika koji su danas zastupljeni na tržištu postojalo je i pre deset godina)
- Mogućnost saradnje sa MSP za proizvodnju proizvoda visokih dodatnih vrednosti, mogućnost povezivanja u repro lancu na domaćem tržištu
- Potreba za povećanjem recikliranjem (sada cifre dostižu 40%)
- Sprovođenje novih ETS i rizik od curenja ugljenika u sektoru sa intenzivnom potrošnjom energije (koji će nastaviti da dobija besplatne dozvole ali ograničeni u stepenu primene najboljih tehnologija koje su dostupne)
- Legure metala će morati da budu registrovane po Reach propisima
- Potreba da se uklone postojeće prepreke u pristupu tržištima ili sirovinama trećeg sveta (npr. izvozna carina za staro gvožđe iz Rusije i Ukrajine i za koks iz Kine)
- Potreba da se razvije neprekidna obuka
- Unaprediti imidž "stare" industrije

- **Mašine i uređaji/**30 Proizvodnja kancelarijskih i računskih mašina, 31 Proizvodnja električnih mašina i aparata, na drugom mestu nepomenuta, 32 Proizvodnja radio, televizijske i komunikacione opreme i aparata, 33 Proizvodnja medicinskih, preciznih i optičkih instrumenata, satova i časovnika, 29, obrambena industrija

SANSE /IZAZOVI

- Pokrivenost domaće tražnje iz domaćih izvora blago raste
- Stalna i rastuća tražnja u zemljama u razvoju
- stalni tehnološki napredak proizvoda ovog sektora u pogledu performansi (kapacitet, automatizacija) i pouzdanosti rada
- niska cena radne snage
- Izvoz namenske industrije je relativno mali, ali ima pozitivne efekte na druge delatnosti proizvodnje. Na primer, u 2009. Godini je izvoz u Irak vredeo 144 miliona evra i bio je posledica dobre saradnje naših i američkih vlasti. Ali je u ovu vrednost nejvecim delom uključena hrana i odeca za iracku vojsku, a ne oružje. U izvozu oružja i municije Srbija je bila rangirana kao 27. zemlja u svetu u 2008. godini sa skromnom vrednošću izvoza od 21 milion evra (27 miliona u 2009. godini). Na 25. mestu je bila Hrvatska sa izvozom u vrednosti od 30 miliona evra, a na 30. Slovenija sa 15 miliona evra. Obnavljanje zajednickih procesa proizvodnje i zajednicki nastup na trećim tržištima mogli bi da uticu na znacajan rast izvoza namenske industrije
- **Električni i optički uređaji**
- 19,64% planirana prosečna stopa rasta
- 15,31% projektovana stopa rasta izvoza
- Projektovano učešće u izvozu prerađ.ind 2020. godini je 13,5%
- U periodu 2011-2020. godine u podsektor se planira priliv 857 mil. EUR (ucešće u SDI prerađivačke industrije 9,4%).
- U periodu 2010-2020. godine planira se rast zaposlenih od 22,7% (7.440).
- U strukturi prerađivačke industrije u 2020. godini planira se učešće zaposlenosti od 8,1%.

Mašine

- U periodu 2010-2020. godine planira se rast zaposlenih od 14,0% (5.181).
- U strukturi prerađivačke industrije u 2020. godini planira se 8,4%.
- SDI. U periodu 2011-2020. godine u podsektor se planira priliv 365 mil. EUR (ucešće u SDI prerađivačke industrije 4%).
- Izvoz. Projektovana prosečna stopa rasta izvoza u 2011-2020. godini iznosi 15,31%, Projektovano učešće u izvozu prerađivačke industrije u 2020. godini 8,0%
- BDV. Projektovana prosečna stopa rasta za period 2011-2020. godine iznosi 8,75%. Projektovano učešće u BDV prerađivačke industrije u 2020. godine iznosi 5,82%.

- **Vozila/točkaši /**34 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, 35 Proizvodnja ostalih saobraćajnih sretstava

SANSE /IZAZOVI

- Snažan tržišni rast na domaćem tržištu i globalnom nivou (masovna motorizacija u ekonomijama u razvoju)
- Dobro pozicionirana za suočavanje sa sve strožijim ekološkim i bezbednosnim standardima
- Efikasnost goriva kao glavni pokretač tržišta automobila
- Novi propisi o emisiji CO₂, bezbednosti i efikasnosti goriva verovatno će dovesti do rasta kod komponenti i tehnologija na koje se odnose (novi koncepti pogonskih agregata)
- Uvođenje IKT (kao zamena mehaničkih delova) i nove tehnologije pogonskih agregata (elektrifikacija)
- Povezivanje vozila (internet, gps,...)
- Razvoj usluga vezanih za: ugovore održavanja, lizing, finansije
- CARS 21 kao platforma za redovno praćenje i procenu razvoja

- Tehnološka platforma Ertrac o Evropskom drumskom saobraćaju
- Zajednička tehnološka inicijativa o čelijama goriva
- povezivanje sa strateškim partnerima i proizvodnja novih proizvoda na bazi tehnologija stranih investitora,
- U periodu 2011-2020. godine u ovaj podsektor se planira priliv 1,4 mldr. EUR (učešće u SDI prerađivačke industrije 15,3%).
- U periodu 2010-2020. godine planira se rast zaposlenih od 29,4% (8.409).
- U strukturi prerađivačke industrije planira se 7,4%. učešće u 2020. godini

- Saobraćaj 2030: Evropski plan Jedinstvene evropske saobraćajne zone
- Dramatičan prelazak proizvodnje i prodaje na teritoriju Azije
- Tehnološka konkurenčija će se intenzivirati sa pojmom različitih koncepcija goriva i energije, kao i sa razvojem koncepta inteligentnog transporta
- Brz tehnološki razvoj i dugo vreme otplate za istraživanje i razvoj pogonskih mehanizama i tehnologije goriva primorava kompanije da počaju istraživanje i razvoj, bez direktnih pozitivnih uticaja na rezultate. To čini zajednička istraživanja industrije i javnog sektora neophodnim
- Dalje smanjenje emisije CO2 i unapređenje efikasnosti goriva
- Razvoj aktivnih bezbednosnih sistema (odносно sistema za izbegavanje sudara)
- Pravedan pristup tržištu zemljama trećeg sveta
- Potreba da se usklade porezi na vozila kako bi se stvorilo pravo interno tržište
- Potreba da se izvrši međunarodna tehnička harmonizacija u okviru UN/ECE kako bi se smanjili troškovi i povećao obim ekonomije
- Potreba da daljim jačanjem regionalnih klastera automobilske industrije (i promovisanje njihove internacionalizacije)

■ Industrija obojenih metala/metalurgija

SANSE / IZAZOVI

- Evropa je neto uvoznik metala
- Moguće uz tehnološko unapređenje, povezivanje efikasno sa preradom metala, obradom i recikliranjem
- Postepeno povećanje potražnje za metalima
- Sektor može brže da se razvija od osnovnog industrijskog sektora do sofisticiranog visoko tehnološkog sektora koji proizvodi nove tehnološke materijale velike dodatne vrednosti
- Spektar primene ovih novih materijala je heterogen i pokriva skoro sve ekonomski sektore
- Takođe postoji veliki potencijal za razvojni proces
- Glavni komponenti bilo koje strategije održive proizvodnje (doprinosi uštedi energije, uštedi materijala i sposoban je da zatvori proizvodni proces kroz recikliranje)
- Povećanje potražnje za obojenim metalima, naročito za proizvodima visokog kvaliteta
- Zamena drugih materijala aluminijumom ili drugim obojenim metalima (npr. lakša prevozna sredstva)
- Mogućnost povezivanja u repro lancu za domaće tržište i proizvode dodata vrednosti
- Ogroman potencijal za razvoj novih procesa, kvaliteta i novih tržišta (magnezijum za tretiranje vode, čelije goriva, punjive baterije, efektivno elektrosnabdevanje, katalizatori, filteri čestica dizela, obnovljivi izvori)
- Potreban je veći stepen razvoja i istraživanja kako bi se razvili efikasniji (i čistiji) proizvodni procesi i kako bi se razvili novi materijali
- Pristup sirovinama i energentima po konkurentnim cenama
- Razvoj koncepta učenja tokom čitavog života
- Efikasno recikliranje otpadaka metala je odlučujući faktor za konkurenčnost u sektoru. Stoga kriterijumi za "kraj otpada" se moraju postaviti kako bi se odredilo kada određeni materijali koji se mogu reciklirati prestaju da budu otpad i legalno se mogu smatrati sirovinama
- Implementacija REACH
- Pema prerađenoj direktivi ETS sektor obojenih metala obuhvataće nova emisiona trgovinska šema EU (zasnovana na aukcijama)
- Kao sektor u kome postoji intenzivna potrošnja energije i sa rizikom od curenja ugljenika, sektor će biti oslobođen obaveze kupovine dozvola ali samo dokle koriste najbolje tehnologije koje su dostupne

■ IKT

SANSE / IZAZOVI

- Srbija nudi Evropi i stranim kompanijama najniže stope poreza na dobit (10%) najniži korporativni porez dobit u Evropi (10%) i činjenicu da ne postoji PDV na uvoz IT tehnologije. Pored toga stvoren je i dalje se razvija povoljan pravni ambijent u oblasti zaštite intelektualne svojine koja je od ključnog značaja za bezbednost i uspeh IKT kompanija i njihovih klijenata.
- Domaće zakonodavstvo u oblasti intelektualne svojine je usaglašeno sa pravilima EU i STO, odnosno trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS Sporazuma). Zakon o autorskom i srodnim pravima iz 2004. nudi softverske proizvode u Srbiji sa punom zaštitom intelektualne svojine. Za podsticaj razvoja IKT sektora važni su sledeći usvojeni zakoni o: elektronskom potpisu, o patentima, o žigu, o pravnoj zaštiti dizajna, o topografiji, zaštiti integrisanih kola, zaštiti ličnih podataka, zaštiti potrošača, pristupu informacijama, Izmeni Krivičnog zakonika, autorskem i srodnim pravima. U martu 2005, Vlada Srbije započela kampanju pod nazivom "Nulta tolerancija za pirateriju", kao i potpisala međunarodnu konvenciju o visokoteknološkom kriminalu kojim je unapredena saradnja sa državama članicama EU.
- Takođe sve saradničke kompanije IKT kroz rad u Srbiji i sa srpskim preuzećima imaju obezbeđen pristup velikom tržištu od 60 miliona potrošača jugoistočne Evrope, po čemu je Srbija u dobroj poziciji i geografski i strukturno da se obezbedi ekonomična i pouzdana alternativa na druga, već uspostavljena tržišta, kao i da se pružaju usluge klijentima na mnogo različitih jezika.

- Vlada, finansije i telekomunikacije će i ostati najvažniji izvor zahteva za softverskim aplikacijama na srpskom tržištu u srednjoročnom periodu
- Svi provajderi mobilne telefonije u Srbiji planiraju dalje infrastrukturne investicije koje će omogućiti širokopojasne usluge. Ovim će se potražnja za internetom povećati, posebno dodatnim korišćenjem 3G veza za pristup Internetu.
- IKT obrazovanje je popularno među mladim ljudima što može da obezbedi stabilno snabdevanje industrije IKT ljudskim kapitalom. Microsoft će sigurno nastaviti da ulaže u svoj razvojni centar u Srbiji i povećati broja zaposlenih IT profesionalaca. Ovo će dalje uticati na zaustavljanje "odliva mozgova" u inostranstvo.
- Porast brzine tehnološkog razvoja i tehnološke difuzije
- sve veće prisustvo ekonomija u razvoju u sektoru "visoke tehnologije" (koje prati brz napredak informacionih i komunikacionih tehnologija)
- Kao rezultat, usavršavanje proizvodnje i proizvod sa dodatnom vrednošću obezbeđuje sve manju zaštitu od konkurenčije
- U Srbiji je razvijen bogat spektar usluga: prilagođavanje aplikacija, rešenja obezbeđenja, softverska podrška i instalacije, konsalting usluge i usluge autorsoringa, kao i integracije sistema, te su za srpske kompanije IT-a izazovi inostrana tržišta. Vreme izlaska na tržište, period i cene inženjeringu utiču na opredelenje IKT kompanija da nude razvoj proizvoda najvišeg kvaliteta i dizajna koji nalazi svoje mesto u sledećoj generaciji proizvoda u celom svetu utiču na izazove da se Srbija pozicionira visoko na svetskoj mapi visokih IKT tehnologija.
- Razvoj softvera i IT usluga su najveći izvozni potencijal u IKT sektoru. Srpske kompanije IT već sarađuju sa kompanijama iz SAD, Engleske, Irske, Nemačke, Rusije, Holandije, Kanade, Francuske, Hrvatske, Slovenije, Finske, Švedska i drugih zemalja. U tom smislu izazov jeste promovisanje politika koje imaju za cilj šire i efikasnije shvatnje IKT (npr. promovisanje shvatnja IKT u tradicionalnom poslovanju), održavanje kratkoročnih i dugoročnih investicija u razvoj i istraživanje i inovacije, Razvoj e-potražnje (ePoslovanje, eZdravstvo, eObuka, eMobilnost, eUprava...).
- Dalji izazovi se prvenstveno odnose na:
- Razvoj tehnologija sa digitalnim sadržajem
- IKT tehnologije ključne za održivi razvoj (energetska efikasnost)
- Približavanje drugim tehnologijama (bio i nanotehnologije) i približavanje platformi (VoIP, televizija i kompjuter)
- Razvoj širokopojasnih mreža kao osnove za komunikaciju velike brzine i korišćenje IT i doprinosi bavljenju „digitalnim jazom“ (npr. između ruralne i urbane ekonomije, između bogatih i siromašnih regiona)
- Promovisanje e-veština
- Efikasnu zaštitu prava intelektualne svojine
- Potrebu za strateškim planovima zbog tekućih strukturnih promena u sektoru
- Razvoj centara izvrnosti za istraživanje i razvoj svetske klase, koji su zasnovani na jakim klasterima preduzeća, univerziteta, istraživačkih centara

Ovome treba dodati u detaljnijoj razradi i šanse za: Električni i elektronski inženjering, Povezane industrije, Agroindustriju, Industriju metalnog i elektro otpada / **Reciklaža**. Država gradi objekte za sekundarnu separaciju otpada u 30 opština, prikupljanje, sortiranje, presovanje, transport. U reciklažnim centrima potencijalni posao posao za 10.000 radnika. Ovim poslovima se već bavi 350 firmi koje zapošljavaju 2.000 ljudi –tehnolozi i hemičari za proizvodnju, 50% reciklažnog materijala se izvozi kao gotov proizvod, folija, granulat, izvoz od reciklažne plastike donese do 3 mil.evra, od svih vrsta otpada se prihoduje oko 10 miliona evra/, takođe su izazovi i druge vrste transporta, železnička oprema, brodogradnja, avioindustrija.

10. Stavovi industrijskih sindikata o bitnim elemetima za kreiranje održive industrijske politike u Srbiji

Sindikati se zalažu za kreiranje nove vizije „moderne“ industrijske politike u Srbiji i podržavaju nove pristupe razvoju industrije u Strategiji Srbija 2020 i novog Evropskog pristupa su zastupljeni u nacrtima Strategije razvoja Srbije 2020 i Industrije. U kreiranju i sprovođenju održive industrijske politike ističe se posebno važnost sledećih elemenata:

Treća industrijska revolucija je ozbiljan izazov za sindikate obzirom da se transformisanje na zelene poslove dešava na najnižem nivou. „Zeleni“ socijalni odnosi na nivou kompanije trebalo bi da budu usmereni na razvoj ekoloških fabrika kroz integrisane preventivne strategije za zaštitu životne sredine bi trebalo da dovede do povećanja sveukupne efikasnosti resursa, optimalnog iskorištavanja energetskih tokova, eliminisanja emisije i otpada, recikliranja i održivih proizvoda. Za ozelenjavanje socijalnih odnosa neophodna je izgradnja kapaciteta, određivanje i obuka „zelenih predstavnika“, proširenje opsega politike koja se odnosi na bezbednost i zdravlje na radu na pitanja održivosti, i integrisanje inovativnih i održivih strategija u prava/procedure informisanja i konsultacije. U tom smislu industrijski sindikati žele da se blagovremeno uključe i podrže:

- Rad na integrisanoj politici proizvoda kojom se unapređuju ekološki rezultati u svakoj od faza životnog ciklusa proizvoda
- uspostavljanje dinamičnih standarda i merila
- Jačanje efikasnosti resursa, dalji razvoj propisa o zaštiti životne sredine

- Izrada industrijskih akcionih planova za podršku ekološkim industrijama, istraživanju i uvođenju ekoloških tehnologija, energetskoj efikasnosti i otvaranju novih radnih mesta kroz njihov razvoj i pružanje usluga
- Razvoj mapa za transformisanje tradicionalnih sektora na način koji je društveno prihvatljiv
- Podržka razvoju najbitnije napredne tehnologije mikro i nano elektronika, napredni i obnovljivi materijali i biotehnologija
- Izrada sistema stručnog osposobljavanja radnika, obuke, obrazovanja i prekvalifikacija u skladu sa izmenama strukture poslova u industriji, sticanje novih veština za preusmeravanje na nova održiva zaposlenja. Sindikat se zalaže za blagovremeno predviđanje potreba za novim veštinama
- Usvajanju najboljih praksi ekološkog upravljanja: korporativne društvene odgovornosti, Organizacije u kojoj rad obavljaju ljudi (samostalni, kreativni i odgovorni radnici) koji imaju veliku ulogu u društvenoj inovaciji

Sindikati smatraju da će posebno teško u Srbiji u tranziciji ka održivom razvoju industrije biti pronalaženje izvora sredstava za realizaciju „Zelenih investicija“, podsticajnih za novo zapošljavanje, kompenzaciju gubitka radnih mesta u „braon“ (neodrživoj) ekonomiji, te podržava sva moguća partnerstva. Mnogi instrumenti za podršku ove transformacije su već dostupni, ali oni treba da budu precizno podešeni i primenjivi u većem obimu, na dinamičniji i integriraniji način, i to što hitnije. Tek tada održiva industrijska politika može postati pokretač za stvaranje novih poslova u Srbiji.

Energična izrada sektorskih politika unutar same industrije i drugih oblasti je preko potrebna, ali uz korišćenje:

- horizontalnih instrumenata (ali na način prilagođen sektoru), tehnološke mape i platformi, politike o klasterima, vodeća tržišta, javne nabavke, itd.
- Principa da su svi sektori podjednako bitni fokusiranjem ne samo na visoko tehnološke sektore već i na nisko i srednje tehnološke sektore, koji mogu biti izuzetno inovativni i sposobni da se ponovo osmisle. Mnogi tradicionalni industrijski sektori su sposobni da se uspešno integrišu i primenjuju tehnologije (koje često dolaze izvan njihovog sektora) na specifične i inovativne načine kako bi uspeli prodreti na „visoko tržište“ ili doći do segmenata proizvoda koji imaju veliku dodatnu vrednost. Uz intenzivne procese restrukturiranja, tradicionalna industrija u Srbiji može da se osposobi da ostane konkurentna .
- razvoja lanaca snabdevanja

Industrijski sindikati smatraju da se Ciljevi industrijskog razvoja Srbije do 2020.godine prvenstveno trebaju realizovati horizontalnim i vertikalnim politikama i merama, kao i proaktivnim delovanjem države u sektoru industrije, završavanja procesa njenog restrukturiranja i privatizacije uz transformaciju Afencije za privatizaciju, smanjenja sive ekonomije, ali istovremeno u jasnijem programskom povezivanju potreba industrije sa naukom, osavremenjavanja sposobnosti radne snage i obrazovanjem kao i socijalnog razvoja i poštovanja radničkih zakona, posebno kroz:

- **Podršku politici zapošljavanja i tržišta rada.** U sklopu sveobuhvatnog zaokreta prema novom modelu privrednog rasta, politika zapošljavanja i tržišta rada dobija mnogo istaknutiju ulogu uopšte, a posebno u podršci revitalizaciji i ubrzanim rastu industrijske proizvodnje. Politika zapošljavanja ima širok opseg, jer obuhvata sve ekonomski politike koje utiču na zaposlenost. U politiku tržišta rada, s druge strane, koja se sastoji od institucija, mera i programa koje neposredno deluju na tržište rada, spadaju: (1) institucije na tržištu rada - radno zakonodavstvo, politika minimalne plate, socijalni dijalog i kolektivno pregovaranje, (2) aktivna politika tržišta rada, koja uključuje mere i programe javne službe za zapošljavanje i (3) pasivna politika tržišta rada, koja se, pre svega, odnosi na naknade za nezaposlenost.
- **Smanjivanje fiskalnog opterećenja rada, posebno za niže plaćeni rad.** Da bi se stvarala povoljnija investiciona klima za privlačenje investitora, osnivanje preduzeća i njivo likvidno i konkurentno poslovanje, neophodne su promene u domenu oporezivanja rada i smanjenja fiskalnog opterećenja rada za zaposlene sa prosečnim i ispod prosečnim primanjima / u prerađivačkoj industriji/. Ovo treba da se ubrza i sprovođenjem **Socijalno-ekonomskog sporazuma postignutog 2011. Godine o zajedničkom delovanju** na unapređenju poslovнog ambijenta i povećanju konkurentnosti srpske industrije, uz očuvanje zaposlenih i makroekonomske stabilnosti
- **Reafirmaciju granskog kolektivnog pregovaranja sa vodećom ulogom industrijskih sektorskih ugovora u nacionalnom sistemu kolektivnih ugovora.** Granski kolektivni ugovori u privredi Srbije

(izvan javnog sektora) nisu zaključivani još od devedesetih godina. S druge strane, primena Opštег kolektivnog ugovora zaključenog 2008. godine je suspendovana upravo zbog njegove nerealnosti, odnosno zbog uključivanja za poslodavce finansijski neodrživih odredbi. Uporedno iškustvo pokazuje da zemlje u kojima su dominantni granski kolektivni ugovori u industrijskim sektorima, kao što su npr. Nemačka i skandinavske zemlje, imaju manji problem sa konkurentnošću čak i u uslovima veoma visokih zarada zaposlenih, u odnosu na zemlje u kojima je dominantno kolektivno pregovaranje u javnom sektoru, kao što je slučaj sa većinom južnoevropskih zemalja. S obzirom da su zarade u javnom sektoru u Srbiji tokom cele protekle decenije rasle mnogo brže u odnosu rast produktivnosti i brže u odnosu na zarade u privatnom sektoru i u prerađivačkoj industriji, preorientacija sistema kolektivnog pregovaranja prema granskom pregovaranju u industriji blagotvorno bi delovala na konkurentnost, jer bi obezbedila rast zarada u zemlji u skladu sa rastom produktivnosti.

- **Vođenje odgovorne i predvidive politike minimalne zarade.** Minimalna zarada se u Srbiji utvrđuje kroz šestomesečno usklađivanje između socijalnih partnera na Socijalno-ekonomskom savetu, a u slučaju nepostizanja saglasnosti, odluku o njenoj visini unilateralno donosi Vlada, što se i dogodilo 2011.godine.
- **Povećanje učešće sredstava za aktivne programe tržišta rada u BDP, posebno za subvencije za novo zapošljavanje i za obuke na poslu.** Učešće sredstava za aktivne programe tržišta rada u BDP je već godinama na veoma niskom nivou od oko 0,10 – 0,15%. U 2009. na aktivne programe tržišta rada Nacionalna služba za zapošljavanje je potrošila 3,7 milijarde dinara, dok je ove godine taj iznos neznatno povećan na 3,9 milijarde. Zapravo, došlo je do smanjenje stvarno uloženih sredstava jer je prošle godine Vojvodina kroz pokrajinski budžet uložila značajna dodatna sredstva, što je ove godine izostalo. U zemljama OECD-a odgovarajuće učešće aktivnih programa je u rasponu od 0,3 do preko 1,5% od BDP. Za podsticanje rasta zaposlenosti u industriji posebno su značajne dve grupe programa - programi novog zapošljavanja, u vidu subvencija poslodavcima za novozaposlene radnike, kao i programi obuke, koji su bili potpuno marginalizovani u prethodnom periodu. Imajući u vidu da se reforma obrazovnog sistema, a posebno srednjih stručnih škola, odvija veoma usporeno, može se očekivati da će se sa povećanjem tražnje za radom i promenom njene strukture u prerađivačkoj industriji produbiti jaz veština, te da će on potencijalno predstavljati usko grlo u projektovanoj ekspanziji sektora. Zbog toga je potrebno razviti i proširiti programe obuke na poslu, kroz partnerski odnos odgovarajućih rastućih grana i Nacionalne službe za zapošljavanje.
- **Viši nivo bezbednosti i zdravlja na radu značajan u strateškom povećanju zaposlenosti, produktivnosti, konkurentnosti u industriji i održivosti sistema socijalne zaštite.** Bezbednost i zdravlje na radu mora da bude u skladu sa promenama i potrebama ekonomskog razvoja industrije, kako bi se promovisala „dobrobit na radu“, odnosno fizička, moralna i socijalna dobrobit, a ne nešto što se meri samo nepostojanjem povreda na radu ili profesionalnih bolesti. Da bi se ovo postiglo, moraju da budu uključeni svi učesnici (državni organi, socijalni partneri, kompanije, zaposleni i dr.) u davanju podrške: promociji aktivnosti na smanjenju povreda na radu i profesionalnih bolesti, uključivanje aspekata razlike polova, preventivne mere i rešenja u oblasti bezbednosti i zdravlja, (4) prevencija rizika od psihosocijalnih štetnosti i profesionalnih bolesti, promena u oblicima zapošljavanja, organizacije rada i radnom vremenu i analiza novih rizika ili rizika iz interakcije hemijskih, fizičkih i bioloških agenasa i rizika za radnu okolinu.

Obzirom da će se strategija razvoja industrije Srbije sprovoditi u okviru završetka privatizacije i restrukturiranja industrije uz značajan socijalni trošak: teško nasleđe predhodnog perioda, negativni efekti globalne recesije, veliki procenat siromašnih, i dalje prisutni viškovi zaposlenih, još uvek veoma skroman nivo standarda većine stanovništva, nezadovoljstvo velikog broja građana koji sebe smatraju gubitnicima u tranziciji, industrijski sindikati smatraju da je nephodno jačati pored razvojne, stabilizacione i socijalnu ulogu države i izradu programa za socijalni progres. Osnovni cilj Programa za „**Socijalni progres**“ je da se zajedničkim aktivnostima socijalnih partnera u Srbiji na duži vremenski period, obezbedi radna, materijalna i socijalna sigurnost zaposlenih, kao i efikasnije ostvarivanje prava radnika iz rada i po osnovu rada, i to kroz tri grupe aktivnosti:

I grupa	II grupa	III grupa
<ul style="list-style-type: none"> ■ Stvaranje uslova za nova, trajna zapošljavanja ■ Prekvalifikaciju i dokvalifikaciju ■ Zaštitu od otpuštanja ■ Kontrolu „fleksibilnog rada“ ■ Garanciju države za primenu 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sigurnost i redovnost zarade ■ Smanjenja izdvajanja iz zarade ■ Obaveznost isplate realnih vrednosti toplog obroka i regresa ■ Donošenja jedinstvenih propisa 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Socijalne beneficije – povraćaj sredstava ■ Osnivanje „Fonda za nesolventnost“ ■ Socijalna sigurnost radnika pri dobijanju otkaza

■ kolektivnih ugovora ■ Radno-pravnu zaštitu preko Suda za radne odnose	■ o radnim normativima ■ Ulaganje države u sigurnost radnih mesta	■ Zaštita porodice radnika koji je ostao bez posla ■ Ulaganje u penzione fondove ■ Sindikalni dinar – bez poreza